

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ
ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытында
білім беретін бағдарламалар әзірлеу бойынша әдістемелік
ұсынымдар**

**Методические рекомендации по разработке
образовательных программ туристско-краеведческого
направления дополнительного образования**

Астана, 2016

Қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытында білім беретін бағдарламалар әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК – Астана қ., 2016 жыл – 144 бет.

Методические рекомендации по разработке образовательных программ туристско-краеведческого направления дополнительного образования – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования» Министерство образования и науки Республики Казахстан – г. Астана, 2016 год – 144 стр.

Қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытының білім беру бағдарламаларын әзірлеу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайларды ескере отырып, білім беру ұйымдарындағы туристік-өлкетану қызметінің ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді білім беру бағдарламаларын оқыту процестерін құру кезеңдерін қамтиды. Туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру ұйымының оқыту процесін бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету қағидаттары ұсынылған.

Әдістемелік ұсынымдар балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты бойынша білім беру бағдарламаларын дербес әзірлеуге бағытталған. Әдістемелік ұсынымдарда туристік-өлкетану қызметінің білім беру бағдарламаларын әзірлеудің тәжірибесі, оқу-тәрбиелеу процесін ұйымдастырудың тәсілдері мен әдістері ұсынылған.

Ұсынылып отырған материал қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарының басшылары мен педагогтеріне, ата-аналарға арналған.

Методические рекомендации по разработке образовательных программ туристско-краеведческого направления дополнительного образования содержат этапы построения процессов обучения долгосрочных и краткосрочных образовательных программ туристско-краеведческой деятельности в организациях образования с учетом новых социально-экономических условий. Представлены принципы программно-методического обеспечения обучающегося процесса организаций дополнительного образования туристско-краеведческого направления.

Методические рекомендации направлены на самостоятельную разработку образовательных программ по туристско-краеведческому направлению дополнительного образования детей. В Методических рекомендациях представлен опыт по разработке образовательных программ туристско-краеведческой деятельности, приемы и методы организации учебно-воспитательного процесса.

Предлагаемый материал адресован руководителям и педагогам организаций образования, реализующих программы дополнительного образования, родителям.

*ҚР БжҒМ «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК оқу-әдістемелік кеңесі ұсынады
(2016 жылғы 5 мамырдағы № 2 хаттама)*

*Рекомендовано Учебно-методическим советом
РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования»
(протокол от 5 мая 2016 года №2)*

*©Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы, 2016
©Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования, 2016*

Мазмұны

	Кіріспе	4
1.	Туристік-өлкетану бағыты	7
2.	Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты бойынша білім беру бағдарламаларын әзірлеу әдістемесі	9
3.	Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты бойынша білім беру бағдарламаларының үлгілік жобалары	19
	Қолданылған әдебиеттер тізімі	69

Содержание

	Введение	72
1.	Туристско-краеведческое направление	75
2.	Методика разработки образовательных программ туристско-краеведческого направления дополнительного образования детей	77
3.	Примерные проекты образовательных программ по туристско-краеведческому направлению дополнительного образования детей	87
	Список использованных источников	142

Кіріспе

Қазақстанда қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты елді ұзақ мерзімді перспективада инновациялық дамытудың айтарлықтай құрамдас бөлігі болып табылады.

«Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы мен «Ұрпақ +» жобасын іске асыру жағдайында елімізде балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың тиімді моделін жасау жеке тұлғаның үйлесімді дамуын, қазақстандық отансүйгіштікті қалыптастыруды, азаматтық сәйкестік пен толеранттылық мәдениетін қамтамасыз ететін барынша тиімді білім беру технологияларының бірі болып табылады. Қазақстан Республикасында Балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері (бұдан әрі – Тұжырымдамалық тәсілдер) «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері», «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!», «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауларында Мемлекет басшысы алға қойған кезекті міндеттерді шешу аясында әзірленді.

Тұжырымдамалық тәсілдерде мемлекеттік саясаттың балалар мен жастар үшін аса маңызды стратегиясы, мақсаты мен міндеттері, жорықтар, саяхаттар, экспедициялар, экскурсиялар мен клуб жұмыстары арқылы мектеп оқушыларын туристік-өлкетану қызметіне тарту айқындалды және ішкі туризмді дамытудың басымдықтары ескеріле отырып, құрастырылды. Мемлекет туристік саланы дамыту жөніндегі алға қойылған міндеттер шеңберінде ішкі туризмді басым дамытуды ескере отырып, негізгі бағыттардың бірі осы процеске өсіп келе жатқан ұрпақты кеңінен тарту арқылы туризмнің белсенді түрлерін дамыту болып табылады.

Туристік-өлкетану бағытында қосымша білім беру балалар мен жасөспірімдердің өзгермелі өмірде жеке-басты және кәсіби тұрғыдан өзін өзі айқындауын, сондай-ақ әлеуметтік өмірді ұйымдастырудың жаңа нысандарын жасауға қосылуын қамтамасыз ететін заманауи технологияларды меңгеруіне негізделеді. Қазіргі қосымша білім беруді ұйымдастырудың оқытумен қатар негізгі міндеті мектеп оқушыларын тәрбиелеу, тұрақты дамуға және өмірде өз орнын сәтті табуға қабілетті жеке тұлға қалыптастыру болып табылады.

Туризм тәрбие жұмысының басқа нысандарынан бөлек, балалардың өзін өзі шынайы басқаруы және өзіне өзі қызмет ету арқылы барлық міндеттерді тиімді шешуге мүмкіндік береді. Жорықтарда турист балалар ұжымының толық жеке өмір сүруінің бірегей жағдайлары құрылады, олар ұжым мен оның жекелеген мүшелерін шешімдер қабылдай отырып және өз бетінше әрекет ете

отырып, жағдайды дербес бағалау шарасыздығының алдына қояды. Туристік-өлкетану жұмысын жүйелі түрде жүргізу ішкі туризмді өсірудің күшті ынталандырушысы болып табылады.

Қазіргі уақытта республикада туристік-өлкетану бағытымен қамту жалпы оқушылар санының 2,8%-ын құрайды. Туристік-өлкетану білім беру қызметін 35 жас туристер станциялары мен орталықтары жүзеге асырады, оларға 19 532 оқушы қатысады. Жалпы білім беру мектептерінің туристік-өлкетану үйірмелері мен бірлестіктерінде – 40 448 оқушы, балалар шығармашылығы сарайлары мен орталықтарында 7-ден 17-ге дейінгі жастағы 18 094 оқушы қатысады.

Туристік-өлкетану қызметін (бұдан әрі - ТӨҚ) көпшілікке танымал ету үшін туристік-өлкетану бағытындағы аудандық, облыстық және республикалық жарыстар, слеттер мен байқаулар өткізіліп тұрады. Мұндай іс-шараларды өткізу балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға, берік мүдделері мен ерте кәсіби бағдарлануын қалыптастыруға ықпал етеді.

Мектеп оқушыларының «Менің Отаным – Қазақстан» атты туристік-өлкетану экспедициясы шеңберінде жыл сайын ондаған жаяу, шаңғы, су, велосипед жорықтары, әртүрлі бағдарлар бойынша экспедициялар мен экскурсиялар өткізіледі, оларға мыңдаған жас туристер мен олардың ересек тәлімгерлері қатысады. Спорттық, өлкетану, сауықтыру туризмі, экология, геология саласында сан алуан жарыстар, турнирлер, слеттер мен өзге де акциялар өткізіледі.

Туристік-өлкетану қызметінің едәуір мол әртүрлі нысандарын Батыс Қазақстан облысының Балалар-жасөспірімдер туризмі мен экология орталығы жинақтады. 1960 жылы құрылған орталық қазіргі уақытта Қазақстандағы осы саладағы жетекші ұйымдардың біріне айналып отыр. Орталық жанында Мәскеу халықаралық балалар-жасөспірімдер туризмі мен өлкетануы академиясының қазақстандық бөлімшесі, «Балалар даму академиясы» қоғамдық бірлестігі, «Этюд» бейнелеу студиясы жұмыс істейді. Орталық базасында республикалық және халықаралық деңгейдегі іс-шараларды өткізіп тұру тамаша дәстүрге айналды. Оқушылардың «Жайық - Орал» су экспедициясы ерекше танымалдылыққа ие болды. Өткен уақыт ішінде үгіт-насихат акциясынан өзінің жүйесі мен құрылымы бар кешенді туристік-экологиялық экспедицияға түрленді, Батыс Қазақстанның, сол сияқты Оралға жақын орналасқан Ресейдің басқа өңірлерінің де көптеген жастарын біріктіретін экологиялық қозғалыстың діңгегіне айналды. Бұл іс-шараның бағдарламасына «Малые реки Приуралья» экологиялық-өлкетану экспедициясы, «Таза ауыл» («Чистое село»), «Зеленый парус Приуралья», «Посади свое дерево, турист» акциялары, бердинг

(спорттық орнитология) бойынша жарыстар және «БҚО табиғатының ескерткіштері» экологиялық экспедициясы кіреді.

Павлодар облысының «Экотуризм және өлкетану» орталығы базасында «Менің Отаным - Қазақстан» туристік жобасы табысты іске асырылуда. Аталған орталықтың оқу процесі өлкетану жұмысындағы жоғары жеке және командалық нәтижелерге, сондай-ақ туристік-спорттық дағдыларға қол жеткізуіне бағытталған.

Осылайша, туристік-өлкетану қызметі бала тұлғасының жан-жақты дамуына ықпал етеді, оның зияткерлік, рухани және тәндік дамуын жетілдіруге бағытталған, туған өлкені зерделеуге, дербес жұмыстың дағдыларын үйренуге ықпал етеді, экскурсиялар, жорықтар, туристік экспедициялар мен басқа да саяхат түрлерін ұйымдастырады. Мысалы, балалар-жасөспірімдер туризмі жеке тұлғаны тәрбиелеудің бірегей моделі, барынша тиімді сауықтыру технологияларының бірі және табиғатпен тілдесу, белсенді демалыс пен айналысатын істі ұйымдастыру арқылы адамның салауатты өмір салтын қалыптастыруға, табиғатта өзін ұстай білу мәдениетін дамытуға, тарих пен мәдениет ескерткіштеріне ұқыптылықпен қарауға, туған өлкені іс жүзінде танып-білуге, сондай-ақ әлеуметтік бейімделуге, кәсіптік бағдарлануға, азаматтылық пен отансүйгіштікке ықпал ететін спорттың қолжетімді ең көпшілік сауықтыру түрлерінің бірі болып табылады, оның өсіп келе жатқан ұрпақты тәрбиелеудегі мемлекеттік маңызы зор.

1. Туристік-өлкетану бағыты

Туристік-өлкетану қызметі – бұл белгілі бір талаптар жиынтығы сәйкес келуі тиіс кәсіптік қызметтің ерекше түрі. Қазіргі заманғы туризм нарығы туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыруға деген жаңа көзқарасты талап етеді. «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес туристік қызметті мемлекеттік реттеудің басым бағыттары ішкі, кірме және әлеуметтік туризмді реттеу және қолдау болып табылады.

Туристік-өлкетану теориясының пайда болуы – әр жерлердегі он мыңдаған педагогтер мен әдіскерлердің белсенді танымдық қызметінің нәтижесі, олардың практикасының жинақталуы. Елімізде туристік-өлкетану қызметін дамыту теориялық және әдістемелік негіздерді әзірлеуді талап етті. 70-ші жылдардың соңына қарай туристік-өлкетану қызметі: теория, әдістеме, практика деген негізгі бөліктерді айқындады. Жалпыланған ережелер жиынтығын білдіре отырып, теория жаңа ғылым – өлкетанудың пайда болуының алғышарттарын туғызады. Туристік-өлкетану қызметін дамыту үшін Б.В. Емельянов, Г.Р. Потаев, Т.А. Федорцов, Т.В. Ишекова, М.П. Анциферов, М.М. Илюхин, А. Бакушинский, И. Зорин, О.Г. Лютерович және т.б. сияқты әдістеме саласындағы шетелдік және қазақстандық ғалымдардың іргелі және қолданбалы ғылыми еңбектері маңызды болып табылады.

Туристік-өлкетану қызметін дамыту барысында оның мазмұны өзгертілді, жүргізу әдістемесі жетілдірілді. Белгілі бір уақыт ішінде дамытудың күрделі жолынан өте отырып, туристік-өлкетану қызметі қазіргі уақытта үлкен танымдық, тәриелеу, насихаттау рөлін орындайтын білім беру процесінің маңызды буыны болып табылады. Қазақстандық ғалымдар мен зерттеушілер Г.Т. Хайруллин, А.А. Бейсенбаева, А.А. Сайыпов, М.С. Молдабекова, Н.Д. Хмель, Н.Н. Ханның еңбектеріне сүйене отырып, туристік-өлкетану бағытының қосымша білім беру моделі психологиялық-педагогикалық ғылымда белгілі кәсіптік-педагогикалық қызметті модельдеу тәсілдерімен айқындалады. Қосымша білім беру жүйесінің құрылымдық бөлімшелері қызметінің мақсаттары, функцияларын, ұйымдастырылуы мен бағытын, сондай-ақ туристік-өлкетану бағытын перспективалы дамытудың міндеттерін шешуге бағытталған ситуативті шығармашыл топтардың жиынтығын қамтитын, білім алушылардың туристік-өлкетану қызметін тиімді басқарудың ұйымдастыру-педагогикалық моделі. Туристік-өлкетану қызметі жеке тұлғаны тәрбиелеудің бірегей моделі болып табылады, оның барысында педагогикалық жұмыс дұрыс жолға қойылған жағдайда жеке тұлғаның бойында тәрбиелеудің патриоттық, ізгілік, еңбектік, эстетикалық,

тәндік, экологиялық, зияткерлік сияқты барлық негізгі қырлары бірігеді, зерттеу, іздеу әрекетінің дағдылары қалыптасады, шығармашылық қабілеттері іске асырылады, баланың ерте жастан өзін өзі тануы, өзін өзі жетілдіруі және әлеуметтенуі үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

Туристік-өлкетану қызметінің құрылымы барынша күрделі, бірнеше жіктеу белгілеріне бөлінеді. Күрделілігі жұмыс нысандары мен әдістерінің көптүрлілігімен, туристік-өлкетану жұмысының өзара іс-қимылының қажеттігі мен мүмкіндіктеріне негізделеді. Туристік-өлкетану қызметі белгілі бір топтарға бөлінеді, практикада шартты сипатқа ие, алайда ұйымның қызметі үшін маңызы өте зор. Туристік-өлкетану қызметін дұрыс жіктеу педагогтің балалармен жұмысын үздік ұйымдастыру жағдайларын қамтамасыз етеді, мамандануды жеңілдетеді, әдістемелік секциялар қызметі үшін негіз қалайды. Туристік-өлкетану бағытында қосымша білім берудің жаңа білім беру бағдарламаларын әзірлеу кезінде білімнің жекелеген салаларының жетістіктері толыққанды әрі нысаналы түрде пайдаланылады. Мазмұны бойынша туристік-өлкетану жұмысы көпжоспарлы және тақырыптық деп бөлінеді.

Туристік-өлкетану қызметі дербес қызмет, сол сияқты туристік көрсетілетін қызметтер кешенінің бөлігі болып табылады. Қазіргі жағдайларда аса тартымды объектілер деп табиғи туынды жетістіктері саналады. Бұл экологиялық тұрғыдан әуелгі жаратылысындағы жерлерге деген қызығушылықтың шапшаңдап өсуінің әлемдік үрдістерімен, оларды көрудің жоғары эмоциялық және эстетикалық қанығушылықпен, сондай-ақ әрбір табиғи объектінің бірегейлігімен және қайталанбайтындығымен түсіндіріледі. Қазақстанда туризмді дамыту, мамандардың пікірінше, тікелей жаңа технологияларды енгізу есебінен жүргізілуі тиіс. Қазақстандағы қазіргі кезеңдегі туризмнің дамуын талдау мына өңірлер бойынша елімізде оның алуан түрінің тарауына қатысты тұжырым жасауға мүмкіндік береді:

Оңтүстік Қазақстан. Экологиялық. Тау. Бүркітпен аң аулау. Велотуризм. Туристік-өлкетану. Тарихи және қажылық. Альпинизм.

Солтүстік Қазақстан. Экологиялық. Шаңғы. Жаяу. Туристік-өлкетану.

Орталық Қазақстан. Экологиялық. Туристік-өлкетану. Су. Спелеологиялық. Тарихи.

Шығыс Қазақстан. Экологиялық. Тау. Туристік-өлкетану. Су, рафтинг. Туристік-өлкетану.

Батыс Қазақстан. Экологиялық. Су. Жаяу. Туристік-өлкетану. Тарихи.

Жалпы, қазіргі заманғы туризм индустриясын дамыту шеңберінде туристік-өлкетану қызметін жетілдіру пайдаланылатын объектілер әлеуетінің регламенті, оны кеңейту, әдіснамалық базаны жетілдіру және кадрлар дайындау саласындағы проблемаларды шешуді талап етеді. Барлық осы іс-қимылдар туристік-өлкетану жұмысының көрсетілетін қызметтерінің сапасын арттыруға бағытталуы тиіс.

Осылайша, туристік-өлкетану жұмысы қоршаған әлемді танудың мақсатты, кешенді процесін білдіреді. Бұл процесс табиғи, техногенді немесе антропогенді жағдайлардағы, алдын ала таңдалып алынған объектілерді пайдаланумен және білікті педагог маманның жетекшілік етуімен алдын ала айқындалған тақырыпқа сәйкес жүргізіледі. Туристік-өлкетану қызметі барысында педагог білім алушыларға объектілер мен процестерді зерттеуге көмектеседі, оның негізінде тақырып ашылады, қажетті ақпаратты жинауға, дербес мониторингтің практикалық дағдыларын игеруіне көмектеседі. Туристік-өлкетану қызметін ұйымдастырудың әрбір нысаны – нақты мақсаты бар бағытты іс-қимылдар жиынтығы. Қатысушылардың демографиялық құрамы ескеріле отырып, түрлері, тақырыбы бойынша туристік-өлкетану жұмысының мақсатқа бағытталған сипаты көп тармақты бағыттарда жүзеге асырылады.

2. Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты бойынша беру бағдарламаларын әзірлеу әдістемесі

Білім беру жүйесінің қазіргі заманғы реформалары балаларға қосымша білім беру ұйымдарының мәртебесі мен функцияларын түбегейлі өзгертті. Осыған байланысты әдістемелік жұмысқа жоғары талаптар қойыла бастады.

Әдістемелік жұмыстың басты мақсаты педагогтерге практикалық көмек көрсетуде, шеберлігін арттыруда, жеке басты мәдениетін дамытуда және жаңа тиімді оқу-тәрбиелеу технологияларын белсенді игеруге бағытталған шығармашылық әлеуетін күшейтуде көмек көрсету және білім беру сапасын арттыру болып табылады.

Әдістемелік жұмыс – балаларға қосымша білім беру қызметінің басты элементтерінің бірі. Қосымша білім беру педагогінің қызметін әдістемелік қамтамасыз етудің іске асыру мүмкін емес.

Педагогтермен жүргізілетін әдістемелік жұмыс жемісті болуы үшін ол жүйелі, мақсатты, жоспарлы және проблемаға бағдарланған сипатта болуы тиіс, сондай-ақ оқу-тәрбиелеу процесіне қатысушылардың даму ерекшеліктерін ескере отырып, сондай-ақ әдістемелік мониторингті жүзеге асыру процесінде анықталған

проблемаларды ескере отырып, диагностикалық-талдамалық негізде құрылуы тиіс.

Қызмет түрі ретінде әдістемелік қамтамасыз ету – әдістемелік өнімнің сан алуан түрін жасауға, педагогикалық жұмыскерлердің әртүрлі санаттарына әдістемелік көмек көрсетуге, өзіндік оң зерттеу тәжірибесін анықтау, зерделеу, жалпылау, қалыптастыру және таратуға бағытталған процесс. Одан әрі мына міндеттерді шешу болжанады.

Оқыту: балалар мен жасөспірімдерді зерттеу жұмысын талдауды, жазуды және ұсынуды орындау алгоритмдеріне оқыту; білімдерін кеңейту, дербес практикалық қызмет тәжірибесін алу біліктері мен дағдыларын қалыптастыру.

Дамыту: білім алушылардың шығармашылық, танымдық және жасампаздық белсенділігін дамыту; білім алушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың іс-әрекеттің әртүрлі түрлерінде өзін өзі дамытуы үшін жағдайлар жасаумен байланысты жекебасты әлеуетін күшейту.

Тәрбиелеу: білім алушыларды зияткерлік-танымдық процестер, шығармашылық белсенділігін дамыту және қолдау арқылы іздестіру-зерттеу қызметіне тарту; балалардың саламатты өмір салтын қалыптастыру; туристік-өлкетану қызметінің алуан түрлі нысандары мен әдістерін пайдалану кезінде білім алушылардың танымдық, ғылыми, көркемдік, эстетикалық қызығушылығын дамыту.

Әдістемелік қызмет нысандары:

Күндізгі және қашықтықтан оқу нысандарында біліктілік арттыру курстары; теориялық семинарлар; вебинарлар; семинар-практикумдар; жарыссөздер, пікірсайыстар («дөңгелек үстел», диалог-дау, дебат, форум және т.б.); «іскери ойындар», рөлдік ойындар, имитация-сабақтар, панорама-сабақтар; заманауи жаңа әдістемелерді, технологияларды талқылау; жекелеген ашық сабақтарды, іс-шараларды талқылау; балаларды диагностикалау әдістерін талқылау; көрмелер; есептер; байқаулар және т.б.

Аталған ұсынымдарда пайдаланылатын негізгі ұғымдар:

Білім беру бағдарламасы – оқу-тақырыптық жоспар, бағдарламаның мазмұны, сондай-ақ бағалау және әдістемелік материалдар түрінде ұсынылған білім берудің негізгі сипаттамаларының (көлем, мазмұн, жоспарланатын нәтижелер), ұйымдастыру-педагогикалық талаптары мен аттестаттау нысандарының кешені.

Білім берудің бағыты – білім беру бағдарламасының пәндік-тақырыптық мазмұнын айқындайтын білімдердің және (немесе) қызмет түрлерінің нақты салаларына бағытталуы, білім алушылар қызметінің

басым түрлері және білім беру бағдарламасын меңгеру нәтижелеріне қойылатын талаптар.

Электрондық оқыту – деректер қорында және білім беру бағдарламаларын іске асыру кезінде пайдаланылатын ақпаратты және оның өңделуін қамтамасыз ететін ақпараттық технологияларды, техникалық құралдарды, сондай-ақ байланыс тораптары бойынша көрсетілген ақпараттың берілуін қамтамасыз ететін ақпараттық-технологиялық желілерді қолдана отырып, білім беру қызметін ұйымдастыру, білім алушылар мен педагогикалық жұмыскерлердің өзара іс-қимылы.

Қашықтықтан білім беру технологиялары – негізінен білім алушылар мен педагогтердің жанама (алыстан) өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-телекоммуникациялық желілер қолданыла отырып, іске асырылатын білім беру технологиялары.

Әдістемелік жұмыс әртүрлі құралдармен, оның ішінде консультация берумен, нұсқаулықпен, қажетті өніммен қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады.

Тақырыптық консультация зерделеніп отырған мәселені тереңінен, жан-жақты қарауға, тақырыптың мәнін толық ашуға мүмкіндік береді. Әдетте, тақырыптық консультацияларды әдіскерлер алдын ала жоспарлайды және перспективалық жоспарлауға енгізеді. Тақырыптық консультациялар оқыту семинарларының бағдарламасына енгізілуі мүмкін. Тақырыптық консультацияға дайындық кезінде әдіскер көрнекі құралдармен, әдістемелік материалмен жасақталады. Ағымдағы консультация — педагогтердің кәсіптік қызметі барысында туындайтын әртүрлі мәселелер бойынша жүйелі түрде жүргізіледі.

Әдістемелік нұсқаулық әдіскердің педагогтермен бірлесе отырып, бірлескен шығармашылық қызметтің перспективалы және тікелей мақсаттарын нақты айқындап алуын білдіреді, әдіскер білім беру қызметін ұйымдастырудың кезеңдері мен тәртібін белгілейді, білім беру және шығармашылық қызметтің нәтижелілігінің өлшемшарттары мен көрсеткіштерін әзірлейді, жұмыс бағдарламалары мен жоспарларын қадағалайды, олардың орындалуына талдау жүргізеді.

Ұйымдастыру-әдістемелік өнімдеріне мыналар жатады:

әдістемелік ұсынымдар – оқу-әдістемелік басылым, мазмұны, практикаға оқыту мен тәрбиелеудің тиімді әдістері мен нысандарын енгізуге ықпал ететін қысқа және нақты құрастырылған ұсынымдар мен нұсқамалар кешені. Әдістемелік ұсынымдар балаларға қосымша білім беру қызметінің әртүрлі бағыттары бойынша педагогтердің үздік тәжірибесін зерделеудің, жалпылаудың және насихаттаудың негізінде әзірленеді. Сондай-ақ ұжымға, педагогке олардың қызметінің

талаптары мен ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық тәжірибеге қол жеткізуге негізделген шешімдер әзірлеуде көмек көрсету үшін жасалады.

нұсқамалық-әдістемелік хат Қазақстан Республикасы уәкілетті органының нормативтік құжатынан туындайтын нұсқаулар мен түсіндірмелерді қамтиды: педагог пен ұжымның шешімдерді орындау жөніндегі функциялары мен қызметтері шеңберін айқындайды.

әдістемелік жазбахат барынша қысқа баяндалған әдістемелік материалдарға түсініктемелер береді. Әдістемелік жазбахат мынадай сұрақтарға жауап береді: осы әдістемелік жұмыспен қандай міндеттер шешіледі; ол кімге арналған; әдістемелік жұмыс қандай құжаттардың, фактілердің негізінде жасалған; материалды баяндау жүйесі қандай.

әдістемелік жаднама қандай да бір операциялардың немесе қандай да бір функциялардың орындалуы туралы ең қысқа да нұсқа мәліметтерді қамтиды.

Әдістемелік қызмет мерзімділігімен; ақпаратпен; адресатпен; инновациялық әлеуетпен; функционалдық бағытымен сипатталатын әдістемелік өнім түрінде ресімделеді.

Ұйымдастыру-нұсқамалық өнім – білім беру процесінің технологиялары мен әдістемесін, іс-шаралар, акциялар өткізуді ұсынады, көрсетеді, іс-қимылының мақсаты мен тәртібін түсіндіреді, көпшілік істерді ұйымдастырудың ықтимал амалдары мен нысандарын көрсетеді.

Ақпараттық әдістемелік өнім: әдістемелік сипаттама, аннотация, ақпараттық плакат, ақпараттық-әдістемелік көрме, реферат. Әдістемелік өнімнің бұл түрі таратуға жататын мәліметтерді, педагогикалық технологиялардың тәсілдері мен әдістерін түсіндіруді, тәжірибесін талдауды, сипаттамасын қамтиды, ағымдағы оқиғалардан, педагогикалық қызметтің барынша маңызды әрі өзекті бағыттарынан хабардар етеді.

Әдістемелік сипаттама жүргізілген тәрбиелеу ісінің, көрген оқиғаның немесе оны өткізу құралының таралуға жататын мәліметтерін қамтиды. Көбіне хабарлама бірінші тұлғаның өзінен шығады, жеке әсер алу, сезімдер қоса жүреді. Әдістемелік сипаттамаға қойылатын талап – оқиғаны, әрекетті егжей-тегжейлі сипаттау және түсіндіру.

Аннотация – бұл әдістемелік құрал, әзірleme мәнінің, мазмұнының және басты ерекшеліктерінің, автор туралы мәліметтердің қысқаша баяндамасы. Аннотация осы материалдың бағытын ашады. Онда осы әдістемелік жұмысты кім және қайда пайдаланатыны міндетті түрде көрсетіледі. Әдістемелік қызметте аннотация жеке аттестациядан өтуге дайындық кезінде де өзін өзі дамыту үшін қолданылады.

Ақпараттық плакат адамдардың көпшілік бөлігіне болайын деп тұрған кез келген түрдегі оқиғамен немесе оларды өткізу қорытындысымен танысуға мүмкіндік береді. Әдетте, ол жаппай көруге арналған, сондықтан плакаттың көлемі, ресімделуі осыған сай болуы тиіс.

Ақпараттық-әдістемелік көрме әдістемелік әдебиетпен (оның ішінде жұмыс тәжірибесінен) танысу және оны насихаттау мақсатында ұйымдастырылады. Көрме қандай да бір педагогикалық ұжымның немесе педагогтің жұмыс тәжірибесі туралы әңгімелей отырып, белгілі бір тақырыпқа арналуы мүмкін, сондай-ақ ғылыми-әдістемелік және педагогикалық әдебиеттің жаңалықтарымен таныстыруы мүмкін.

Реферат – бұл бір немесе бірнеше кітаптың, мақаланың, ғылыми жұмыстардың мазмұнының жазбаша нысанда қысқаша баяндалуы немесе дереккөздердің қысқаша шолуы. Бұл белгілі бір тақырып үстіндегі тереңдетілген дербес жұмыстың қорытындысы. Реферат автордың қаралып отырған проблемаға көзқарасын, жинақталған нәтижелік тәжірибесін көрсетуі тиіс.

Әдістемелік тақырып – бұл белгілі бір проблеманың әдістемелік аспектілерін зерделеумен және әзірлеумен байланысты нақты бағыт, әдістемелік зерттеу нысанасы. Әдістемелік тақырыпты таңдау әдіскерлердің, педагогтердің жұмысы мен практикалық тәжірибесінің ерекшелігіне, өзара іс-қимыл субъектілерінің қажеттіліктеріне негізделген.

Әдістемелік әзірleme – бұл оқытудың нысандарын, құралдарын, әдістерін ашатын құрал, заманауи педагогикалық технологиялардың элементтері немесе бағдарламаны оқыту, тұтас курсты оқыту тақырыбына қатысты оқыту мен тәрбиелеу технологияларының өзі. Әдістемелік әзірleme жеке, сол сияқты ұжымдық жұмыс болуы да мүмкін.

Әдістемелік әзірlemeге белгілі бір талаптар қойылады. Сондықтан оны жазуды бастамас бұрын әзірlemenің тақырыбын таңдауға мұқият қарау керек:

әдістемелік әзірlemenің өзектілігін, мақсатын, міндеттерін айқындау;

таңдалған тақырып бойынша әдеби көздерді, әдістемелік құралдарды, оң педагогикалық тәжірибелерді мұқият зерделеу;

әдістемелік әзірlemenің жоспарын құру және құрылымын айқындау;

алда тұрған жұмыстың бағыттарын айқындау.

Туристік-өлкетану бағытындағы оқыту бағдарламаларының әдістемелік әзірlemесі жүргізудің әртүрлі нысандарын пайдалануды көздейді: экскурсиялар, өлкетанудағы байқаулар, бір-көпкүндік,

дәрежелі және санатты туристік жорықтар, экспедициялар, дәрістер, әңгімелер, консультациялар, форумдар, конференциялар, слёттар, дөңгелек үстелдер, кештер, қызықты адамдармен, зерделенетін оқиғалар мен құбылыстарға қатысушылармен және оны көргендермен кездесулер, практикалық дербес шығармашылық тапсырмалар, ғылыми зерттеулер, мұражайлардағы, мұрағаттардағы, кітапханалардағы, ғылыми-зерттеу, университет және басқа ұйымдардағы жұмыс, жеке және топтық сабақтар.

Қызмет нысаны қолданылатын әдіске және әдістемелік тәсілдерге байланысты. Мысалы: әңгіме, дербес жұмыс, кітаппен жұмыс, бейнефильм қарау және т.б.

Қызметті ұйымдастыру тәсілдері: ұжымдық; жаппай; топтық; жұптық; жеке.

Туристік-өлкетану бағыты бойынша бағдарлама балаларға қосымша білім беру ұйымдарындағы білім беру процесінің мазмұнын, ұйымдастырушылық және әдістемелік ерекшеліктерін айқындайды. Сондай-ақ оқушылар мен жастарды өзінің шағын отанын жан-жақты зерделеуге, өңірлік мәдени дәстүрлер мен салттарды жаңғыртуға, Қазақстан Республикасының тарихи-мәдени және табиғи мұрасын сақтауға тартуға мүмкіндік береді. Әдістемелік ұсынымдар мен әзірлемелердің мазмұнында ерекше регламенттелген құрылым болмайды және еркін түрде баяндалуы мүмкін.

Тақырыптық бағдарламалар бір тақырыпты ашуға арналуы мүмкін және табиғаттану, тарихи, сәулеттік, өндірістік және т.б. бөлінеді. Осы топтардың әрқайсысында мазмұнына қарай кіші топтар болады, мысалы туристік-өлкетану объектісі әртүрлі тақырыптық бағдарламалардың объектісі болуы мүмкін.

Объективті жағдайларға қарай бағдарламаға жекелеген өзгерістер мен толықтырулар енгізілуі мүмкін.

Білім беру бағдарламасын ресімдеу кезінде оған титулдық парақты, аннотацияны; автор немесе авторлар туралы мәліметтерді; түсіндірме жазбаны; мазмұнын; пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер тізімін; қосымшаларды қосу ұсынылады.

Титулдық парақта жоғарыдан төмен қарай бағыныстылығымен ұйымның атауы; автордың тегі, аты және әкесінің аты; әдістемелік өнімнің түрі көрсетіле отырып, жұмыстың атауы; басылған мекенжайы мен жылы көрсетіледі. Титулдық парақ құжатты өңдеу мен іздеу үшін қажетті ақпарат көзі болып табылады.

Аннотация қаралатын мәселелер; осы әдістемелік нұсқаулықтар мен әзірлемелердің бағыты; нұсқаулықтар мен әзірлемелердің негізіне алынған практикалық тәжірибе көзі туралы; педагогикалық

жұмыскерлердің басқа білім беру ұйымдарының тәжірибесін пайдалану мүмкіндігі туралы қысқаша мәліметті қамтиды.

Түсіндірме жазба. Түсіндірме жазбада осы әдістемелік ұсынымдарды әзірлеудің өзектілігіне негіздеме беріледі, ұсынылатын әдістемелік ұсынымдарды құрастырудың мақсаты мен міндеттері айқындалады; осы әдістемелік ұсынымдарды пайдаланудан күтілетін нәтиженің қысқаша сипаттамасы; бұрыннан бар әзірлемелермен салыстырғанда осы жұмыстың ерекшеліктері мен жаңалығының негіздемесі беріледі.

Оқу-тақырыптық жоспар. Бағдарлама бөлімдер мен тақырыптар тізбесін, аудиториялық (теориялық және практикалық сабақ түрлері) және аудиториядан тыс сабақтарға (қашықтықтан білім беру технологияларын (бұдан әрі – ҚБТ) пайдалана отырып, жүргізілетін дербес жұмыстар мен сабақтар) бөлінген, әрбір тақырып бойынша сағаттар санын қамтиды.

Егер Бағдарлама бір жылдан көп оқу мерзіміне есептелген болса, онда тақырыптық жоспар әрбір жылға жасалады, ал бағдарламаның қалған барлық бөлімдері жалпы болуы мүмкін. Оқу-тақырыптық жоспар үлгілік болып табылады және білім беру салаларының негізгі тақырыптарын игеруді көздейді, пәннің іске асырылу технологиясын ашады, тақырыптың баяндалу дәйектілігін, әрбір тақырып бойынша оларды теориялық және практикалық сабақ түрлеріне бөліп көрсете отырып, әрқайсысының сағат санын, бағытын, оқыту жылы мен білім алудың нысанын айқындайды. Оқу-тақырыптық жоспарға сәйкес теориялық және практикалық сабақ түрлерінің қысқаша сипаттамасы, сабақтардың мазмұнын ашуға мүмкіндік беретін әрбір тақырыптың қысқаша баяндамасы ұсынылады.

Қазіргі уақытта әдістемелік әдебиетте педагогтер назарын бағдарламалар әзірлеудің модульді қағидатына аударады. Бұл қағидат оқылатын материалдың білім модульдері қатарына бірігуі болып табылады, онда модуль игеру барысында белгілі бір құзыретті немесе құзыреттер тобын қалыптастыратын, білім беру бағдарламасының логикалық тұрғыдан аяқталған, салыстырмалы түрде дербес бөлігін білдіреді. Мұндай бағдарлама базалық (міндетті) модульді және таңдау бойынша модульдерді (мысалы, дарынды балаларға арналған және денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған модульдер; бағдарлама бойынша белгілі бір қызмет түрлерінің логикасына құрылған, бағдарламаны игерудің әртүрлі деңгейінің модульдері) қамтуы мүмкін.

Іске асыру әдістері

Туристік-өлкетану бағыты бойынша білім беру бағдарламасын іске асырудың негізгі әдістері:

Азаматтық-патриоттық сананы оқыту мен қалыптастыру әдістері (сұхбат, әңгіме, жарыссөз, дәріс, мысал және т.б.);

туристік-өлкетану қызметін, оқушылардың өзін өзі ұстауын ұйымдастыру әдістері (практикалық зерттеу жұмысы, практикалық жұмыс, жаттығу, әдебиетпен жұмыс, дербес жұмыс, иллюстрация, көрсету, қашықтықтан оқыту әдістері және т.б.);

туристік-өлкетану қызметін, оқушылардың өзін өзі ұстауын ынталандыру әдістері (жарыс, жорықтарға, экспедицияларға қатысу, мадақтау, перспектива, табысты жағдай және т.б.);

туристік-өлкетану қызметін, оқушылардың өзін өзі ұстауын бақылау және бағалау әдістері (әңгіме, пікіртерім, байқау, сауалнама, тестілеу, сап түзеу, ауызша және жазбаша бақылау, оқушылар қызметінің нәтижелерін талдау, өзін өзі талдау, өзін өзі бақылау, диагностика, тренингтер, рефлексивті әдістер және т.б.).

Білім беру процесі қорытындыларын жүргізу нысандары: есептік, бақылау, ашық, қорытынды сабақ, емтихан, сынақ, байқау, көрме, дербес жұмыс, жобаны таныстыру және қорғау, сынақ жорық, экспедиция, слет және тағы басқалары.

Күтілетін нәтижелер

Авторлар білім алушылардың бағдарламаны меңгеруі бойынша болжанатын нәтижелерді белгілейді. Бұл нәтижелер игерілген білімдер мен қалыптастырылған біліктер мен дағдылар жүйесінде көрінеді. Күтілетін нәтиже қойылған мақсатқа, білім алушыларды негізгі өлшемшарттар бойынша оқытудағы, тәрбиелеудегі, дамытудағы міндеттер кешеніне сәйкес келеді:

туристік-өлкетану бағытындағы тақырыптарды зерделеу бойынша арнайы теориялық білімдерді меңгеру;

практикалық қызмет біліктері мен дағдыларын алу;

білім алушылардың жекебасты қасиеттерін дамыту.

Әдебиет және ақпараттық ресурс – қызметтің әрбір бағыты бойынша әдеби және ақпараттық дереккөздер әдеби дереккөздерді ресімдеу ережелеріне сәйкес жасалады және библиографиялық жазбаларды құрастыру бойынша мемлекеттік стандарт талаптарына сәйкес көрсетіледі.

Қосымшалар мына: іс-шаралар, ашық сабақтар өткізу жоспарлары, викториналардың үлгілік сұрақтары, схемалар, диаграммалар, фотосуреттер және т.б. бөлімдерге кірмеген, аталған әдістемелік ұсынымдар мен әзірлемелерді пайдаланумен ұсынылатын қызмет түрін ұйымдастыру үшін қажетті материалдарды қамтуы мүмкін.

Құндылықты-уәждемелік құрамдауыш туристік-өлкетану қызметінің құралдарымен педагогтің кәсібін меңгерудегі мүдделер мен

қажеттіліктерді, білімдерді, біліктерді, дағдыларды, заманауи технологияларды пайдалану мотивтерін, жаңа, барынша жоғары кәсіби позицияларға ұмтылуды, жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін іске асыруды сипаттайды.

Процессуалдық-жасампаздық құрамдауыш жеке тұлғаның арнайы білімді игеруін және практикада қолдана білуін, шығармашылық ақыл-ой қызметінің дағдыларын иеленуін, міндеттерді шешудің баламалы нұсқаларын іздеуін, іс-әрекеттің оңтайлы тәсілдерін таңдап алуын қамтиды.

Бағалау-талдау құрамдауышы педагогтің танымдық дайындыққа өзіндік баға берудегі білігін білдіреді. Маман модель – педагогтің жоғарыда көрсетілген құрамдауыштары оның санасы мен мінез-құлқының ең маңызды қасиеттерін білдіретін өлшемшарттарды іріктеп алуға негіз болды.

Ғылыми қағидат – тәрбиелеу және оқыту ретінде туристік-өлкетану қызметінің маңызды қасиеті болып табылады. Туристік-өлкетану процесінің мазмұны заманауи ғылымның белгілі бір бөлімінің деректеріне сәйкес баяндалуы, дүниетанымды қалыптастыруға жәрдемдесуі тиіс. Фактілер, оқиғалар, теориялық жағдайлар ғылыми интерпретацияда беріледі, өздерінің қатысы бар қазіргі ғылым саласының жетістіктері ескеріле отырып, жүзеге асырылады. Фактілер мен оқиғалар әділ ғылыми бағасын алуға тиіс.

Жасөспірімге қойылатын талаптар мен құрметті үйлестіру қағидаты туристік топта қажетті байланыстарды жолға қоюда сенімді негіз бен бағдар ретінде қызмет етеді. Бұл қағидат ұжымға сүйенуге тығыз байланысты. Жасөспірімнің ұжымда араласуы неғұрлым әркелкі болса, оның игеретін біліктері мен дағдылары да соғұрлым жетілген болады. Жасөспірімге деген талап пен құрметті үйлестіру оның күші мен мүмкіндіктеріне сеніммен қарауда пайда болады. Туристік қызметте бұл қағидатты іске асырудың өз ерекшелігі бар.

Бірізділік, біртіндеушілік, жүйелілік қағидаттарының оқушылармен туристік жұмыстағы маңызы зор. Осы қағидаттарды сақтау құрамдас бөліктері өзара тығыз байланысты педагогикалық жүйе құруды болжамдайды, біртұтас дүниені құрайды. Осы қағидаттарды іске асыру туристік жұмыстағы педагогикалық процестің үздіксіздігі мен сабақтастығын болжамдайды.

Туристік-өлкетану қызметінің қолжетімділік қағидаты оның мазмұны арқылы іске асырылады. Туристік-өлкетану қызметіне демократиялылық тән, бұл оған кез келген тәндік, зияткерлік және эмоциялық даму деңгейіндегі оқушылар қатыса алады дегенді білдіреді. Туристік-өлкетану қызметі нысандарының әртүрлілігі,

олардың ауыспалылығы туристік ұжым мүшелерінің психологиялық шиеленісін азайтады және толерантты қарым-қатынасына ықпал етеді.

Туристік-өлкетану қызметінде **білім, білік, дағдыларды берік игерудің қағидаты** сапасын жолдастары бағалайтын негізгі міндеттерді орындау кезінде жүзеге асырылады.

Ойлауды дамыта отырып оқыту көрнекілігі қағидатының туристік-өлкетану қызметінде алатын маңызы зор. Көрнекілік балалар мен жасөспірімдер үшін маңызды, объектіні қабылдау тереңдігін айтарлықтай ұлғайтады.

Педагогтер, ата-аналар, жұртшылық өкілдерінің тарапы көзқарасының, талаптары мен әрекеттерінің бірлігі қағидаты туристік қызметте жасөспірімдерді жемісті тәрбиелеудің маңызды шарты болып табылады. Бұл шарт туристік-өлкетану қызметінде тәрбиелеу қағидаттарының сақталуымен, педагогика мен психология қолданатын нысандар мен әдістерді пайдаланумен қамтамасыз етіледі.

Тәрбиелеу процесінің толықтығы мен педагогикалық әсердің бірлігі қағидаты туристік-өлкетану қызметінде сәтті жүзеге асырылатын педагогиканың маңызды қағидаттарының бірі болып табылады. Бұл қағидатты іске асыру білім беру, тәрбиелеу және сауықтыру процестерінің тығыз бірігуін жүзеге асыруға ықпал етеді.

Туристік-өлкетану бағытындағы балалар мен жастарға қосымша білім берудің **білім беру салалары:** кіші туризм (мектепке дейінгі), жас туристер, жас өлкетанушылар, географ-өлкетанушылар, жас геологтар, жас гидрологтар, жас тарихшылар, жас этнографтар, жас фольклоршылар, мұражайтану, әдеби өлкетану, жас бардтар, жас археологтар, жас эколог-туристер, жас өлкетанушы-туристер, жас экскурсияшылар, менің қалам, менің ауданым, менің тегім, менің отбасым, менің шағын отаным, жас топырақтанушылар, көркем өлкетанушылар, әуесқой балық аулаушылар, жас құтқарушы-туристер, жас спелеолог-туристер, жолсерік-туристер, қауіпсіздік мектебі, жас судьялар, туристік жарыстар судьялары, жас туризм нұсқаушылары, велосипед туризмі, жаяу туризм, су туризмі, шаңғы туризмі, тау-жаяу жүру туризмі, туристік көпсайыс, спорттық құзға шығу, альпинизм, туризм және спорттық бағдар, спорттық бағдар және т.б.

Қосымша білім беру ұйымдарында әртүрлі балалар топтары пайдалануы үшін көптеген дамыту технологиялары игерілуі мүмкін, сондықтан тәрбиелеу-білім беру процесін жетілдіруге мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиелеудің жаңа әдістемелері мен технологияларын енгізу бойынша жұмыс жүргізу қажет. Педагогтер, әдетте, дамыта білім берудің белгілі бір технологиясын немесе оның элементтерін тандап алады, меңгереді және оны практикада іске асырады.

Туризм мен өлкетану бос уақыт пен сауықтыруды ұйымдастырудың ұтымды құралы ғана емес, сонымен қатар үздіксіз білім берудің ресурсы да болып табылады. Бұл балалар мен жастарға қосымша білім беру жүйесінде туризм мен өлкетанудың дәстүрлі түрлерін, нысандарын, құралдарын белсенді пайдалануды және жаңаларын іздеуді өзектілендіреді.

Осылайша, қосымша білім берудің маңызды міндеттерінің бірі балаларға ұсынылатын қызметтің мазмұнын жаңарту болып табылады, ол бұрыннан бар бағдарламаларды өзгерту әрі жетілдіру және жаңа өзекті білім беру бағдарламаларын енгізу есебінен жүзеге асырылады.

3. Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты бойынша білім беру бағдарламаларының үлгілік жобалары

«Кіші туризм» білім беру бағдарламасы (мектеп кезеңі, оқытудың екінші жылы, 2-сынып)

Автор: Шаяхметова Г.М., Астана қаласының «Жас натуралистер станциясы» ММ әдістемелік жұмысы жөніндегі директордың орынбасары, жоғары санатты қосымша білім беру педагогі, тау туризмінің нұсқаушысы.

Түсіндірме жазба

«Кіші туризм» (мектеп кезеңі) бағдарламасы туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру оқыту бағдарламасы болып табылады; функционалдық бағыты бойынша - оқу-танымдық; ұйымдық нысаны бойынша - үйірмелік; іске асырылу уақыты бойынша – төрт жылдық.

Аталған бағдарлама үздіксіз туристік-өлкетанушылық білім беру жүйесіндегі аралық саты болып табылады: балабақша – мектеп – қосымша білім беру – колледж, ЖОО. «Кіші туризм» бағдарламасы төменгі сынып (1-4-сыныптар) оқушыларына арналған және мектеп, сынып, үйірме немесе қосымша білім беру ұйымында іске асырылуы мүмкін.

Бағдарламаның **мақсаты:** туристік-өлкетану қызметі жағдайында туған өлкені іс жүзінде тану арқылы жас мектеп оқушысының жан-жақты дамыған жеке тұлғасын қалыптастыру.

Міндеттері:

Шағын Отанын зерделеу арқылы өсіп келе жатқан ұрпақтың бойында отансүйгіштік, азаматтық сезімін тәрбиелеу, туған өлкеге, табиғатқа және еңбекке деген сүйіспеншілікті сіңіру;

туризм және өлкетану сабақтарының процесінде баланың табиғи қасиеттерін және шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға ықпал ету;
салауатты өмір салтын қалыптастыру;
туристік және экологиялық мәдениеттің негіздерін қалыптастыруға ықпал ету.

Бұл бағдарламаны іске асыру республикамызда балалар-жасөспірімдер туризмін дамытуға баса назар бөлініп отырылғандығына байланысты өзекті, ол тез өзгеретін бәсекелі-қабілетті ортада жеке тұлғаның белсенді әлеуметтенуінің кешенді құралы ретінде оқушыларды туристік-өлкетану және экскурсиялық қызметпен көптеп қамтуды болжамдайды. Қосымша білім берудің ең көпшілік және бірегей бағыттарының бірі ретінде балалармен туристік-өлкетану қызметінің кең мүмкіндіктері бір уақытта тәрбиелеу, оқыту, дамыту, сауықтыру, кәсіби бағдар беру және әлеуметтік бейімдеу сияқты көптеген педагогикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Туристік-өлкетану қызметінің ерекшелігі баланың өзін қоршаған табиғи және әлеуметтік ортамен тікелей «соқтығысуы» болып табылады, бұл жағдайларда өмірлік қажетті дағдыларға, коммуникативтік мәдениетке, жасампаз және шығармашылық тәжірибеге ие болу мүмкіндігі пайда болады.

Туристік-өлкетану қызметінің кең педагогикалық мүмкіндіктері балаларды да, сондай-ақ олардың ата-аналарын да тартады, ұжымның бірігуіне және ата-аналар контингентін педагогикалық процеске тартуға ықпал етеді. Бастауыш мектеп іргесінде іске асырылатын «Кіші туризм» бағдарламасы жоғарыда аталған міндеттерді шешуге және мұғалімдердің, ата-аналардың, оқушылардың бірыңғай ұжымын құруға, көбіне оқушыларға тәрбиелеушілік әсерді күшейтуге, педагогикалық әсердің бағытын жақсартуға жәрдемдеседі.

Бағдарлама балалардың жасына байланысты физиологиялық және психологиялық ерекшеліктері ескеріле отырып, құрастырылады. Ол танымдық сипаттағы (байқауылар, рөлдік ойындар, шығармашылық шеберханалар, викториналар және т.б.) және туристік бағыттағы (кедергілер жолағы, туристік кезеңдер, эстафеталар, жарыстар, кіші туриада, жалпы туристік дайындық кешендері (бұдан әрі - ЖТД) сабақтар өткізудің әртүрлі нысандарын және ойын сәттері мен кейіпкерлерді пайдаланумен жалпы дене дайындығы кешенін (бұдан әрі - ЖДД) және т.б. қамтиды.

Бағдарламаның құрылымы білім беру блоктарынан тұрады (теория, практика), мазмұны алты тақырыптық модульге біріктірілген, олардың әрқайсысы жекелеген міндеттерді іске асырады.

Оқытудың екінші жылының бағдарламасында өлкетану және туристік бағыттағы материалды тереңдету және бірінші оқыту

жылында алынған білімдерді бекіту көзделген, практикалық-бағдарлық тәсілге баса назар аударылады. Бағдарламаны іске асыру аптасына 6 сағат көлеміндегі сабақтарды көздейді. Оқу тоқсанында бір рет табиғатқа экскурсиялар, туған өлке бойынша туристік серуендер немесе жорықтар ұйымдастырылады.

Күтілетін нәтижелер

«Кіші туризм» бағдарламасы бойынша жұмыстың нәтижесінде білім алушылар: әрбір тақырып бойынша теориялық материалдың базалық көлемін, экологиялық мәдениеттің негізгі элементтерін, табиғатта өзін өзі ұстау ережелерін, серуендердегі, экскурсиялардағы, жорықтардағы қауіпсіздік қағидаларын, сақтандыру технологияларының денсаулық элементтерін білуі тиіс.

Жас туристер: табиғаттың құбылыстарын бақылай білуге, көкжиек бағыттарын бағдарлай алуға, қарапайым туристік бауларды байлай білуге, палатка орната білуге (үлкендердің көмегімен), туристік кедергілер жолақтарының бастапқы кезендерін еңсере білуге, шартты жүкпен жаяу саяхат жасай білуге тиіс.

Қосымша білім беру ұйымдарының үйірмелері мен секцияларындағы сабақтар балаларға өлкетанумен айналысуға, туған өлкенің дәстүрлері мен салттарын зерделеуге, туристік шеберлікті жетілдіруге және арттыруға, экологиялық мәдениет негіздерін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

«Кіші туризм» білім беру бағдарламасы

(мектеп кезеңі, оқытудың екінші жылы, 2-сынып)

№ р/с	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны			
		всего	Теориялық сабақ	Практикалық сабақ	
				Үй- жайда	Жергілікті жерде
I модуль. Туристік-өлкетану қызметі процесінде төменгі сынып оқушыларының танымдық-өлкетанушылық құзыреттерін дамыту (24 сағат)					

1	Кіріспе сабақ	2	2		
2	Тағы да мектепке барамыз	2		1	1
3	Мектептің қоршаған әлемі	2		1	1
4	«Астана – болашақ қаласы»	2			2
5	Туған өлкенің көрікті жерлері	2	1	1	
6	«Күзгі марафон» туристік-өлкетану шеберханасы	3			3
7	Мұражай циклі	4		4	
8	Халық дәстүрлері мен салттары	6	2	4	
9	Балалар туристік әндері	1	1		
Модуль II. Жас туристердің заңдары, ережелері және дәстүрлері (34 сағат)					
10	Екінші сыныпта оқитын турист – болашақ турист әрі спортшы	4	2	1	1
11	Екінші сыныпта оқитын турист өз шағын ауданын зерделейді	4	1		3
12	Екінші сыныпта оқитын турист жақсы дос, кішілер мен әлсіздерге көмектеседі	2	1	1	
13	Екінші сыныпта оқитын турист туристік дәстүрлермен танысады	4	1	2	1
14	Біз – салауатты өмір салты үшін	4	1	1	2
15	Туристік жорықтағы тазалық ережелері	2	1	1	
16	Туристік жорықта тамақтану ережелері	2	1	1	
17	Табиғаттағы мінез-құлық ережесі	4	2		2
18	Отбасылық дәстүрлер, отбасы шежіресі	4	2	1	1
19	Туризм арқылы өзін-өзі тану	4	1	2	1
III модуль. Төменгі сынып оқушыларының туристік-өлкетану дағдылары мен біліктері (62 сағат)					
20	Серуенде, экскурсияда, туристік жорықта бақылаймыз	4	1		3
21	Жас туристің жеке жарағы	4	2	2	
22	Тамақ өнімдерін, туристік жорықта тамақ пісіруге арналған ыдыстарды тасымалдау	2	1	1	
23	Экскурсиялық бағдар	4	1	1	2
24	Тұсбағдармен бағыт алу. Көкжиек бағыттары. Жел тармақтары	4	1	2	1
25	Топографиялық белгілер. Карта	6	2	2	2
26	Жергілікті белгілер бойынша бағдарлану	2	1		1
27	Жергілікті жерді бағдарлау	4	1	1	2
28	Туристік жарақ, серуенге, жорыққа арналған жарақты іріктеу	4	1	2	1
29	Туристік баулар, байлау тәсілдері, міндеті	6	2	4	
30	Жолқапшықты реттеу. ЖДД, ЖТД кешені	4	2	2	
31	Палаткаларды орнату, ЖДД, ЖТД кешені	4	1	2	1
32	Туристік кедергілер, ЖДД, ЖТД кешені	6	1	4	1
33	Серуенде, жорықта жарақаттанған және ауырған жағдайларда алғашқы көмек	4	2	2	

	көрсету. Жасыл дәріхана				
34	Туристік топтағы міндеттер. Жорық күнделігі	4	2	1	1
IV модуль. Бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетінің негіздерін тәрбиелеу (24 сағат)					
35	Табиғи құбылыстар. Табиғат белгілері бойынша күнтізбе жасау	4	2	1	1
36	Біздің кішкентай достарымыз, жануарлар, құстар, өсімдіктер	4	2	1	1
37	Қоршаған ортаны сақта	4	2	2	
38	Сынып пен мектептің жасыл әлемі	4	2	2	
39	Жас туристер – табиғаттың достары	4	2	1	1
40	Экологиялық соқпақ	4	1	1	2
V модуль. Серуендердегі, экскурсиялардағы, жорықтардағы қауіпсіздік ережелері (28 сағат)					
41	Тәртіп – қауіпсіздік кепілі	4	1	2	1
42	Мектепке баратын қауіпсіз жол	2	1		1
43	Жолда жүру ережесін біл және сақта. «Қызыл, сары, жасыл» байқау байқаулары	4	1	1	2
44	Экстремалды жағдайларда өзінді қалай ұстау керек	4	1	2	1
45	Таныс емес жерлерде жүру ерекшеліктері	2	1		1
46	Көпшілік іс-шаралардағы, мерекелердегі мінез-құлық қағидалары	4	1	1	2
47	Серуендердегі, экскурсиялардағы мінез-құлық қағидалары	4	1		3
48	Туристік жорықтардағы мінез-құлық қағидалары	4	1	1	2
VI модуль. Салауатты өмір салты, спорт, туризм, демалыс (44 сағат)					
49	Қазақ балалар спорттық ойындары	6	1	2	3
50	Туристік балалар ойындары	6	1	2	3
51	Қала бойынша шағын эталондық бағдар жасау	4			4
52	Есеп беру серуендерін, жорықтарын, экскурсияларын өткізу, денсаулық фестиваліне қатысу	22	4	2	16
53	Кіші туриадаға дайындық. ЖДД кешені	4		2	2
54	Кіші туриада өткізу	2			2
	Барлығы:	216	65	70	81

«Кіші туризм» бағдарламасының мазмұны
(мектеп кезеңі, оқытудың екінші жылы, 2-сынып)

I модуль. Туристік-өлкетану қызметі процесінде төменгі сынып оқушыларының танымдық-өлкетанушылық құзыреттерін дамыту (24 сағат)

1. Кіріспе сабақ (2 сағат).
Теориялық сабақтар. Әңгіме «Саяхаттардың ертегі әлемі». «Менің жарқын жазым» суреттер көрмесі.
2. Тағы да мектепке барамыз (2 сағат).
Практикалық сабақтар. Мектеп ғимаратына экскурсия, кабинеттермен және мамандандырылған залдармен танысу.
3. Мектептің қоршаған әлемі (2 сағат).
Практикалық сабақтар. Мектеп аумағына экскурсия, спорт алаңдарымен танысу. Ойындар. ЖДД.
4. «Астана – болашақ қаласы» (2 сағат).
«Астана - болашақ қаласы» көшпелі экскурсиясы.
5. Туған өлкенің көрікті жерлері (2 сағат).
Теориялық сабақтар. «Приишим аңыз» слайд-фильмін көрсету.
Практикалық сабақтар. «Біздің ортақ үйіміз – біз мұнда тұрамыз» ұжымдық шығармашылық іс.
6. «Күзгі марафон» туристік-өлкетану шеберханасы (3 сағат).
Практикалық сабақтар: Туристік кедергілер жолағы (оқыту тренингі, күзгі орманға көшпелі экскурсия).
7. Мұражай циклі (4 сағат).
Практикалық сабақтар. Өлкетану мұражайына, Қазақстан Республикасы бірінші Президентінің мұражайына тақырыптық экскурсиялар.
8. Халық дәстүрлері мен салттары (6 сағат).
Теориялық сабақтар. «Туған жер» шағын конференциясы.
Практикалық сабақтар. «Достық киіз үйі» костюмделген қойылымы. Балалар мен ата-аналардың шығармашылық жұмыстарының этно-көрмесі.
9. Балалар туристік әндері (1 сағат).
Теориялық сабақтар: Балалар әндерін жаттау, бард әндері студиясының концерті. *Практикалық сабақтар.* ЖТД: туристік дағдыларды пысықтау.

II модуль. Жас туристердің заңдары, ережелері және дәстүрлері

(34 сағат)

10. Екінші сыныпта оқитын турист – болашақ турист әрі спортшы (4сағат).
Теориялық сабақтар. Жас турист нені білуі тиіс. Белсенді өмір салтының бастамасы. Таңертеңгілік жаттығу кешендерін игеру.
Практикалық сабақтар. ЖТД кешендерін пысықтау, туристік эстафета.

11. Екінші сыныпта оқитын турист өз шағын ауданын зерделейді (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Мектепке жақын жатқан аумақ пен шағын ауданның көрікті жерлерімен танысу. Біздің шағын ауданымыз несімен танылған. Ауламыздың кейіпкерлері.

Практикалық сабақтар. Ауданымыздың танымал объектілері бойынша эскурсия.

12. Екінші сыныпта оқитын турист жақсы дос, кішілер мен әлсіздерге көмектеседі (2 сағат).

Теориялық сабақтар.

«Менің қайырымдылығым» бейнефильмі. Талқылау, эссе.

Практикалық сабақтар. Туристік бұрыш ресімдеу.

Екінші сыныпта оқитын турист туристік дәстүрлермен танысады (4сағат).

Теориялық сабақтар. «Жас туристер заңдарын зерделейміз» постерлерімен жұмыс. *Практикалық сабақтар.* «Бақытқа қарай жол тартамыз» ойын шеберханасы. Балалар туристік ойындары. ЖТД кешені.

13. Біз – саламатты өмір салты үшін (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Салауатты өмір салты туралы сұхбат. Дұрыс тамақтану. Күн тәртібі. *Практикалық сабақтар.* «Әкем, анам және мен – туристік жанұямыз» атты 2-сынып оқушыларымен бірлескен іс-шараға қатысу. Даладағы сабақтар, ЖТД, ЖДД кешендері.

14. Туристік жорықтағы тазалық ережелері (2 сағат).

Теориялық сабақтар. «Жорық суреттері» сахналауы. Талқылау.

Практикалық сабақтар. «Тазалық – денсаулық кепілі» тақырыбына суреттер байқауы. ЖТД, ЖДД кешендері.

15. Туристік жорықта тамақтану ережелері (2 сағат).

Теориялық сабақтар. «Туристік жорықта қалай дұрыс тамақтану керек» әңгімесі. Саяхат жағдайларында табиғаттың сыйларын пайдалану.

Практикалық сабақтар. «Дамылдаймыз» рөлдік ойыны.

17. Табиғаттағы мінез-құлық ережелері (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Табиғаттағы мінез-құлық ережелерін зерделеу. «Қайыңдар жылағанда» бейнефильмін талқылау.

Практикалық сабақтар. Табиғаттағы мінез-құлық ережелерін білу тренингтері. Ойын кешендері.

18. Отбасылық дәстүрлер, отбасы шежіресі (4 сағат).

Теориялық сабақтар. «Отбасымның дәстүрлері» жобасын тыңдау, суреттер көрмесі.

Практикалық сабақтар. «Ғажайыптар алаңы» ойыны. Ойын кешендері. ЖДД.

19. Туризм арқылы өзін өзі тану (4 сағат).

Теориялық сабақтар. «Адам және табиғат», «Бақыт сүрлеуі», «Жорықта өзімізді тани түсеміз» блоктары бойынша суреттермен жұмыс.

Практикалық сабақтар. «Менің жеке әлемім» портфолиосымен таныстыру. «Бақыт іздеп жорыққа аттанамыз» ұжымдық шығармашылық ісі. Ойын кешендері. ЖДД.

III модуль. Төменгі сынып оқушыларының туристік-өлкетану дағдылары мен біліктері (62 сағат)

20. Серуенде, экскурсияда, туристік жорықта бақылаймыз (4 сағат).

Практикалық сабақтар: Автобустағы «Спорттық Астана», «Театрлы Астана» экскурсиялары. Экскурсиялар қорытындыларын шығару, жаңадан нені білдік.

21. Жас туристің жеке жарағы (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Жеке жарақ түрлері, оның міндеті, жас туристі жарақтандыруға қойылатын талаптар.

Практикалық сабақтар. «Сиқырлы жолқапшық» рөлдік ойыны. Магнитті тақтамен жұмыс, жеке жарақтану заттарының түрлері бойынша сап түзеу.

22. Тамақ өнімдерін, туристік жорықта тамақ пісіруге арналған ыдыстарды тасымалдау (2 сағат).

Теориялық сабақтар. Иллюстрациялармен жұмыс. Заттарды, тамақ өнімдерін жіктеуге және сап түзеуге тапсырмалар.

Практикалық сабақтар. Жорықтағы оқиғаларды сахналау. Жас саяхатшыларға арналған нұсқаулықтар.

23. Экскурсиялық бағдар (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Экскурсиялық бағдар түрлерімен танысу. Схема-карталар түрлері. Схема-картадан мектептің, өз үйінің орналасқан жерін анықтау. Көшеде өзін өзі ұстау ережелері.

Практикалық сабақтар. Кеңістіктік бағдарлану дағдыларын пысықтау.

24. Компас бойынша бағдарлану. Көкжиек бағыттары. Жел тармақтары (4 сағат)

Теориялық сабақтар. Компастың міндеті. Компастар түрлері. Жел тармақтары. Топография элементтері. Шартты белгілер. Карта әліппесі.

Практикалық сабақтар. Жер жүзінің бағыттарын айқындау. Қызықты топография. ЖТД.

25. Топографиялық белгілер. Карта (6 сағат).

Теориялық сабақтар. Топографиялық белгілер топтары. Міндеті. Карталар түрлері. Міндеті. Масштаб. Карталар салу тәсілдері.

Практикалық сабақтар. Топографиялық белгілерді білу тренингтері. Карталарды оқу. Карточкалармен, тестілеу тапсырмаларымен жұмыс. «Топо-дром» практикумы. Қызықты топография. ЖТД.

26. Жергілікті белгілер бойынша бағдарлану (2 сағат).

Теориялық сабақтар. Маусымдық бағдарлану белгілері. Жергілікті белгілер (ағаштар, діндер, құмырсқа илеулері және т.б.).

Практикалық сабақтар. «Табиғат тылсымы» суреттер көрмесі. Жергілікті жерлерді білу тренингі.

27. Жергілікті жерлерді білу тренингі (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Карта әліппесі. Жергілікті жерлерді қағазда бейнелеу. Азимут.

Практикалық сабақтар. Жергілікті жерлерде азимутты айқындау. Азимут бойынша қозғалыс. Жер жүзі бағыттары мен азимутын айқындау бойынша практикум.

28. Туристік жарак, серуенге, жорыққа арналған жеке жаракты іріктеу (4 сағат) *Теориялық сабақтар.* Туристік жаракпен танысу. Жарактар түрлері, олардың міндеті. Жеке, топтық жарак.

Практикалық сабақтар. «Смешариктердің жер жүзіне саяхаты» атты сюжеттік-рөлдік ойын. ЖТД.

29. Туристік баулар, байлау тәсілдері, міндеті (6 сағат).

Теориялық сабақтар. Топтық туристік баулармен танысу, міндеті. *Практикалық сабақтар.* Туристік баулармен жұмыс істеп үйрену. Бекітуге арналған тренингтер. «Біз – ұйымшыл түйінбіз». ЖДД, ЖТД кешені.

30. Жолқапшықты реттеу. ЖДД, ЖТД кешені (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Туриске жолқапшық не үшін қажет, оны қалай реттеу керек, оған заттарды салу реті.

Практикалық сабақтар. «Дымбілмес жорыққа шығады» туристік шеберханасы. Жолқапшықтарды реттеу, уақытқа эстафета. ЖДД, ЖТД кешені.

31. Палаткаларды орнату, ЖДД, ЖТД кешені (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Палаткалардың міндеті. Палаткаларды орнату, оның әртүрлілігі. *Практикалық сабақтар.* Палаткаларды белгілі уақытта орнату, палаткалардан тұратын қалашық орнату тренингі. «Палаткалардан тұратын қалашық» тақырыбына ермексазбен жұмыс. Палаткаларды орнату бойынша жарыстар.

32. Туристік кедергілер, ЖДД, ЖТД кешені (6 сағат).

Теориялық сабақтар. Туристік кедергілер түрлері, кедергілерді еңсеру тәсілдері, жорықтардағы қауіпсіздік шаралары.

Практикалық сабақтар. Туристік кедергілер жолағы. Жолақ кезеңдерін еңсеру дағдылары. ЖДД, ЖТД кешені.

33. Серуенде, жорықта жарақаттанған және ауырған жағдайларды алғашқы көмек көрсету. Жасыл дәріхана (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Жорық жағдайларындағы жарақаттар мен аурулар түрлері. Зардап шеккендерді тасымалдау тәсілдері мен әдістері. Жасыл дәріхана, емдік шөптерді пайдалана білу.

Практикалық сабақтар. Зардап шеккендерді бір орыннан екінші орынға ауыстыру. «Джунгли» ойыны, алғашқы дәрігерге дейінгі көмек көрсету бойынша тренингтер.

34. Туристік топтағы міндеттер. Жорық күнделігі (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Өзін өзі басқару, Туристік топтағы лауазымдық міндеттер. Топтағы тұрақты және уақытша міндеттер.

Практикалық сабақтар. «Біз – ұйымшыл түйінбіз» ойыны. ЖДД, ЖТД кешені.

IV модуль. Бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетінің негіздерін тәрбиелеу (24 сағат)

35. Табиғи құбылыстар. Табиғат белгілері бойынша күнтізбе жасау (4сағат).

Теориялық сабақтар. Табиғи құбылыстармен таныс болу не үшін қажет. Халық ишаралары.

Практикалық сабақтар. Иллюстрациялармен жұмыс: табиғи құбылыстар. Табиғи құбылыстар мен белгілер күнтізбесі үшін материал дайындау бойынша жұмыс. Табиғатты маусымдық бақылау.

36. Біздің кішкентай достарымыз, жануарлар, құстар, өсімдіктер (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Бізді қоршаған тірі табиғат. Туған өлкенің жануарлары мен өсімдіктері дүниесі.

Практикалық сабақтар. «Дала этюдтері» атты шығармашылық ұжымдық іс. Фенологиялық байқаулар.

37. Қоршаған ортаны сақта (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Адам әрекетінің табиғатқа әсері туралы әңгіме. Иллюстрациялармен жұмыс. Табиғи катаклизмдер. Экологиялық катастрофалар.

Практикалық сабақтар. Құстарға жем салатын астаулар дайындау (ата-аналардың көмегімен).

38. Сынып пен мектептің жасыл әлемі (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Бөлме, бақ өсімдіктері. Үйде, сыныпта, мектеп жанындағы учаскелерде өсімдіктерді не үшін өсіру қажет. Өсімдіктерді қалай күту керек. «Су тамшысы – өмір сыйлайды» бейнеролигін көру.

Практикалық сабақтар. «Тірі табиғат бұрышы» шолу экскурсиясы. Бөлме өсімдіктерін егу. «Радуга» гүл композицияларына байқауы.

39. Жас туристер – табиғаттың достары (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Оқушылардың экологиялық мәдениеті. «Орман шуы» дидактикалық ойыны. Табиғаттағы мінез-құлық ережелері.

Практикалық сабақтар. Қысқы серуен, қысқы уақытта табиғаттың өзгеруін бақылау (ағаштар мен өсімдіктердің күйі, құстар мен жануарлардың мінез-құлқы). ЖТД кешені.

40. Экологиялық сүрлеу (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Экологиялық сүрлеу кезеңдерімен танысу, экологиялық бағдардың нышан-суреттері.

Практикалық сабақтар. Сыныптағы бөлме өсімдіктерінің күтімі, экологиялық сүрлеу макетін әзірлеу. «Күн біздің алақанымызда» викторина-ойыны.

V модуль. Серуендердегі, экскурсиялардағы, жорықтардағы қауіпсіздік ережелері (28 сағат)

41. Дисциплина – қауіпсіздік кепілі (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Әңгіме. Тәртіп дегеніміз не. Сабақтарда, мектепте, қоғамдық орындарда өзінді қалай ұстау керек. Тәртіпті оқушының сипаттамасы.

Практикалық сабақтар. Балалардың әртүрлі қоғамдық орындар мен табиғаттағы мінез-құлқының жағдайларына шолу. Қала саябағына экскурсия.

42. Мектепке баратын қауіпсіз жол (2 сағат).

Теориялық сабақтар. «Менің мектепке баратын жолым» әңгімесі, талқылау, топтардағы жұмыс.

Практикалық сабақтар. Бағдар жасау. ЖДД, ЖТД кешендері.

43. Жолда жүру ережесін біл және сақта. «Қызыл, сары, жасыл» байқауы (4 сағат).

Теориялық сабақтар. «Бағдаршам» тақырыбы бойынша тірек сигналдармен жұмыс. Жолдағы оқиғаларға байланысты жағдаяттарды талдау. Мектеп патрулі: мектебіміздің, үйіміздің маңайында қандай жол белгілері бар.

Практикалық сабақтар. Аланда, үй-жайда жолда жүру ережесін (ЖЖЕ) білуге ойындық жағдаяттар. «Қызыл, сары, жасыл» байқауы.

Қала бойынша экскурсия – ЖЖЕ бекіту практикумы.

44. Экстремалды жағдаяттарда өзінді қалай ұстау керек (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Табиғаттағы экстремалды жағдаяттар, табиғи факторлар, күйзелістерді жеңу, халықаралық құтқару кодының сигналдары, алау түрлері.

Практикалық сабақтар. Алау жағу, сигнал алауларының түрлері. Уақытша тұрғынжай құрылғысы. Ахуалды модельдеу.

45. Таныс емес жерлерде жүру ерекшеліктері (2 сағат).

Теориялық сабақтар. Саяхаттау ауданын таңдау. Таныс емес жерлерде жүру ережелері. Қауіпсіздік шаралары. Жорық алдындағы дайындық.

Практикалық сабақтар. Қиылысқан жерлердегі қозғалыс тренингтері. ЖДД, ЖТД кешендері.

46. Көпшілік іс-шаралардағы, мерекелердегі мінез-құлық ережелері (4сағат).

Теориялық сабақтар. «Менің сүйікті мерекем» тақырыбына әңгіме. Көпшілік іс-шаралардағы мінез-құлық ережелері.

Практикалық сабақтар. «Шақырады көктем!» - қазақ ертегілері кейіпкерлерінің қатысуымен мерекелік қойылым. Мереке жәрмеңкесіне бару.

47. Серуендердегі, экскурсиялардағы мінез-құлық ережелері (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Экскурсияларда өзінді қалай ұстау керек, қозғалыс тәртібі, өлкетанушылық тапсырмалар, бақылаймыз, бейнелейміз.

Практикалық сабақтар. Көшпелі экскурсия, Қазақстан Республикасының Ұлттық мұражайының экспозицияларына бару.

48. Туристік жорықтардағы мінез-құлық ережелері (4 сағат).

Теориялық сабақтар. Туристік жорықта өзінді қалай ұстау керек, қозғалыс тәртібі, бағдар, жорық командалары, жорықтағы міндеттер.

Практикалық сабақтар. Мектеп маңайындағы туристік серуендер, жорықтағы қозғалыс дағдыларын пысықтау.

VI модуль. Салауатты өмір салты, спорт, туризм, демалыс (44 сағат)

49. Қазақ балалар спорттық ойындары (6 сағат).

Теориялық сабақтар. Балалар ұлттық ойындарымен танысу.

Практикалық сабақтар. Мектеп үй-жайы мен аумағындағы қазақ балалар спорттық ойындары. ЖТД кешені.

50. Туристік балалар ойындары (6 сағат).

Теориялық сабақтар. Туристік балалар ойындарымен танысу.

Практикалық сабақтар. Мектеп үй-жайы мен аумағындағы туристік балалар ойындары. ЖДД кешені;

51. Қала бойынша шағын эталондық бағдар жасау (4 сағат).

Практикалық сабақтар. Эталондық бағдар: астананың көрікті жерлерімен автобус-жаяу жүргінші экскурсиясы.

52. Есеп беру серуендерін, жорықтарын, экскурсияларын өткізу, денсаулық фестиваліне қатысу (22 сағат).

Практикалық сабақтар. 1. Астананың спорттық имараттарымен танысу. Астананың спорттық алаңдарымен танысу.

2. «Жасыл Аймақ» демалыс аймағына, «Қазақ-түрік» орманына, «Арман», Малотимофеевка және т.б. жерлерге шағын туристік жорық.

53. Кіші туриадаға дайындық. ЖДД кешені (4 сағат).

Практикалық сабақтар. Үй-жайда: қайталау – палатка орнату, жолқапшықты, туристік техника элементтерін жинақтап, салу.

Жергілікті жерлерде: туристік кедергілерді жеңу дағдыларын бекіту, туристік эстафеталар өткізу. Туристік әндерді қайталау. ЖТД. Топтардағы сынақ жарыстары.

54. Кіші туриада өткізу (2 сағат).

Практикалық сабақтар. Ата-аналардың қатысуымен мектеп аумағында (қалалық демалыс саябағында немесе көшпелі іс-шара) кіші туристік слет өткізу.

«Туристік көпсайыс» білім беру бағдарламасы

Құрастырушы: Астана қаласының «Жас туристер станциясы» ММ көпшілік ұйымдастыру бөлімінің меңгерушісі Швайдюк М.А., екінші санатты қосымша білім беру педагогі.

Түсіндірме жазба

Туризм өмірде маңызы бар көптеген білімдерді, әртүрлі алға итермелеуші біліктер мен дағдыларды алуға үлкен мүмкіндіктер ашады, денсаулықты нығайтуға және жеке тұлғаны жан-жақты қалыптастыруға ықпал етеді. Оның бағыттарының бірі туристік көпсайыс болып табылады. Ол қосымша білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады.

Бағдарламаның **мақсаты** - туристік көпсайыс сабақтарының процесінде балаларды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және сауықтыру, жан-жақты үйлесімді дамыған жеке тұлға қалыптастыру.

Бағдарлама мына **міндеттерді** шешуге бағытталған:

туристік көпсайыс бойынша білімдер, біліктер, сондай-ақ қажетті туристік дағдыларды қалыптастыру;

рухани-еріктік қасиеттерді, азаматтылықты, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу;

жан-жақты тәндік дамыту және мақсатты дене дайындығы;

денсаулықты нығайту, салауатты өмір салты дағдыларын қалыптастыру.

Аталған бағдарлама бейімделген болып табылады және қосымша білім беру педагогтеріне арналған.

Бірінші оқыту жылында ұсынылатын ең аз топ құрамы 10 - 15 адам, екінші жылы 8 - 12 адам. Әрбір оқу жылынан кейін оқыту сағаттары шеңберінен тыс сынақ жорықтарын немесе көпкүндік туристік іс-шаралары - слет, жарыстар, жиындар, экспедициялар, туристік лагерьлер өткізу жоспарланады.

Ерте спорттық-туристік мамандану әсіресе техникалық күрделі қашықтықтарда және техникалық кезеңдерден өту (жеңу) кезінде туындайтын стандартты емес (экстремалды немесе штаттық емес) жағдаяттарда жұмыс істеу (сөз сөйлеу) кезінде көпсайысшы туристердің тактикалық-техникалық шеберлігін және психологиялық ұтқырлығын дамытуға және қалыптастыруға ықпал етеді.

Ұсынылған бағдарламалар, ең алдымен, қосымша білім беру оқытушы-жаттықтырушыларына, педагогтеріне, әлеуметтік педагогтерге және жалпы білім беру ұйымдарының мұғалімдеріне, белгілі бір туристік-спорттық дайындығы бар бейінді (лицей, туристік) сыныптардың және туристік колледждердің оқытушыларына арналған. Педагогтерге бағдарлама бойынша жұмысты туристік-спорттық ұжым – туристік көпсайыс командасы қызметін ұйымдастырудың алыс-жақын перспективаларын ескере отырып, жоспарлау және жүзеге асыру ұсынылады.

Бағдарламаның мазмұны білім алушылардың туған өлкесі туралы, туристік көпсайыс техникасы мен тактикасы, жергілікті жерлерде бағдарлану туралы білімдер алуын, алғашқы дәрігерге дейінгі көмек көрсетуді үйренуін, спорттық разрядтар алуын көздейді. Тәрбиелеу және сауықтыру міндеттерін шешу әрбір тақырыптың міндетті құрамдауышы болып табылады.

Бағдарлама тәрбиеленушілердің тиісті дайындық деңгейі кезінде танымдық элементтерімен қоса, күрделілігіне қарай тәндік, психологиялық және зияткерлік жүктемелердің көлеміне қарай қарқынды болып табылатын дараландырылған өзіндік білім беру спорттық-туристік бағдарынан өтуін көздейді. Бұл ретте, білім беру спорттық-туристік бағдарлар кешенді білім беру-тәрбиелеу сипатына ие болуы және табиғаттану, дене тәрбиесі, спорттық және сауықтыру туризмі, әлеуметтік практика, технология, психологиялық мәдениет және т.б. сияқты бірқатар білім беру салаларынан өтуі қажет.

Күтілетін нәтижелер

Аталған бағдарлама бойынша оқытудың бірінші жылы ішінде білім алушылар туристік көпсайыс, топографиялық дайындық,

өлкетану қызметі негіздерінің базалық деңгейін меңгеруге тиіс. Бұл ретте, мынадай жарыстарға: жаяу туризмнің жеке және командалық техникасына, мектеп және қала (аудан) көлеміндегі спорттық бағдарлану бойынша 1-2-сынып қашықтығындағы бақылау-туристік бағдарына (бұдан әрі - БТБ) жарысу, сондай-ақ біркүндік туристік-жаттығу жорығына қатысу көзделеді. Тәрбиеленушілер спорттық туризм бойынша 2-ші -1-ші разрядты нормативтерді орындау мүмкіндігіне ие болады.

Оқытудың екінші жылы (бастапқы мамандану) жаяу, тауда жүру, шаңғы және су туризмі, туристік көпсайыстың жеке және командалық техникасының техникалық түрлеріне, бақылау-туристік бағдарынан (БТБ) өтуге, туристік бағдарлануға оқытуды болжамдайды. Бұл ретте бастапқы дайындықты аяқтағаннан кейін мына жарыстарға: туристік көпсайыс, мектеп және қала (аудан) көлеміндегі спорттық бағдарлану бойынша 1-2-сынып қашықтығында, сондай-ақ бірнеше біркүндік және екікүндік жаттығу туристік жорықтарына қатысу көзделеді.

«Туристік көпсайыс» үйірмесі сабақтарының оқу-тақырыптық жоспары

Оқытудың 1-ші жылы

№ р/с	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны			
		Барлығы	Теориялық сабақ.	Практикалық сабақ	
				Үй жайда	Жергі лікті жерде
1. 1. Туристік көпсайыс спорт түрі ретінде (12 сағат)					
1.1.	Туристік көпсайыс түрлерінің жіктемесі және туристік көпсайыс бойынша нормативтік құжаттар	2	1		1
1.2.	Техника қауіпсіздігі және турист-көпсайысшылардың сабақтардағы мінез-құлық ережелері	2	1		1
1.3.	Турист-көпсайысшының жеке жабдығы	2	1		1
1.4.	Турист-көпсайысшының топтық жабдығы	2	1		1
1.5.	Туристік слеттер мен сайыстар	2	1		1

1.5.1.	Өткен сайыстардың қорытындысын шығару	2	1		1
2. Жалпы және арнайы дене шынықтыру дайындығы (80 сағат)					
2.1.	Адам ағзасының құрылысы және функциялары және дене шынықтыру жаттығуларының денсаулықты нығайтуға әсері, жұмысқа қабілеттілікті арттыру	2	2		
2.2.	Жалпы дене шынықтыру дайындығы	2			2
2.2.1.	Жеңіл атлетика	2			2
2.2.2.	Қысқа қашықтыққа жүгіру, туристік дағдылар	2	1		1
2.2.3.	Ұзын қашықтыққа жүгіру	2	1		1
2.2.4.	Қиылысқан жерлермен жүгіру, туристік дағдылар	2	1		1
2.2.5.	Күзға өрмелеу, туристік дағдылар	2		2	
2.2.6.	Күз қабырғаларына жеке өрмелеу	2		2	
2.2.7.	Жылдамдыққа және қиындыққа өрмелеу. Туристік дағдылар	2		2	
2.2.8.	Күзға өрмелеу жарысына дайындық. Туристік дағдылар	12		12	
2.3.	Арнайы дене шынықтыру дайындығы Төзімділікті дамытуға арналған жаттығулар. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.1.	Жеделдікті дамытуға арналған жаттығулар.	2		2	
2.3.2.	Жылдамдыққа жүгіру. Жылдам отырып-тұру. Жоғары жылдымдықпен «өткел» кезеңінен өту. Туристік дағдылар	4		4	
2.3.3.	Жылдамдыққа жүгіру. Кедергілерден секіру. Жоғары жылдымдықпен «өткел» кезеңінен өту. Туристік дағдылар	4		4	
2.3.4.	Ептілікті дамытуға арналған жаттығулар. Жоғары жылдымдықпен «өткел» кезеңінен өту. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.5.	Күшті дамытуға арналған жаттығулар. Жоғары жылдымдықпен «өткелдердер» кезеңінен өту. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.6.	Икемділікті дамытуға арналған жаттығулар. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.7.	Шаңғы спорты	2			2
2.3.8.	Шаңғымен жүру, бұрылу, тежеу	8			8

	техникасын зерттеу				
2.3.9.	Таудан сырғанау, көтерілу техникасы. Шаңғы туризмі бойынша жарыстарға дайындық	2			2
2.3.10	Шаңғы туризмі бойынша жарыстарға дайындық	8			8
2.3.11	Құзға өрмелеу. Туристік дағдылар	12		12	
3. Түрлер бойынша туристік көпсайыс (30 сағат)					
3.1.	«Жаяу туризмнің жеке техникасы (ЖТТ)» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	2		2	
3.1.1.	«Жаяу туризмнің жеке техникасы (ЖТТ)» әртүрлі кезеңдерден өту техникасын меңгеру	2		2	
3.1.2.	2-сынып қашықтықтарының техникалық кезеңдері, өту тәсілдері	6		6	
3.2.	«Жаяу туризмнің командалық техникасы (ЖТТ)» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	2		2	
3.2.1.	Техникалық кезеңдерде топтық жұмыс	2		2	
3.2.2.	Техникалық кезеңдерде топтық жұмыс, міндеттерді бөлу.	4		4	
3.2.3.	Барлық топтың бүкіл кезеңдердегі жұмысы.	2		2	
3.3.	«Бақылау-туристік бағдар (БТБ) түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	2		2	
3.3.1.	«Бақылау-туристік бағдар» ұғымы	2		2	
3.3.2.	Техникалық кезеңдерде топтың жұмысы	2		2	
3.3.3.	Топтық сақтандыруды ұйымдастыру.	2		2	
3.3.4.	Кезеңдердегі жұмыс	2		2	
4. Жергілікті жерде бағдарлай алу (10 сағат)					
4.1.	Спорттық бағдарлау жөніндегі қысқаша мәліметтер және ережелер	2	1		1
4.2.	Спорттық карталардағы шартты белгілер	2	1		1
4.2.1.	Топографиялық белгілерімен жұмыс жасау	2	1		1
4.3.	Бағдарлау техникасы	2	1		1
4.3.1.	Картамен жұмыс жасау. Азимут бойынша қозғалу	2			2
5. Гигиена негіздері және дәрігерге дейінгі алғашқы көмек (12 сағат)					
5.1.	Туристің жеке бас гигиенасы,	2	1		1

	туристік көпсайыс бойынша сабақтарда және сайыстарда жарақаттың алдын алу				
5.1.1.	Туризм сабақтарында шынығу	2	1		1
5.2.	Дәрігерге дейінгі алғашқы көмекті көрсетудің негізгі амалдары	4	1		3
5.3.	Зардап шегушіні көлікпен алып жүру амалдары	4	1		3
Барлығы:		144	19	78	47

Сынақтық жорық немесе көп күндік іс-шара (лагерь, слет, сайыс және т.б.) – сағаттар кестесінен тыс.

Бағдарламалық материалдың мазмұны мен құрылымы Оқытудың 1-ші жылы

2. Туристік көпсайыс спорт түрі ретінде (12 сағат)

1.1. Туристік көпсайыс түрлерінің жіктелуі және туристік көпсайыс бойынша нормативтік құжаттар

Туристік көпсайыс түрлері. Нәтижесі барлық ара қашықтықты өту уақытының сомасымен айқындалатын түрлері (жаяу жүру туризмінің техникасы жеке немесе командалық, байланыстар сайыстары, эстафеталар).

Нәтижесі ара қашықтықтың әрбір техникалық кезеңін өту уақытымен айқындалатын түрлері (бақылау-туристік бағдар).

Туристік слеттер мен сайыстар. Жеке, жеке-командалық, командалық ара қашықтықта және бақылау-туристік бағдарда туристік көпсайыс бойынша сайыстар қағидалары және айыппұлдар жүйесі. 1 және 2-сыныптардың ара қашықтықтарының сипаттамасы. Туристік көпсайыс бойынша разрядтық талаптар. «Жас турист», «Қазақстан саяхатшысы» белгілері.

Практикалық сабақтар: жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Туристік жабдықтармен жұмыс істеу бойынша тренингтер.

1.2 Техника қауіпсіздігі және турист-көпсайысшылардың сабақтардағы мінез-құлық қағидалары

Спорт залда, жергілікті жерлерде туристік көпсайыс, спорттық бағдар ұстау бойынша сабақтарды өткізу кезіндегі, көп күндік туристік слет, жорық өткізу кезіндегі қауіпсіздік негіздері. Жеке және топтық жабдықтармен жұмыс істеуде қауіпсіздік техникасына қойылатын талаптар. Қауіпсіздік техникасы бойынша журналдарды толтыру.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені

1.3 Турист-көпсайысшының жеке жабдығы

Жеке жабдық туралы ұғым. Турист-көпсайысшының жеке жабдығының тізбесі. Жорық жабдығы туралы ұғым. Көп күндік жорыққа арналған жеке жабдығы тізбесі, оған қойылатын талаптар. Рюкзакка заттарды орналастыру қағидалары. Жеке жабдықты сақтау және пайдалану.

Практикалық сабақтар: Туризм техникасы сабақтарына арналған арнайы туристік жабдықты: сақтандыру жүйелерінің түрлі типтерімен танысу, жеке жабдықты реттеу және өзіне дұрыс орналастыру. Жабдықты жұмыс немесе көліктік жағдайға келтіру. Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Туристік жабдықтармен жұмыс істеу бойынша тренингтер.

1.4 Турист-көпсайысшының топтық жабдығы

Топтық жабдықты пайдалану қағидалары және оған қойылатын талаптар. Командалық жабдықтың тізбесі: арқандар, рюкзактар, палаткалар. Тамақ дайындауға арналған жорықтық ыдыс. Шаруашылық жинағы. Қысқы жорыққа арналған жабдықтар ерекшеліктері. Топтық жабдықты сақтау және пайдалану.

Практикалық сабақтар: Арқандарды таңбалау. Арқандарды жұмыс жағдайына дайындау. Топтық жабдықтың жинақылығын және жарамдылығын тексеру. Жөндеу жинағын қалыптастыру. Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Туристік жабдықтармен жұмыс істеу бойынша тренингтер.

1.5 Туристік слеттер мен сайыстар

Туристік слеттер мен сайыстардың міндеттері. Слет және сайыстар туралы ереже, өткізу шарттары. Жеңімпаздарды марапаттау. Сайыстарда туристік тұрмысты ұйымдастыру. Өткен сайыстардың қорытындысын шығару.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені.

2. Жалпы және арнайы дене шынықтыру дайындығы (80 сағ.)

2.1. Адам ағзасының құрылысы және функциялары және дене шынықтыру жаттығуларының денсаулықты нығайтуға әсері, жұмысқа қабілеттілікті арттыру

Адам ағзасының құрылысы туралы қысқаша мәліметтер (мүшелері мен жүйелері). Ішкі мүшелердің құрылысы туралы негізгі мәліметтер. Қанайналым жүйесі, жүрек және тамырлар. Ас қорыту мүшелері. Жүйке жүйесі. Өртүрлі дене шынықтыру жаттығуларының денсаулықты нығайтуға әсері. Жұмысқа қабілеттілікті арттыру. Туристік көпсайыс сабақтарының ықпалымен адам организмінің функцияларын жетілдіру.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені.

2.2. Жалпы дене шынықтыру дайындығы

Практикалық сабақтар:

Жеңіл атлетика:

60 м, 300 м, 500 м, 1000 м қашықтыққа жүгіру; ұзын қашықтыққа жүгіру: қыздар – 2000 м, ұлдар – 2500 м, табиғи және жасанды кедергілерден өтумен қиылысқан жерлермен жүгіру (кросс) 2,5-5 км.

Құзға өрмелеу:

Жылдамдыққа және күрделілікке құз қабырғаларына жеке өрмелеу; сақтандырушы әріптесі. Сайысқа дайындық.

2.3. Арнайы дене шынықтыру дайындығы

Практикалық сабақтар:

Төзімділікті дамытуға арналған жаттығулар:

Үш мәрті жасалатын дене шынықтыру жаттығуларының кешені. Жылдамдықты, қарқынды және ұзақтықты әр түрлі жергідікті жағдайларда өзгерте отырып жүгіру.

Жеделдікті дамытуға арналған жаттығулар:

30 м, 60 м қашықтыққа жылдамдыққа жүгіру. Бағыттарды кенеттен өзгертіп, кенеттен тоқтап жүгіру. Жылдам отырып-тұру. 2-3 рет демалу аралықтарымен жоғары жылдымдықпен «өткелдердер» кезеңінен өту.

Ептілікті дамытуға арналған жаттығулар:

«өткелдер», «төсеме», «төмпешіктер» кезеңдерінен топпен өту.

Күшті дамытуға арналған жаттығулар:

Сымтемірге тартылу. Бір және екі аяқпен отырып-тұру. Кеудені жерден көтеру, іш бұлшықетін қатайту.

Ептілікті дамытуға, бұлшықетті дамытуға және босаңсуға арналған жаттығулар:

Алдыға, екі жаққа қисаю, ақырын жүгіру. Буындарды созу және қозғалту.

Шаңғы спорты:

Шаңғымен кезекпен және бір уақытта жүру тәсілдерін зерделеу, бір орында және қозғалыс кезінде бұрылу техникасын зерделеу, шаңғымен 1500 м, 3000 м қашықтықты уақытқа өту, таудан сырғанау, тіктігі әртүрлі беткейлердің түсу және көтерілу. Шаңғымен кезектесіп және бір уақытта жүру.

Жасанды және табиғи бедерде құзға өрмелеу. Туристік дағдылар.

3. Түрлер бойынша туристік көпсайыс (30 сағат)

3.1. «Жаяу туризмнің жеке техникасы (ЖТТ)» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Жасанды және табиғи кедергілер. Әртүрлі кезеңдерден өту техникасын меңгеру. 2-сынып қашықтықтарының техникалық кезеңдері: кезеңдердің сипаттамасы және параметрлері. Олардан өту тәсілдері. Кезеңдерден өтудің неғұрлым ұтымды техникасын қалыптастыру үшін шұғылданушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру. Қашықтықтардың жабдықталуы. Қашықтықтарды, кезеңдерді белгілеу. Кезеңдердің шекаралары, бақылау сызықтары.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Қашықтықтардың жабдықталуы, қашықтықтарды белгілеу. Кезеңдерден жеке өту, байланыста өту және командада өту. Кезеңдерден, қашықтықтардан өту біліктерін және дағдыларын тексеру. Командалық қашықтықта жұмыс істеу біліктерін және дағдыларын қалыптастыру: өзін-өзі сақтандырумен арқанмен өту; траверс; төрешілер тартқан таянышпен көтерілу-траверс-түсу. Түйіндер байлау техникасын зерделеу: «ортаңғы өткізгіш», «шкоттық», «брамшкоттық», «қармау». Түйіндер байлау техникасын зерделеу: Түйіндердің спорттық және қолданбалы мәні.

3.2. «Жаяу туризмнің командалық техникасы (ЖТТ)» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Тактика туралы ұғым. Жаяу туризм техникасы бойынша 1, 2-сыныптар қашықтықтарының техникалық кезеңдерінде команданың жұмысын ұйымдастыру. Барлық команданың бүкіл кезеңдердегі жұмысы. Команда мүшелерінің арасында міндеттерді бөлу.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Техникалық кезеңдерден өтудің тактикалық схемаларын әзірлеу әдістерімен танысу, кезеңдерде әртүрлі арнайы құралдарды (жабдықтарды) қолдану. Түрлі тактикалық схемалар бойынша әртүрлі техникалық кезеңдерден өту техникасын меңгеру және жетілдіруге арналған имитациялық жаттығулар. Кезеңде жұмыс істеудің онтайлы нұсқаларын (ең аз ықтимал айыппұлдарда, неғұрлым жылдам) таңдау. Қашықтықтан өтудің алдын ала әзірленген тактикалық схемалары бойынша командамен қашықтықтарда жұмыс істеу дағдыларын пысықтау (әрбір қатысушының жекелеген кезеңдерден өтуінің реттілігі). Өзін-өзі сақтандырып, арқанмен өту; өзін-өзі сақтандыру; төрешілер тартқан таянышпен траверс; көтерілу-траверс-түсу.

3.3.«Бақылау-туристік бағдар (БТБ) түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

«Бақылау-туристік бағдар» ұғымы. БТБ, 2-сыныптар қашықтықтарының техникалық кезеңдерінде команданың жұмысын ұйымдастыру. Топта әртүрлі кезеңдерден жеке өту тактикасы. Барлық

команданың жекелеген кезеңдердегі жұмыс тактикасы. Команда мүшелерінің арасында міндеттерді бөлу.

Командалық сақтандыруды ұйымдастыру. «Сақтандырушы», «сақтанушы» ұғымдары.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Төреші жабдықтарымен жабдықталған кезеңдердегі жұмыс. Ілесіп жүруді ұйымдастыру. Таяныштар тарту. Сақтандыруды және өзін-өзі сақтандыруды ұйымдастыру бойынша дағдыларды қалыптастыру. Сақтандырудан өзін-өзі сақтандыруға және өзін-өзі сақтандырудан сақтандыруға өтуді жүзеге асыру. Қашықтықта командалық жұмыс біліктері мен дағдыларын қалыптастыру: өзін-өзі сақтандырып арқанмен өту; төрешілер тартқан таянышпен траверс; көтерілу-траверс-түсу.

4. Жергілікті жерде бағдарлау (10 сағат)

4.1. Спорттық бағдарлау жөніндегі қысқаша мәліметтер, қағидалар

Таңдау бойынша бағдарлау (туристік). Шарттар.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Қатысушының мәредегі, қашықтықтағы, бақылау нүктесіндегі, мәре дәлізіндегі және мәреден кейінгі әрекеттері.

4.2. Спорттық карталардағы шартты белгілер

Шартты белгілердің түрлері. Ауқымдық, ауқымнан тыс, сызықтық, алаңдық белгілер. Шартты белгілер топтары. Беренің түрлі нысандарының кескіндері.

Практикалық сабақтар: Топографиялық диктант: белгілерді есте сақтауға арналған жаттығулар. Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені.

4.3. Бағдарлау техникасы

Компас, құрылғы, компаспен жұмыс істеу қағидалары. Картаны оқу, карта бойынша қозғалыс азимутын айқындау, азимут бойынша қозғалу, карта бойынша ара қашықтықты өлшеу, жергілікті жерлерде ара қашықтықты өлшеу, көкжиектің жақтарын айқындау.

Практикалық сабақтар: Компаспен жұмыс істеу амалдарын пысықтау. Компас бойынша картаны бағдарлау, берілген азимут бойынша бағдарларды табу, азимут бойынша қозғалу.

5. Гигиена негіздері және дәрігерге дейінгі алғашқы көмек (12 сағат)

5.1. Туристің жеке бас гигиенасы, туристік көпсайыс бойынша сабақтарда және сайыстарда жарақаттың алдын алу

Жаттықтырулардың жалпы гигиеналық сипаттамасы. Жорықтар мен саяхаттар. Шынығудың мәні, оның адамның жұмысқа

кабілеттілігін арттырудағы және организмнің суық тию ауруларына қарсы тұруды ұлғайтудағы мңызы. Туризм сабақтарында шынығу.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені.

5.2. Дәрігерге дейінгі алғашқы көмекті көрсетудің негізгі амалдары

Жарақаттар кезінде көмек көрсету. Зардап шегушіні имобилизациялау тәсілдері. Жгут, мақта-дәке байламын қою, қан кету кезінде жараларды тазарту. Жылу және күн өту, күю кезінде; суық тию аурулары, жәндіктер мен бауырымен жорғалаушылар шаққан кезде; тамақтан улану кезінде көмек көрсету.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Шартты зардап шегушіге дәрігерге дейінгі алғашқы көмек көрсету. Шартты зардап шегушінің көлікпен алып жүру.

5.3. Зардап шегушіні көлікпен алып жүру амалдары

Әртүрлі жерден жарақат алған зардап шегушіні тасымалдау. Зардап шегушіні жарақатының сипатына және орнына, оның жағдайына, көрсетілген көмектің санына байланысты көлікпен алып жүруді және тасымалдауды ұйымдастыру. Сырықтардан зембілдер, шаңғыдан сүйретпе жасау.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Шартты зардап шегушіні көлікпен алып жүру.

«Туристік көпсайыс» үйірмесі сабақтарының оқу-тақырыптық жоспары Оқытудың 2-ші жылы

№ р/с	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны			
		Барлығы	Теория	Практика	
				Үй жайда	Жергілік ті жерде
1. Туристік көпсайыс (12 сағат)					
1.1.	Туристік көпсайыс бойынша құжаттар	2	1		1
1.2.	Турист-көпсайысшылардың мінез-құлық қағидалары және сабақтардағы және сайыстардағы қауіпсіздік техникасы	2	1		1

1.3.	Турист-көпсайысшының жеке жабдығы Турист-көпсайысшының топтық жабдығы	4	1		3
1.4.	«Жаяу туризмнің жеке техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы. «Жаяу туризмнің командалық техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	2			2
1.5.	Туристік слеттер мен сайыстар	2	1		1
1. Жергілікті жерлерде бағдарлай алу (6 сағат)					
2.1.	Картографиялық дайындық	4	1		3
2.2.	Спорттық бағдарлау бойынша сайыстар	2			2
2. Жалпы және арнайы дене шынықтыру дайындығы (66 сағат)					
3.1.	Жалпы дене шынықтыру дайындығы	42			
3.1.1.	Жеңіл атлетика	2			2
3.1.2.	Қысқа қашықтықтарға жүгіру	2			2
3.1.3.	Ұзақ қашықтықтарға жүгіру	2			2
3.1.4.	Ойлы-қырлы жерлермен жүгіру. Туристік дағдылар.	2			2
3.1.5.	Күзға өрмелеу, туристік дағдылар	6		6	
3.1.6.	Күз қабырғаларына жеке өрмелеу	4		4	
3.1.7.	Жылдамдыққа және қиындыққа өрмелеу. Туристік дағдылар	4		4	
3.1.8.	Күзға өрмелеу жарыстарына дайындық. Туристік дағдылар	18		18	
3.1.9.	Күзға өрмелеу жарыстары.	2		2	
3.2.	Арнайы дене шынықтыру дайындығы	24			
3.2.1.	Төзімділікті дамытуға арналған жаттығулар. Туристік дағдылар	2		2	
3.2.2.	Тау туризмі техникасы бойынша жарыстарға дайындық	20		20	
3.2.3.	Тау туризмінің техникасы бойынша жарыстар	2		2	
3. Туристік көпсайыс түрлері бойынша (108 сағат)					
4.1.	«Шаңғы туризмі техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	36			
4.1.1.	Шаңғы туризмі техникасы жөніндегі ережелер	2	1	1	
4.1.2.	Конькилік жүрісті зерттеу	2			2
4.1.3.	Қозғалыста бұрылу техникасын зерттеу	2			2
4.1.4.	Өртүрлі қашықтықтарды шаңғымен уақытқа қарай өту	2			2
4.1.5.	Тау бөктерінен шаңғымен түсу	2			2
4.1.6.	Шаңғымен өрлерден өту	2			2
4.1.7.	Кедергілерден шаңғымен өту	2			2
4.1.8.	Шаңғы туризмінің техникасы	10			10

4.1.9	Шаңғы туризмі техникасы бойынша жарыстарға дайындық	2			2
4.1.10	Шаңғы туризмі бойынша жарысқа дайындық	8			8
4.1.11	Шаңғы туризмі техникасы бойынша жарыстар	2			2
4.2.	«Тау туризмі техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	36			
4.2.1.	Әрбір қатысушының техникалық кезеңдердегі жұмысы.	6		6	
4.2.2.	Техникалық кезеңдерде тізбектермен жұмыс.	8		8	
4.2.3.	Техникалық кезеңдердегі топтық жұмыс.	10		10	
4.2.4.	Техникалық кезеңдердегі топтық жұмыс, міндеттерді бөлу.	12		12	
4.3.	«Су туризмі техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы	36			
4.3.1.	Су туризмі техникасы жөніндегі ережелер	2	2		
4.3.2.	Жүзу құралдары, түрлері, қолданылуы	2	1	1	
4.3.3.	Жеке және демалыс жабдықтары	2	1	1	
4.3.4.	Жорықтардың қауіпсіздігі	2	1	1	
4.3.5.	Су жорығындағы тамақтану	2	1	1	
4.3.6.	Суда құтқару жұмыстарын ұйымдастыру, алғашқы көмек	2	2		
4.3.7.	Су туризмінің техникасы мен тактикасы. Жалпы дене шынықтыру дайындығы, туристік дағдылар	24		24	
4. Гигиена негіздері және дәрігерге дейінгі алғашқы көмек (24 сағат)					
5.1.	Туристің жеке гигиенасы, туристік көпсайыс сабақтары мен сайыстарында жарақаттанудың алдын алу	2	1		1
5.1.1.	Туризм сабақтарында шынықтыру	2	1		1
5.2.	Дәрігерге дейінгі алғашқы көмекті көрсетудің негізгі амалдары	6			
5.2.1.	Жорыққа арналған ішіндегісі қажетті дәрі қобдишасы	2	1		1
5.2.2.	Жорықтардағы жарақаттардың, шағып алудың, аурулардың түрлері	4	3		1
5.3.	Зардап шегушіні көлікпен алып жүру амалдары	6			
5.3.1.	Сүйретпелерді, зембілдерді тоқу	2			2
5.3.2.	Переноска пострадавшего Зардап шегушіні тасымалдау	4			4
5.4.	Су туризмі бойынша сайыстарға дайындық	8	4		4
Барлығы:		216	23	115	78

Сынақтық жорық немес көп күндік іс-шара (лагерь, слет, сайыстар және т.б.) – сағаттар кестесінен тыс.

Бағдарламалық материалдың мазмұны мен құрылымы **Оқытудың 2-ші жылы**

1. Туристік көпсайыс (12 сағат).

1.1 Туристік көпсайыс бойынша құжаттар

Қазақстанның бірыңғай спорттық сыныптауышы. Туристік көпсайыс бойынша разрядтық талаптар. Туристік слеттар мен сайыстар. Туристік көпсайыс бойынша облыстық, қалалық, республикалық сайыстардың бағдарламасы. 3-сыныпты қашықтықтардың сипаттамасы. Сайыстарға қатысушылардың құқықтары мен міндеттері. Жеке, жеке-командалық және командалық қашықтықтардағы, бақылау-туристік бағдардағы айыппұлдар жүйесі.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Туристік жабдықтармен жұмыс бойынша тренингтер. Өткен материалды қайталау.

1.2 Турист-көпсайысшылардың мінез-құлық қағидалары және сабақтардағы және сайыстардағы қауіпсіздік техникасы

Қауіпсіздікті сақтау – туристік көпсайыс, спорттық бағдарлау бойынша жаттықтыру сабақтары мен сайыстар өткізу кезіндегі, жорықтардағы негізгі және міндетті талап. Әрбір қатысушының қауіпсіздік шараларын сақтауда өзінің және топтың басқа да мүшелерінің алдындағы жауапкершілігі. Туризмде қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесі. Сайыстарда туындайтын қауіпті жағдайлар (алғашқы қатысушының су кедергісі арқылы өтуі, қауіпті құзды учаскелердегі жұмыс, блоктар мен полиспасттардың көмегімен таяныштар тарту). Қауіпсіздік техникасы бойынша журналдарды толтыру.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Өткен материалды қайталау.

1.3 Турист-көпсайысшының жеке жабдығы

Турист-көпсайысшы жеке жабдығының тізбесі. Жеке, жеке-командалық және командалық қашықтықтарда туристік көпсайыс бойынша сайыстарға қатысуға арналған жеке жабдықтарды іріктеу.

Практикалық сабақтар: туризм техникасы сабақтарына арналған арнайы туристік жабдық: сақтандыру жүйелерінің әртүрлі типтерімен танысу, жеке жабдықты реттеу және өзіне дұрыс орналастыру. Жабдықты жұмыс немесе көліктік жағдайға келтіру. Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Туристік жабдықтармен жұмыс жөніндегі тренингтер.

Турист-көпсайысшының топтық жабдығы

Топтық жабдықты дайындау: блоктар және полиспаст. Пайдалану қағидалары. Көлікпен алып жүру. Жабдықтарды қатысушылардың арасында бөлу, сайыстардың талаптарына қарай жабдықтарды пайдалану.

Практикалық сабақтар: Арқандарды таңбалау. Арқандарды жұмыс жағдайына дайындау. Топтық жабдықтың жинақтылығын және жарамдылығын тексеру, жөндеу жинағын қалыптастыру. Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Туристік жабдықтармен жұмыс жөніндегі тренингтер.

1.4 «Жаяу туризмнің жеке техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Практикалық сабақтар: 3-сыныптық қашықтықта техникалық кезеңдерді меңгеру («Аспалы өткел», «Сақтандыруды жоғалтпай ауыстырғыштармен параллель өту»). 2-сыныптық қашықтықта техникалық кезеңдерден өту біліктері мен дағдыларын тексеру. Кезеңдерде жіберілген қателер үшін айыппұлдар. Жаяу туризм бойынша «Алтын күз - 2013» сайыстарына дайындық.

«Жаяу туризмнің командалық техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Техникалық кезеңдерден өтудің тактикалық схемаларын әзірлеу, кезеңдерде таяныштар тартуға арналған әртүрлі арнайы құралдарды қолдану: блоктар және полиспаст. Техникалық параметрлер бойынша кезеңдер схемаларын көрсету, олардан өту тәсілдерін жоспарлау. Әртүрлі тактикалық схемалар бойынша техникалық кезеңдерден өту. Кезеңде жұмыс істеудің оңтайлы нұсқаларын таңдау (ең көп жылдамдықта ең аз ықтимал айыппұлдармен). Қашықтықтардан командамен өтудің алдын ала әзірленген тактикалық схемалары бойынша қашықтықтарда жұмыс істеу дағдыларын пысықтау (әрбір қатысушының жекелеген кезеңдерден өтуінің реттілігі). Жаяу туризм бойынша «Алтын күз» сайыстарына дайындық.

1.5. Туристік слеттер мен сайыстар

Слет туралы ереже, өткізу шарттары. Спорттық этика туралы ұғым және оның негізгі ережелері. Байқау бағдарламаларына дайындық: бивактар сайысы, дала баспасөзі, көркемөнерпаздар үйірмесі. Жаяу туризм бойынша «Алтын күз» ашық қалалық слетіне шығу, сайыстарға қатысу.

2. Жергілікті жерлерде бағдарлай алу (6 сағат)

2.1. Картографиялық дайындық

Спорттық карталарда бедерлердің әртүрлі нысандарын кескіндеу. Бедердің қозғалыс жолын таңдауға әсері, бағдар бейінін құру. Картаның сипаттамасы: көлемі, ауқымы, бедерлердің қиылысы, жергілікті жерлердің сипаты, өтімділігі, өсімдіктер типі, ландшафт типі. Модельдер бойынша және жергілікті жерлерде бедер элементтерін зерделеу.

Қозғалыс жолын таңдаудың тактикалық-техникалық амалдары: азимут бойынша. Ілеспе бағдарлар, жағдайлар бойынша құрамдасқан. Бағдарлаушының трассаның әр түріндегі әрекеттері. Жүгіру жылдамдығы мен бағдарлау сапасының ара қатынасы. Қашықтықтан өту кезінде әрекеттердің реттілігі, бағыт. Компас пен картаның көмегімен жергілікті жерлердегі объектілер бойынша қозғалыс бағытын бақылау, биіктікті бақылау. Әртүрлі байланысулармен БП-ге (бақылау пунктіне) шығу. БП-де белгілеу. БП-ден кету.

2.2. Спорттық бағдарлау бойынша сайыстар

Спорттық бағдарлау бойынша «Күзгі бағдар» ашық қалалық сайыстар. Қатысушылардың жеребе тартуы. Таңдау, берілген бағыт бойынша түнде бағдарлау сайыстары. Мәре алдындағы ақпарат: қашықтық параметрлері, ұзындығы, БП саны, биікті алу.

3. Жалпы және арнайы дене шынықтыру дайындығы (66 сағат)

3.1. Жалпы дене шынықтыру дайындығы

Практикалық сабақтар.

Жеңіл атлетика

100 м, 300 м, 500 м, 1000 м қашықтыққа жүгіру; ұзақ қашықтықтарға жүгіру: қыздар – 2000 м, ұлдар – 3000 м; жасанды және табиғи кедергілерден өте отырып, қиылысқан жергілікті жерлермен жүгіру (кросс) 3-5 км.

Құзға өрмелеу.

Жылдамдыққа және күрделілікке құз қабырғаларымен жеке өрмелеу; әріптестің сақтандыру. Сайыстарға дайындық.

3.2. Арнайы дене шынықтыру дайындығы

Практикалық сабақтар.

Төзімділікті дамытуға арналған жаттығулар:

Үш реттен жасалатын дене шынықтыру жаттығуларының кешені. Әртүрлі жергілікті жағдайларда жылдамдықты, қарқынды және ұзақтылықты өзгерте отырып жүгіру.

Жеделдікті дамытуға арналған жаттығулар.

30 м, 60 м қашықтықтарға жылдамдыққа жүгіру. Кенеттен бағыттарды өзгертіп, кенеттен тоқтап жүгіру. Жылдам отырып-тұру. Кедергілерден секіру. 2-3 рет демалу аралықтарымен ең жоғары жылдамдықпен «өткел» кезеңінен өту.

Ептілікті дамытуға арналған жаттығулар.

«Өткел», «төсеме», «төмпешіктер» кезеңдерінен командамен өту.

Күшті дамытуға арналған жаттығулар.

Сымтемірде тартылу. Бір және екі аяқпен отырып-тұру. Кеудені жерден көтеру, іш бұлшықетін қатайту.

Ептілікті дамытуға, бұлшықетті дамытуға және босаңсытуға арналған жаттығулар:

Алдыға, екі жаққа еңкею, баяу жүгіру. Буындарды созу және қозғалту.

Тау туризмінің техникасы мен тактикасын зерделеу. Жабық үй-жайларда тау туризмі техникасы бойынша сайыстарға дайындық.

4. Туристік көпсайыс түрлері бойынша (108 сағат)

4.1. «Шаңғы туризмі техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Шаңғы туризмі техникасы жөніндегі ережелер, нормативтер, разрядтық талаптар.

Практикалық сабақтар. Конькилік жүрісті зерделеу. Қозғалыс кезінде бұрылу техникасын зерделеу. Шаңғымен әртүрлі қашықтықтардан уақытқа өту, жоғары, орташа және төмен тұрыста ылдидан шаңғымен түсу. Шаңғымен өрлерден өту. Төмен сырғанау кезінде бұрылыстар жасау және тоқтау. Шаңғымен кедергілерден өту. Шаңғы туризмінің техникасы. Шаңғы туризмі бойынша сайыстарға дайындық.

4.2. «Тау туризмі техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Практикалық сабақтар. Әрбір қатысушының техникалық кезеңдердегі жұмысы. Байланыстардағы жұмыс. Командадағы жұмыс, міндеттерді бөлу.

4.3. «Су туризмі техникасы» түрінің техникалық-тактикалық дайындығы

Су туризмі техникасы жөніндегі ережелер. Жүзу құралдары, олардың түрлері, қолданылуы. Жеке жабдықтары. Жорықтардың қауіпсіздігі. Су жорығындағы тамақтану. Суда құтқару жұмыстарын ұйымдастыру, алғашқы көмек.

Практикалық сабақтар: Су туризмінің техникасы мен тактикасы. Жалпы дене шынықтыру дайындығы, туристік дағдылар.

5. Гигиена негіздері және дәрігерге дейінгі алғашқы көмек (24 сағат)

5.1. Туристің жеке гигиенасы, туристік көпсайыс сабақтары мен сайыстарында жарақаттанудың алдын алу

Жаттықтырулардың жалпы гигиеналық сипаттамасы. Жорықтар мен саяхаттар. Шынығудың мәні, оның адамның жұмысқа

кабілеттілігін арттырудағы және организмнің суық тию ауруларына қарсы тұруды ұлғайтудағы мңызы. Туризм сабақтарында шынығу.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені.

5.2. Дәрігерге дейінгі алғашқы көмекті көрсетудің негізгі амалдары

Жорыққа арналған дәрі қобдишасы. Жарақаттар кезінде көмек көрсету. Зардап шегушіні иммобилизациялау тәсілдері. Жгут, мақта-дәке байламын қою, қан кету кезінде жараларды тазарту. Жылу және күн өту, күйеу кезінде; суық тию аурулары, жәндіктер мен бауырымен жорғалаушылар шаққан кезде; тамақтан улану кезінде көмек көрсету.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Шартты зардап шегушіге дәрігерге дейінгі алғашқы көмек көрсету. Шартты зардап шегушінің көлікпен алып жүру.

5.3. Зардап шегушіні көлікпен алып жүру амалдары

Әртүрлі жерден жарақат алған зардап шегушіні тасымалдау. Зардап шегушіні жарақатының сипатына және орнына, оның жағдайына, көрсетілген көмектің санына байланысты көлікпен алып жүруді және тасымалдауды ұйымдастыру. Сырықтардан зембілдер, шаңғыдан сүйретпе жасау.

Практикалық сабақтар: Жалпы дене шынықтыру дайындығының кешені. Шартты зардап шегушіні көлікпен алып жүру.

5.4. Су туризмі бойынша сайыстарға дайындық

Сайыстар жөніндегі ереже, қашықтықтардың шарттары. Команданың шығуы

«Табыс шыңына» туристік практикумының білім беру бағдарламасы

О.В. Дьяченко, Павлодар қ. «Балалар мен жасөспірімдердің экология және туризм орталығы» ҚКҚК қосымша білім беру педагогі

Түсіндірме жазба

«Табыс шыңына» туристік практикумы бағдарламасы – мектеп оқушыларының құзыреттерін, жеке бағдарлары мен баланың дене шынықтыру және психикалық денсаулығын сақтауды және нығайтуды қамтамасыз ететін, зияткерлік және эмоционалдық дамуына, білім беру кеңістігінде алға қойған міндеттеріне қол жеткізуге ықпал ететін мінез-құлық нормаларын қалыптастыру бағдарламасы. Сауықтыру және

психологиялық әдістемелерді үйлесімді үндестіру идеясы балаларды түрлі өмірлік жағдайларда өзін-өзі реттеу амалдарына, туристік-жаттықтыру жолында практикалық іс-әрекеттерді ұйымдастыру арқылы денсаулықты сақтау және нығайту тәсілдеріне үйретеді.

Мақсаты: денсаулық сақтау құзыреттерін қалыптастыруға жағдайлар жасау.

Міндеттері:

1) мектеп оқушыларының түрлі өмірлік жағдайларда өзін-өзі айқындау және өзін-өзі дамыту бойынша құзыреттерін дамытуға ықпал ету;

2) денсаулық сақтаушы кеңістік құру арқылы оқу процесіне қатысушылардың денсаулығын нығайтуға ықпал ету.

Мақсаттарға жетудің оңтайлы жолдарының бірі туризм сабағы болып табылады. Басқа спорт түрлерінің ішінен туризм баланың жеке басына неғұрлым қолайлы әсер етеді. Кешенді және ұжымдық спорт түрі ретінде туризм тек қоршаған орта туралы білім жинауға және өмірде қажетті дағдылар мен біліктер қалыптастыруға мүмкіндік беріп қоймай, ұжымшылдық, өзара көмек көрсету, мейірімділік, өз бетімен шешім қабылдау, өзіне жауапкершілік алу, тіл табысқыштық сияқты құнды жеке қасиеттерді дамытуға мүмкіндік береді.

Туристік-жаттықтыру жолындағы (бұдан әрі - ТЖЖ) практикалық сабақтар мектеп оқушыларының дене шынықтыруын және зияткерлігін дамыту құралы болып табылады. Олар алынған дағдыларды кіріктіріп қолдануға, өз қабілеттерін іске асыруға, мектеп оқушыларының жеке бас ерекшеліктерін қалыптастыруға және дамытуға ықпал етеді.

Бағдарлама мазмұны бастауыш, орта, жоғары жастағы мектеп оқушыларына бағытталған.

Бағдарлама мазмұны

Туристік-жаттықтыру жолындағы практикалық қызмет үш жас санаты бойынша жүзеге асырылады: бастауыш буын (7-11 жас), орта буын (12-15 жас), жоғары буын (16-18 жас).

7-11 жастағы оқушылар сақтандыруды (бөрене, аспалы көпірлер, төмпешіктер, баллондар) тартпай-ақ кезеңнен өтеді және жасанды құзға нұсқаушының сақтандыруымен көтеріледі.

12-15 жастағы оқушылар туристік-жаттықтыру жолынан өту кезінде нұсқаушының сақтандыруы болғанда өзін-өзі сақтандыруды (сақтандыру пунктiнiң жоғарғы алаңынан өту кезеңінде) пайдаланады.

Жоғары буын оқушылары командалық сақтандыруды ұйымдастыра отырып, практикалық қызметті жүзеге асырады.

Туристік практикум қатысушыларының практикалық тапсырмалары

№	Тапсырма	7-11 жас	12-15 жас	16-18 жас
1.	Жасанды құз	Нұсқаушының сақтандыруымен жасанды құзға өрмелеу, нұсқаулықтарды орындау, практикалық қызметке және мінез-құлыққа өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру	Нұсқаушының сақтандыруымен сақтандыру пунктіне бара отырып, жоғары өрмелеу және түсу. Өзін-өзі бағалау деңгейін арттыру. Өз әрекеттеріне талдау жасау	Сақтандыру пунктіне бара отырып, жоғары өрмелеу және түсу, командалық сақтандыруды ұйымдастыру. Өз жағдайын басқаруға жаттықтыру
2.	Шағын аспалы көпірлер	Кезеңдерден сақтандыру тақпай-ақ өту, мектеп оқушыларының қызығушылықтарын, бейімділіктерін, қабілеттерін анықтау, әлеуметтік сынақ-ахуалды, физикалық, эмоционалдық және ақыл-ой өзін-өзі реттеуді талқылау		
3.	Бөрене	Кезеңнен нұсқаушының гимнастикалық сақтандыруымен өту, ұйымдастырушылықты қалыптастыру	Өзін-өзі сақтандырумен кезеңнен өту, әрекеттердің тиімділігіне өзін-өзі талдау	Кезеңнен өту, сақтандыруды ұйымдастыру, жауапкершілікке тәрбиелеу
4.	Төмпешік-баллондар, баллондардан жасалған аспалы көпірлер	Кезеңнен нұсқаушының гимнастикалық сақтандыруымен өту, еңбек құзыреттіліктерін дамыту	Өзін-өзі сақтандырумен кезеңнен өту, эмоционалдық жағымды «Мен – тұжырымдар» қалыптастыру	Кезеңнен өту және сақтандыруды ұйымдастыру. Өзін-өзі реттеуге және жетілдіруге басымдықтарды қалыптастыру
5.	Сақтандыру пунктінің жоғары алаңы бар үлкен аспалы көпір	Қатыспайды	Нұсқаушының сақтандыруымен сақтандыру пунктіне бара отырып, өзін дамыту мақсаттарына қол жеткізуге үйрету	Кезеңнен өту және командалық сақтандыруды ұйымдастыру. Өзін психикалық шиеленістен шығуға үйрету
6.	Төмпешік-	Кезеңнен	Өзін-өзі	Кезеңнен өту

	бөренелер	нұсқаушының гимнастикалық сақтандыруымен өту	сақтандырумен кезеңнен өту. Уәждеу деңгейін арттыру	және өзін-өзі сақтандыруды ұйымдастыру, өзін-өзі реттеуді қалыптастыру
--	-----------	--	---	--

Бағдарламаны іске асыру тетігі

«Табыс шыңына» туристік практикумы бағдарламасы денсаулық сақтау кеңістігі арқылы мектеп оқушыларының өзін-өзі айқындау және дамыту, оқыту процесіне қатысушылардың денсаулығын нығайту құзыреттерін дамытуға ықпал етеді.

Бағдарламаның мазмұны оқытудың жалпы дидактикалық және айрықша қағидаттарға негізделеді.

Саналылық қағидаты – оқушыларда танымдық қызметке деген терең түсінушілікті, тұрақты қызығушылықты, саналық көзқарасы қалыптастыруды көздейді.

Жүйелілік және реттілік қағидаты білім, білік және дағдылардың өзара байланысында көрінеді, оларда бар тәжірибеге сүйенеді.

Білімді, білікті және дағдыларды қайталау қағидаты маңыздылардың бірі болып табылады. Бірнеше мәрте қайталаулар нәтижесінде динамикалық стереотиптер қалыптасады. Іс-әрекет элементтерінің сипаты жаттығулардың өзгеруінде және олардың орындалу жағдайларында, әдістер мен амалдардың әртүрлілігінде, тапсырмалардың әртүрінде көрініс табуы мүмкін.

Біртіндеп іске асыру қағидаты. Жүйелі және реттілікпен оқыту стратегиясы мен тактикасы баланы жан-жақты оқытудың денсаулық сақтау жағдайларын қалыптастыруда маңызды.

Жекелендіру қағидаты оқыту мен тәрбиелеудің ортақ заңдылықтары негізінде жүзеге асырылады. Оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сүйене отырып, педагог әрбір жан-жақты дамытады, оны дамытуды жоспарлайды және болжайды. Оқушының дербес дайындылық деңгейін және денсаулық жағдайын ескере отырып, оның біліктері мен дағдыларын жетілдіру жолдарын белгілейді.

Үздіксіздік қағидаты сауықтыру педагогикасын біртұтас процесс ретінде құру заңдылығын білдіреді. Ол жүктемелер мен демалыстарды жүйелі кезектестіру қағидатымен тығыз байланысты.

Циклділік қағидаты сауықтыру педагогикасы процесін ретке келтіруге ықпал етеді. Ол сабақтардың қайталанатын реттілігіне негізделеді, бұл оқушының әрбір келесі оқыту кезеңіне дайындығын жақсартады.

Мектеп оқушыларының жас және жеке ерекшеліктерін есепке алу қағидаты білімдерін, біліктері мен дағдыларын қалыптастыру,

денсаулық сақтау технологиялары құралдарын пайдалану процесінде организмнің функционалдық мүмкіндіктерін дамыту, олардың жеке қасиеттерін анықтау үшін іргетас болып табылады.

Көрнекілік қағидаты – оқыту процесін адамның сезім органдарын танымдық процеске тарту нысандарын барынша пайдалану арқылы құруға міндеттейді. Көрнекілік қағидаты сезімдік қабылдаудың ойлаумен байланысына бағытталған.

Белсенділік қағидаты – мектеп оқушыларының белсенділігінің, дербестігінің, бастамашылығының жоғары деңгейін болжайды.

Тұлғаны жан-жақты және үйлесімді дамыту қағидаты. Баланың психофизикалық қабілеттіліктерін, бірлікте және дене шынықтыру, зияткерлік, рухани, адамгершілік және эстетикалық дамытуға бағытталған білімдерін, біліктерін және дағдыларын дамытуға жәрдемдеседі.

Сауықтыру бағыттылығы қағидаты білім беру ұйымдары оқушыларының денсаулығын нығайту міндеттерін шешеді.

Мектеп оқушыларында өзінің және өзін қоршаған адамдардың денсаулығына жауапкершілігін қалыптастыру қағидаты.

Жұмыс әдістері мен нысандары

Бағдарлама бойынша сабақтардың тиімділігі педагог өз жұмысында пайдаланаын құралдар мен әдістердің әртүрлілігіне айтарлықтай тәуелді. «Табыс шыңына» практикумының бағдарламасы оқушылар мен педагогтер өзара іс-қимылында интерактивті әдістерді пайдалануды, түйткілді жағдайларды шешуді көздейді. Практикалық қызмет әртүрлі нысандар арқылы жүзеге асырылады, олар: топтық, шағын топтар, жеке, ата-аналармен, нұсқаушылармен бірге.

Күтілетін нәтижелер

«Табыс шыңына» туристік практикумын іске асыру мыналарды қалыптастыруға мүмкіндік береді:

денсаулыққа әсер ететін жағымды факторлар туралы;

қозғалыс белсенділігін ұйымдастыру, қауіпсіздікті ескере отырып, балалар денсаулығына қатердің жағымсыз факторлары туралы физикалық жүктемелер жасау, талдау және бақылау туралы;

денсаулық мәдениетінің және салауатты өмір салтының негізгі құрамдауыштары туралы түсінік қалыптастыру.

«Жас құтқарушы» үйірмесінің білім беру бағдарламасы

Н. Шүренбаев, Ақтөбе қаласының қалалық жас туристер станциясының қосымша білім беру педагогі.

Түсіндірме жазба

Жалпы білім беру мектептерінің оқушылары үшін «Жас құтқарушы» үйірмесінің білім беру бағдарламасы «Тіршілік қауіпсіздігі негіздерінің» логикалық жалғасы болып келеді.

Бұл білім алушыларды экстремалды жағдайларда әрекет етуге, оқушыларды құтқару жұмыстарын жүргізуге тәжірибе жүзінде дағдылануға, табиғи, әлеуметтік және техногендік жағдайларда зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсетуге дайындайды.

Бағдарлама құтқарушылар біліктілігіне қойылған талапты ескере отырып, Қазақстан Республикасының төтенше жағдайлар министрлігімен келісіліп, Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғаныс туралы заңына сәйкестендіріліп жасалған.

Оқу барысында оқушылар төтенше жағдайдан қорғау және апаттан құтқару жұмыстары саласындағы негізгі құқықтық құжаттарды оқуы керек, туристік, альпинистік бағыттарды өтуге тәжірибе жинау және экстремалды жағдайларда тірі қалуға (аман қалуға) дағдылануы, құтқару жұмыстарын жүргізуге арналған құралдар мен аспаптарды, зақымдаушы факторлардан қорғайтын қорғау құралдарын, алғашқы медициналық көмек көрсету тәсілдерін, апаттан құтқару жұмыстарын жүргізу барысында сақталуға тиісті қауіпсіздік шараларын зерделеп, оқып үйренулері керек.

Мақсаты: бағдарламаның мақсаты балалар мен жастарға патриоттық тәрбие беруді жетілдіру, өзара көмек көрсетуге, парасаттылыққа, адамдарды және табиғатты сүйуге, жеке бас және ұжымдық қауіпсіздік мәселелерін түсінуге негізделген.

Бағдарламаның басты міндеті:

жасөспірімдер мен жастарды жеке бас және ұжымдық қауіпсіздікті сақтауға тарту;

кез келген төтенше жағдайларда өз-өзіне және өзара көмек көрсетуге, сауатты қимыл жасауға оқытып үйрету;

жеке бас және ұжымдық қорғаныс құралдарын іс жүзінде пайдалана білуге үйрету;

балалар мен жасөспірімдер арасында дене шынықтырумен айналысуды жақсарту және салауатты өмір салтын сақтауға тарту;

балалар мен жасөспірімдер арасында салауатты өмір салтын сақтау және насихаттау;

экстремалды жағдайлардағы мінез-құлық дағдыларын бекіту үшін жаттығулар мен жарыстар өткізу;

Дайындық оқу бағдарламасы мен сабақ кестесіне сәйкес арнайы әзірленген әдістемелік материалдар мен әдістемелік құралдар негізінде жүргізіледі.

Практикалық дайындықтар Ақтөбе облыстық төтенше жағдайлар департаментінің қорғаныс бөлімшелерінің орналасқан жерінде өтеді: өрт сөндіру бөлімінде, сүнгуір станциясында, апаттар медицинасында, шұғыл құтқару отрядтарында, спорт залдары мен өрмелеу станцияларында белгілі бір жастағы балаларға бейімделген құтқарушыларды дайындауға арналған әдістемелік құралдар бойынша өтеді.

Экстремалды жағдайда аман қалу үшін дене шынықтыру спорт секциясы мүшелері мен білім беру ұйымдарының қойылатын талабына сай өтеді.

Күтілетін нәтижелер

Білім алушылар:

Әртүрлі төтенше жағдайлардағы жүріс-тұрыс ережесін;

Жазатайым оқиғалар кезінде өмірін сақтау тәсілдерін;

Алғашқы медициналық көмек көрсету тәсілдерін;

Әртүрлі жер сынғанда көрсетілетін алғашқы медициналық көмектің ерекшеліктерін;

Әртүрлі сынықтармен зардап шеккендерді тасымалдау мен қозғау әдістерін;

Алғашқы медициналық көмек көрсету құралдарын;

Әртүрлі климаттық және табиғат жағдайларында аман қалу негіздерін;

Апаттан құтқару жұмыстарын орындау кезіндегі техникалық қауіпсіздік шараларын;

Өзінің жеке психологиялық ерекшеліктерін;

Өзінің жәй күйін басқару тәсілдерін білуі тиіс.

Білім алушылардың қолынан келеді:

Альпинистік, алғашқы өрт сөндіру және медициналық құрал-жабдықтарды қолдана алады;

Компаспен, картамен жұмыс істеу, әртүрлі ауа райы жағдайларында тәуліктің кез келген мезгілінде жергілікті жерді бағдарлай алады;

Төтенше жағдайларда моральды психологиялық жәй күйді бақылау;

Өз көңіл-күйін басқару тәсілдерін қолдану;

Бағдарламада көрсетілген іс-шараларды іске асыру үздіксіз білім беру процесін қамтамасыз етеді, «Қауіпсіздік мектебі» мен жасөспірімдердің «Жас құтқарушы» ұйымдарының мүшелері санының көбеюіне ықпал етеді, сол арқылы балалар мен жасөспірімдердің дене шынықтыруы мен сауығуына әсерін тигізеді.

Бағдарлама 3 жыл оқуға арналған: бірінші оқу жылы - 144 сағат, аптасына - 4 сағат, екінші және үшінші оқу жылдары - 216 сағат, аптасына 6 сағат. Білім алушылардың жасы - 10-17 жас.

«Жас құтқарушы» үйірмесінің оқу-тақырыптық жоспары
(бірінші оқу жылы)

№	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны	Теория	Практика
1.	Ұйымдастыру бөлімі. Қауіпсіздік техникасы бойынша жалпы нұсқама	2	2	
2.	Құтқару ісі	12	2	10
3.	Медициналық дайындық	12	2	10
4.	Өрт қауіпсіздігі	14	3	11
5.	Судағы қауіпсіздік	14	3	11
6.	Арнайы дене дайындығы	14		14
7.	Спорттық туризм техникасы	50	1	49
8.	Бағдарлау	10	2	8
9.	Апат дабылдары	8	2	6
10.	Сынақ	8	2	6
	Барлығы	144	19	125

«Жас құтқарушы» үйірмесі бағдарламасының мазмұны
(бірінші оқу жылы)

Ұйымдастыру бөлімі. Қауіпсіздік техникасы бойынша жалпы нұсқама – 2 сағат.

«Құтқару ісі» - құтқару қызметтерінің бөлімдері, құтқарушылардың атқаратын қызметтері – 10 сағат.

Топографиялық және техникалық дайындықтардың қажеттілігі. Өзін-өзі құтқару – 12 сағат.

Медициналық дайындық – жарақат түрлері және дәрігерге дейінгі көмек көрсету – 10 сағат.

Өрт қауіпсіздігі – өрттің себептері; өрт қауіпсіздігі ережесі; өрт сөндіру; өрт сөндірушілердің киімдері – 10 сағат.

Практикалық сабақ: жауынгерлік таралу, өрт сөндіруге саптық дайындық – 14 сағат.

Судағы қауіпсіздік – мінез-құлық ережесі, жарақат түрлері.

Практикалық сабақ: іздестіру құтқару жұмыстары, суға батып бара жатқан адамды құтқару – 14 сағат.

Арнайы дене дайындығы – дене мүмкіндігін дамыту. Практикалық сабақ: жалпы дене дайындығы – 14 сағат.

Спорттық туризм техникасы – жаяу жүру мен тау туризмі бойынша білім мен дағды негіздерін меңгеру үшін практикалық сабақтар - 50 сағат.

Бағдарлау – топографиялық белгілер; картамен жұмыс; қашықтықты қадаммен есептеу жұмыстары.

Практикалық сабақ: бағдарлау техникасын пысықтау - 10сағат.

Апат дабылдары – дабыл түрлері – 10 сағат.

Морзе әліппесі бойынша практикалық сабақ, сәуле, дыбыс дабылдары бойынша – 6 сағат.

Қорытынды сабақ

Тестілік сынақ. Практикалық сынақ. Іздеу-құтқару жұмыстары – 12 сағат.

«Жас құтқарушы» үйірмесінің оқу-тақырыптық жоспары (екінші оқу жылы)

№	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны	Теория	Практика
1	Кіріспе			
1	Құтқару ісі	14	4	10
2	Медициналық дайындық	14	4	10
3	Көлденең маятник	2		2
4	Жумарда көтерілу	4		4
5	Топты көтеру мен түсіру	4		4
6	Баспалдақтармен көтерілу	4		4
7	Зардап шеккенді көтеру	4		4
8	Зардап шеккенді түсіру	4		4
9	Сынақ	4		4
2.	Арнайы дене шынықтыру дайындығы			
1	«Құтқару ісі» кіріспе сабақ	1	1	
2	Өртүрлі жарақат түрлері	1	1	
3	Өрт шығудың басты себептері, өрт кезіндегі іс-әрекеттер	2	2	
4	Суда құтқару жабдықтары	4	2	2
5	Жылдамдықты дамыту жаттығуы	4		4
6	Топтық және жеке сақтандырулар	4		4
7	Бағдарлауды дамыту тарихы. Бастапқы топографиялық дайындық әдістемесі	1	1	
8	Әуе апат дабылы	2	2	
3.	Тест сынағы			
1	Құтқару жарақтарының түрлері	4	2	2
2	Дәрігерге дейінгі көмек көрсету:	4		4

	сынғанда, қан кеткенде			
3	Өрт қауіпсіздігі ережесі	4		4
4	Жағадағы мінез-құлық ережелері	4		4
5	Кросстық дайындық	4		4
6	Түйін түрлері	4		4
7	Азимут, компас, масштаб, топографиялық белгілер, картаны оқу	4		4
8	Морзе әліппесі	4		4
4.	Практикалық сынақ			
1	Картография топография негіздерімен	6	2	4
2	Дәрігерге дейінгі көмек көрсету: күйгенде, найзағай түскенде	8	4	4
3	Бастапқы өрт сөндіру құралдары	2	2	
4	Судағы мінез құлық ережелері	2	2	
5	Күштік жаттығулар. Турникте тартылу.	2		2
6	Қашықтықты өлшеу техникасы	4	2	2
7	Халықаралық апат дабылы	1	1	
8	Кедергілермен бір күндік жорық	6		6
9	Құтқару жұмысындағы техникалық жабдықтау	4	2	2
10	Дәрігерге дейінгі көмек көрсету: есінен танғанда, күн және ыстық өткенде	6	2	4
11	Өрт қауіпсіздігі	10	2	8
12	Саптық өрт сөндіруге дайындық, киім-кешек	6	2	4
13	Іздестіру-құтқару жұмыстары	6	2	4
14	Икемділікті дамыту	2		2
15	Бағдарлау техникасы	2	1	2
16	Өзін-өзі құтқару	2		2
17	Зардап шегушіні тасымалдау	2		2
18	Жауынгерлік қанат жаю. Өрт сөндіру бөлімшелерінің жауынгерлік қимылдары	4		4
19	Судағы қауіпсіздік	4		4
20	Практикалық сабақтар. Суға батып бара жатқан адамды құтқару	4		4
21	Жалпы дене дайындығы	4		4
22	Аспалы өткел	4		4
23	Арнайы дене дайындығы	4		4
24	Бөренелер қалау	2		2
25	Спорттық туризм техникасы	2		2
26	Маятник	2		2
27	Траверс	2		2
28	Бағдарлау	2		2
29	Қатар сүйеніштер	2		2
30	Апат дабылдары	2		2
31	Ұйымдастыру бөлімі. Жалпы қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқау	1	1	

Барлығы:	216	44	172
----------	-----	----	-----

«Туған өлке сүрлеуімен» үйірмесінің білім беру оқу бағдарламасы
(мектепке дейінгі және мектеп кезеңі)

Михайлова О.В. - география пәнінің мұғалімі, Солтүстік Қазақстан облысы Қызылжар ауданы Красноярск негізгі мектебнің қосымша білім беру педагогі.

Түсіндірме жазба

Красноярск мектебіндегі туристік экологиялық өлкетану қызметінің негізгі тәрбие нысандары: «Жасыл желкен» экологиялық патрулінің, «Азимут» туристік клубының, «Росток» мектеп орман шаруашылығының, «Із кесуші» мұражайлық тобының, әдеби өлкетану үйірмесі, бейнелеу өнері және фотостудияларының жұмыстары. Аталған топтарға 1-сыныптан 9-сыныпқа дейінгі оқушылар кіреді.

Үйлестіруші орган – ҚМҰО (бұдан әрі - Қыздар мен ұлдардың одағы) мектеп президентінің басшылығымен. Туристік экологиялық өлкетану қызметтерінің бастапқы және орта кезеңдеріндегі іс-шараларға кіші орталықтардың тәрбиеленушілері, бастауыш және орта сыныптардың оқушылары жас және психофизиологиялық ерекшеліктеріне сай қатыса алады. Туристік экологиялық өлкетану қызметтерін тәрбиешілер, бастауыш сынып, биология, география, орыс тілі және әдебиеті, тарих, қазақ тілі мұғалімдері жүргізеді. Бұл жұмыста директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары мен аға тәлімгер көп көмек көрсетеді.

Бағдарлама мұғалімдер, тәрбиешілер мен оқушылардың дайындаған әдістемелік нұсқауларымен қамтамасыз етілген.

Үйірменің бағдарламасы мектеп жасына дейінгі балаларға 25 минуттан аптасына 1 рет бір сабақ ұсынады. 1-4 сынып оқушылары үшін 1 сабақ 45 минуттан аптасына 1 рет. 5-9 сынып оқушылары үшін 1 сабақ 45 минуттан аптасына 4 рет.

Мақсаты: Жеке тұлғаның жан-жақты дамуына, қалыптасуына әсер ететін жағдайлардың бірі туристік өлкетану қызметі, өйткені оның танымдық, тәрбиелік, сауықтырулық маңызы зор.

Бағдарламаның міндеттері: өлкетану қызметін кеңейту арқылы ұлттық сана-сезімді дамыту, азаматтық патриоттық қасиетті тәрбиелеу;

Оқушылардың белсенді өмірлік ұстанымын, ақпараттық білім мәдениетін қалыптастыру;

Интерактивті нысандарды пайдаланып оқушылардың рухани адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру;

Дербестігін, жеке шығармашылығын, бастамашылығын дамытуға әсер ету;

Салауатты өмір салтын ұстануға қалыптастыру;

Туризм, экология және өлкетану - кіші орталық тәрбиеленушілері мен оқушыларды үлкен өмірге дайындауда маңызды тәрбие құралы;

Туризм, экология және өлкетану қызметі көптеген жұмыс түрлері мен әдістерінен тұрады: теориялық сабақтар, жаттығулар, жорықтар, саяхат, жорықтардығы зерттеулер мен жорық туралы есептер жазу және т.б.;

Жорықтар мен саяхаттарға қатысу балалардың ой-өрісін кеңейтеді, Отанға деген сүйіспеншілігін тәрбиелейді. Жорық өмірі жасөспірімдерді жүйелі еңбекке, шыдамдылыққа, өзіне-өзі қызмет көрсетуге, бастамашылдыққа тәрбиелейді; Таза ауа, күн, су, нақты күн тәртібін сақтау балалардың денсаулығын шынықтырады; Бірлесе еңбек ету, жорықтағы бірге қуану мен уайымдау жолдастық қолдау көрсету мен көмек қолын созуға үйретеді.

Өлкетану – бұл танымдық мектеп, тарихпен және мәдениетпен тәрбиелеу, ұрпақтар сабақтастығы. Сонымен бірге бұл салауатты өмір мектебі, мақсатқа жетуге талпыну, өзін-өзі және қоршаған ортаны тану, табиғатпен сырласу.

Күтілетін нәтижелер

Өскелең ұрпақтың азаматтық ұстанымы мен патриоттық сезімін қалыптастыруға, туған өлкеге деген қызығушылықтарын арттыруға, кіші отандарына деген сүйіспеншіліктері мен жауапкершіліктерін арттыруға жағдай жасалады;

Балалар мен жасөспірімдердің уақыттарын ұтымды пайдалануына, денсаулықтарын нығайтуына, өзіне-өзі қызмет көрсетулеріне, бастамашыл және байқағыш болуларына оңтайлы жағдай жасалады.

«Туған өлке сүрлеуімен» үйірмесінің білім беру бағдарламасы (1-4 сыныптар)

№ р/с	Тақырып	Сағат саны			
		барлығы	Теория	Практика	
				Үй жайда	Жергілікті жерде
I модуль. Төменгі сынып оқушыларының өлкетану дағдыларын игеруі					
1	Кіріспе сабақ	1	1		
2	Менің туған ауылым (ауыл мұражайына бару)	9	1	2	6

3	«Менің жанұям» шежіресін жасау	4	2	2	
4	Менің ауылымдағы ескерткіштер мен мүсіндер	8	1	1	6
5	Туған өлке табиғаты туралы өлеңдер мен эсселер	2	2		
6	Туған өлке табиғаты туралы суреттер мен фотолар	7	1	2	4
II модуль. Экологиялық мәдениетті қалыптастыру					
1	Кіріспе сабақ	1	1		
2	Өлкедегі экологиялық мәселемен танысу	10		4	6
3	Табиғат аясындағы мінез – құлық ережелері	8	1	5	2
4	Мектеп жанындағы жер теліміне шығу (табиғаттың маусымдық өзгеруі), бақылау	14	2	4	8
5	Экологиялық плакаттар сайысы	6	2	4	
6	Табиғи материалдардан бұйымдар жасау	8	2	4	2
7	«Құстарды тамақтандыр» экологиялық акциясы	12	2	4	6
III модуль. Спорт, туризм, демалыс					
1.	Жорықтар мен саяхаттардағы қауіпсіздік ережесімен танысу	11	1	4	6
2	Күзгі орманға саяхат (маусымдық өзгерістерді бақылау)	12	2	4	6
3	Туристік жарақтар	5	1	4	
4	Жол қапшығын салу	3	1	2	
5	Шатыр орнату	5	1	4	
6	Туристік түйіндер	6	2	4	
7	Әкем, анам, мен – туристік жанұямыз. Ата-аналардың қатысуымен кіші жорық	12	2	4	6
	Барлығы	144	28	58	58

**«Туған өлке сұрлеуімен» үйірмесінің білім беру оқу бағдарламасы
(5-9 сыныптар)**

р/с №	Тақырып	Сағат саны			
		Барлығы	Теория	Практика	
				Үй-жайда	Жергілікті жерде

I модуль. Оқушылардың өлкетанудағы дағдылары мен біліктері (68 сағат)					
1	Кіріспе сабақ	2	1		1
2	Географиялық жағдайы, шекарасы және Вагулинский ауылдық округінің құрамы (5 ауыл)	5	1	2	2
3	Ауылдың құрылуы мен қалыптасуы	5	1	2	2
4	Геологиялық даму тарихы	5	1	2	2
5	Жер бедері және пайдалы қазбалар	5	1	2	2
6	Өлкенің климаты	5	1	2	2
7	Ішкі сулар (өзендер мен көлдер)	5	1	2	2
8	Өлкенің топырағы	5	1	2	2
9	Өлкенің өсімдіктері	5	1	2	2
10	Жоғалып бара жатқан қорғауға мұқтаж өсімдіктер. Оларды анықтау	5	1	2	2
11	Жануарлар	5	1	2	2
12	Сирек кездесетін жоғалып бара жатқан жануарлар. Оларды анықтау	5	1	2	2
13	Өлкенің халқы	4	1	1	2
14	Өлкенің шаруашылығы	4	1	1	2
15	Әлеуметтік инфрақұрылымдар	4	1	1	2
16	Өлкенің экологиялық мәселесі	4	1	1	2
17	Өлкенің рекреациялық нысандары	4	1	1	2
18	Ақын жазбасы (танымал ақындар мен әуесқой ақындардың туған ауыл туралы өлеңдерімен, прозаларымен танысу)	4	1	1	2
19	«Менің жанұямдағы соғыс жаңғырығы» топтамасына мәлімет жинақтау және «Мәңгілік полк» науқаны	5	1	2	2
20	Красноярка ауылының мерейтойына мәлімет жинақтау	5	1	2	2
21	Мектеп тарихы және оның түлектері туралы мәлімет жинақтау	5	1	2	2
22	Әдемі де сәнді біздің Красноярка (туған өлке табиғаты туралы өлеңдер, эссе)	5	1	2	2

**II модуль. Оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру
(34 сағат)**

1	Кіріспе сабақ	3	1		2
2	Өлкенің экологиялық мәселесін	4		2	2

	зерделеу				
3	Экологиялық мониторинг. Мектеп пен ауылдың экологиялық жағдайы	4		2	2
4	Экология туралы еңбектер жазу (ғылыми еңбектерді көркемдей білу)	4		2	2
5	«Экодесант» науқаны. Қыстайтын құстар мен жануарларды тамақтандыр (астаулар дайындау және жануарлар тамақ ішетін алаң дайындау)	4		2	2
6	Табиғи материалдардан бұйымдар жасау	4		2	2
7	Табиғат қорғау белгілерін дайындау	4		2	2
8	Экология тақырыбына үнпарақ пен плакаттардан байқау өткізу	2		2	
9	Туған өлке табиғаты туралы фотолар, слайд –шоу, бейнефильмдер дайындау	4		2	2
10	«Ағаш отырғызу» науқаны (жергілікті орман шаруашылығымен)	4		2	2
11	«Алғашқы гүл» амалы	4		2	2
12	«Таза жаға» науқаны	4		2	2

III модуль. Туристік дағдыны тәрбиелеу (34 сағат)

1	Кіріспе сабақ	1	1		
2	Қауіпсіздік техникасы туралы нұсқама	4		2	2
3	Туристік жарақтар мен аяқ киім	4		2	2
4	Туристің киімі	4		2	2
5	Жорықтағы тамақ	4		2	2
6	Алғашқы көмек көрсету	4		2	2
7	Туристік түйіндер	4		2	2
8	Туристік кедергілер	4		2	2
9	Бағдарлау	4		2	2
10	Алау түрлері	4		2	2
11	Жорықтағы міндеттерді бөлу	2			2
12	Туристік бағытын белгілеу	5	1	2	2
13	Жорықтарды дайындау, туризм бойынша эколого-туристік лагерьге нұсқаушы дайындау	12		8	4
14	Туристке қабылдау	4		2	2
15	Аудандық туристік слет өткізу	10		8	2
	Барлығы	216	25	96	95

«Туристік өлкетану жұмысының жас ұйымдастырушысы» білім беру бағдарламасы

Сарбасова З.Е., Павлодар қалалық «Балалар мен жасөспірімдердің экология және туризм орталығы» МКҚК әдістеме бөлімінің меңгерушісі.

Түсіндірме жазба

Саяхат (лат. excursio-саяхат, жол жүру) - жалғыз немесе топпен, ұжыммен мұражайларға бару, көрікті жерлерді аралау, көрмелер, кәсіпорын, т.с.с. білімдік сипатта, ғылыми, спорттық немесе көңіл көтеру мақсатында аралау. Нысандармен жол көрсетуші білікті маман таныстырады.

Мақсаты – көзқарас қалыптасыру, саяхаттарды ұйымдастыру мен өткізу барысында білім мен тәрбиені ұштастыру, қосымша білім педагогтеріне әртүрлі бағытта саяхатты дайындауға әдістемелік көмек көрсету.

Міндеттері:

Оқыту: жаңа ақпараттардың қабылдануын талдау; теориялық білімді електен өткізу және тәжірибе жүзінде бекіту.

Тәрбиелік: өздігінен ізденушілік, танымдық дағдыны қалыптастыру; Коммуникативті дағдысын дамыту.

Дамыту: өзін-өзі дамыту мен танымдық қажеттілікті қалыптастыру.

Саяхаттың міндеті мен мақсатына қарай саяхат нысандары, саяхат бағыты таңдалады, саяхаттық әңгіме мазмұны, көрнекі оқу құралын таңдау, саяхаттың әсерлі көңіл-күйі және басқа да бөліктері де соған орай үйлестіріледі. Міндеті мен мақсатын анықтап алмай тұрып, саяхатты, білім мен тәрбиені ұштастырған жан жақты шығарма, дайындау жұмысын бастауға болмайды.

Саяхаттық әдістеме, саяхат жүргізушісі мен саяхатшылардың тәжірибелік іс әрекеттерінің басын қосу арқылы саяхат нысандарын танып білуге тиімді. Саяхаттық әдістеме саяхат барысының негізі және білімді жеткізудің амалдары мен тәсілдерінің жиынтығы болып табылады. Жиынтықтың негізі, көрнекілік, екі элемент - көрсету мен әңгімелеудің ұштасуы, үш құрамдауыштың – саяхат жүргізушісі, саяхат нысаны, саяхатшының өзара үйлескен іс-әрекеті. Саяхат жүргізушісінің білімін жеткізе алуы мен саяхатшылардың оны толық қабылдауы саяхаттық әдістеменің кешенді сипаты болып табылады.

Саяхатты жіктеу, саралау саяхаттың тиімді ұйымдастырылуын қамтамасыз етеді. Саяхаттың түрлері мынандай белгілеріне: мазмұнына, құрамына, өтетін орнына, қозғалыс әдісіне, өту үлгісіне қарай анықталады.

Мазмұнына қарай саяхат тақырыптық және шолу болып бөлінеді. Тақырыптық өз кезінде кіші топтарға бөлінеді: тарихи, әскери тарихи, өндірістік, табиғат танушылық, өнертанушылық, әдеби, сәулет-қала құрылысы және тағы басқа.

Құрамына қарай: ересек азаматтар, әртүрлі жастағы балалар, жергілікті тұрғындар және сырттан келушілер, шетелдік азаматтар.

Өтетін орны: қалада, қала сыртында, өндірісте, мұражайда және басқа да жерлерде.

Қозғалыс әдістеріне қарай: жаяу, автобуста, аралас.

Өткізу түріне қарай: кәдімгі саяхат, оқулық, сейілдеу саяхаты, концерт саяхат және басқа.

Күтілетін нәтижелер

Білім алушылар кәсіптік терминдерді меңгереді, саяхаттың дайындық кезеңі мен оны өткізу әдістерін білетін болады. Білім алушылар саяхатты дайындап, өткізуге дағдыланады.

Жаңа саяхатты дайындау технологиясы

Жаңа саяхатты ұйымдастыру шығармашыл топқа жүктеледі. Оның құрамы 3 адамнан 7 адамға дейін тұрады, кейбір жағдайларда, тақырыптың күрделілігіне байланысты одан да көп болады.

Жаңа саяхатты дайындау үш негізгі кезеңнен тұрады:

Алдын ала істелетін жұмыс: болашақ саяхат үшін мәліметтерді таңдап алу, жинақтау, оларды зерделеу. Сонымен бірге саяхат өтетін нысан да таңдалады.

Саяхатты тікелей дайындау үшін: саяхаттың бағытын жасау, мәліметтерді саралау, саяхат мазмұнын қарастыру, ол бірнеше негізгі сұрақтарды қамтиды, бақылау мәтінін жазу, саяхатты өткізу әдістемесімен жұмыс жасау; саяхат кезіндегі көрсету мен әңгімелеудің тиімді әдістемелік тәсілдерін таңдау; жаңа саяхаттың әдістемесін дайындау, саяхат жүргізушілердің жеке мәтіндерін жазуы.

Соңғы кезең - бағыттағы саяхатты қорғау. Саяхат өндірісі басшысының жаңа саяхатты бекітуі, бағытқа шыққанша өз мәтіндерін қорғаған саяхат жүргізушілерге рұқсат ету.

Өткізу түріне, мәтініне қарамастан барлық саяхаттың сұлбасы бірдей: кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды.

Кіріспе әдетте екі бөлімнен тұрады:

Ұйымдастыру (саяхатшылармен танысу және саяхатшыларға жолдағы, бағыттағы мінез-құлық ережесінен нұсқама беру);

Ақпараттық (мәтін туралы қысқаша хабарлама, бағыттың ұзақтығы, кететін-келетін уақыты, аялдамалардағы және бағыт соңындағы тазалық).

Негізгі бөлігі саяхат нысандарында көрсету мен әңгімелеуді қабыстырып құрылады. Саяхат нысандарының ашылуы тиіс мазмұны тақырыпқа байланысты бірнеше тақырыпшадан тұрады. Саяхат тақырыпшаларының саны 5-тен 12-ге дейін болады.

Қорытынды 5-7 минут уақытты алады және екі бөлімнен тұрады:

Саяхаттың негізгі мазмұнының қорытындысы, саяхаттың мақсатын жүзеге асыратын мәтінге байланысты түйін;

Басқа саяхаттар туралы мәтінді дамытып тереңдететін ақпараттар.

Жаңа саяхатты дайындау барысында төменде көрсетілгендей бірнеше негізгі кезенді бөліп алуға болады:

1. Саяхаттың мақсаты мен міндеттері.
2. Тақырып таңдау.
3. Әдебиет іріктеу және кітапнама (әдебиеттерді көрсеткіш) құрастыру.

4. Саяхаттық мәліметтердің дереккөзін анықтау.

5. Саяхат нысандарын іріктеу және зерделеу.

6. Саяхат бағытын жасау.

7. Бағытты айналып өту.

8. Саяхаттың бақылау мәтінін дайындау.

9. Саяхат жүргізушінің жолқапшығын толықтыру.

10. Саяхат өткізудің әдістемелік тәсілдерін анықтау.

11. Саяхат жүргізудің техникасын анықтау.

12. Әдістемелік өңдеуін құрастыру.

13. Жеке мәтін құрастыру.

14. Саяхатты қабылдау.

15. Саяхатты бекіту.

Саяхат нысандарын іріктеу және зерделеу

Саяхат нысандарын дұрыс таңдау, олардың саны, көрсетудің жүйелілігі саяхаттың сапасына әсер етеді.

Нысандар негізгі және қосымша болып бөлінеді.

Негізгі нысандарға саяхаттың тақырыбын анықтайтын нысандар жатады. Көрсету барысында тақырыпшаларға бөлінеді.

Қосымша саяхат нысандары өткен жағдайлар туралы егжей-тегжейлі әңгімемен нақты деректерді толықтырады.

Саяхат тәжірибесінде 2-3 сағаттық саяхаттық шолуда 15-30, ал тақырыптық саяхаттарда 10-15 нысандар қолданылады.

Нысан ретінде:

Қоғам мен мемлекеттің даму барысында біздің халқымыздың өміріндегі тарихи оқиғаларға байланысты ұмытылмайтын жерлер;

Ғимараттар мен құрылыстар, атақты тұлғалардың өмірі мен қызметіне байланысты мемориалдық ескерткіштер, сәулет және қала құрылысы туындылары, тұрғын және қоғамдық ғимараттар, өндіріс мекемелерінің ғимараттары, инженерлік құрылыстар, мәдени ғимараттар және басқа да құрылыстар.

Табиғат нысандары – орман, тоғай, саябақтар, өзендер, көлдер, қорықтар, қорықшалар, сондай-ақ жеке ағаштар, жоғалып бара жатқан өсімдіктер және басқалары;

Мемлекеттік және халықтық мұражай мен сурет көрмесі қойылымы, тұрақты және уақытша көрмелер;

Археология ескерткіштері – ескі қаланың орны, ежелгі адамдар тұрған орын, алғашқы адамдардың мекені, дуал, қорған етіп көмілген, ғибадатхана және басқа.

Өнер ескерткіштері – бейнелеу өнері шығармалары, қолөнері бұйымдары, мүсін, бау, саябақ және басқа.

Саяхат нысандары топтастырылады:

Мағынасына қарай – біржоспарлы және көпжоспарлы;

Атқарымдық белгісіне қарай – негізгі және қосымша.

Сақталу деңгейіне қарай – толық сақталған, жартылай сақталған, жойылған.

Тәжірибеде саяхатқа дайындық барысында нысандарды іріктеу, нысандардың әрқайсысына дербес карточка толтырумен аяқталады.

Карточкаға келесі мәліметтер кіргізіледі:

1) нысанның атауы (бастапқы және заманауи), сондай-ақ ескерткіштің ел ішіндегі атауы;

2) ескерткішке байланысты тарихи оқиға, оқиға уақыты;

3) нысанның орналасқан жері, оның пошталық мекенжайы, ескерткіш қай аймақта орналасқан (облыс, елді мекен және т.б.)

4) ескерткішті сипаттау (оған жақындау, оның авторы, қойылған, салынған уақыты, қандай материалдан жасалғаны, мемориалдық жазбаның мәтіні);

5) ескерткіш туралы мәліметтің дереккөзі (ескерткіш және ол жайындағы оқиға туралы қандай әдебиетте жазылған, мұрағаттық мәліметтер, ауызша айтылғандар, негізгі баспа жұмыстары және басылмаған жұмыстардың сақталған жері);

6) ескерткіштің сақталуы (ескерткіштің және ол орналасқан жердің жағдайы, соңғы өңделген уақыты);

7) Ескерткішті қорғау (кімге жүктелген);

8) қандай саяхаттарда ескерткіш қолданылады;

9) карточканың жасалған уақыты, жасаған адамның лауазымы мен тегі;

Карточкаға нысанның бұрынғы және кейінгі суреті бекітіледі.

Саяхаттың технологиялық картасы

Саяхаттың аяқталу барысында саяхаттың технологиялық картасы қорытынды құжат болып есептеледі. Мұнда саяхаттың тақырыбы, мақсаты, міндеті, бағыттың ұтымды нұсқасы, оның ұзақтығы, қашықтығы, көрсетілім нысандары, аялдама орындары, тақырыпшалар, әдістемелік және ұйымдастыру нұсқаулары ашылады.

1-кесте. Саяхаттың технологиялық картасы

Аумақтағы бағыты (кезең-кезеңмен)	Аялдама орындары	Көрсетілім нысаны	Уақыт	Ақпараттың негізгі мазмұны	Ұйымдас тыру нұсқауы	Әдістеме лік нұсқау
1	2	3	4	5	6	7

Саяхаттың технологиялық картасына кіреді:

Саяхат тақырыбы.

Ұзақтығы (сағат).

Ұзындығы (км).

Құрастырушы авторлар, автор, авторлар тобы, ұйым.

Саяхаттың мазмұны.

Саяхаттың бағыты, бағыт нұсқасы соның ішінде (қыстық және жаздық).

Технологиялық карта үш бөліктен тұрады: кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды. Кіріспе мен қорытынды саяхат бөлігі нысандарына қатысы жоқ, негізгі бөлім графикалық жазумен безендіріледі. Саяхатшылардың тақырыпқа деген қызығушылығын тудыру үшін, көрсету және әңгімелеу нысанына көңіл аударту үшін бұл жерде саяхат жүргізушілерге ақпараттық нұсқаулар беріледі.

1-бағанда «Аумақтағы бағыт» саяхатшылар тобына кошелер, даңғылдар, бульварлар, алаңдар, тас жолдар, жолдар көрсетіледі. Бірінші саяхат жүргізуші саяхатқа кірісетін жерді көрсетеді, сосын көрсетілім нысанына дейінгі жер айтылады.

2-бағанда «Аялдама орны» автобус тоқтайтын және топтардың нысанды қарау үшін шығатын нүктелері көрсетілген. Бұл бағанда автобустан шығудың қыстық және жаздық нұсқасы көрсетілген, өйткені қыс кезінде автобустан шығу азаяды.

3-бағанда «Көрсетілім нысаны» тобының жүру барысында нақты саяхат нысандары көрсетіледі (нысанның толық аты, мүсіншілер мен сәулеткерлердің тегі, аты-жөні көрсетіледі).

Көрсетілім нысаны мен саяхаттық әңгімелеуге кететін саяхаттың ұзақтығы 4-бағанда көрсетіледі. Бұл уақытта саяхатшылардың өздігінен саяхат нысанын қарауы және келесі нысанға жүретін уақыт та кіреді. Уақыт бөліктерінің қосындысы 4-бағанда көрсетіліп, саяхаттың жалпы ұзақтығын құрайды.

5-бағанда бағытқа байланысты тақырыпшалардың аттары қысқаша түсіндірмелермен «Ақпараттың негізгі мазмұнында» беріледі. Тақырыпша саяхаттың құрамдас бөлігін құрайды.

Қозғалыс тәртібіне байланысты және нысандардағы саяхатшылар тобының орналасуы, олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, тарихи және мәдениет ескерткіштерінің жанындағы мінез-құлық ережелері, санитариялық-гигиеналық талапқа сай табиғатты сақтауды талап ету «Ұйымдастыру нұсқаулары» деген 6-бағанда жазылады. Ұсыныстар нақты болуы керек.

7-бағанда «Әдістемелік нұсқауларда» көрсетілім мен әңгімелеуге байланысты саяхат жүргізушіге арналған маңызды нұсқаулар жазылады. Мұнда нысанның нақты бөлшектері теріліп, не нәрсеге көңіл бөлуі керектігін, саяхат жүргізушіге нысанды көрсетіп әңгімелегенде қолданылатын әдістемелік тәсілдер, саяхат жүргізуші портфеліндегі мәліметтерді қолдану барысында кеңестер беріледі.

Әдістемелік зерттемені құрастырғаннан кейін оның сапасы туралы маманның қорытындысын алу керек және оны ұйым басшысының бұйрығымен бекіту керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Азимут. Журнал Федерации спортивного ориентирования России. – М.: ФиС, 2010.
2. Алгоритм безопасности № 5, 2014.
3. Антонович И.И. Спортивное скалолазание. – М.: ФиС, 2008.
4. Аппенинский А.И. Физическая тренировка в туризме: Метод.рекомендации. – М.: ЦРИБ «Турист», 2008.
5. Асмолов А.Г. Системно-деятельностный подход к разработке стандартов нового поколения // Педагогика. – 2009. – № 4. – М., С. 18-22.
6. Бакушинский А.В. Методы и практика экскурсионного дела: Сб. статей. – М.: Новая Москва, 1925. – С.83–103
7. Бернштейн Н.А. О ловкости и ее развитии. – М.: ФиС, 2001.
8. Варламов В.Г. Физическая подготовка туристов-пешеходников: Метод.рекомендации. – М.: ЦРИБ «Турист», 2009.
9. Ведение аварийно-спасательных работ в зонах радиоактивного загрязнения и при обнаружении источника ионизирующего излучения. Практические рекомендации. Светлая Роща, 2008.
10. Воронов Ю.С. Тесты и занимательные задачи для юных ориентировщиков: Учеб.пособие. – М.: ФСО РФ, 2008.
11. Зорин И.В., Квартальнов В.А. Энциклопедия туризма. Справочник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 368 с
12. Емельянов Б.В. «Экскурсоведение», Москва, 2003-105 с.
13. Использование эколого-краеведческого материала на уроках в начальной школе и во внеклассной работе. Методическое пособие Демьяненко Т.В. Петропавловск, 2011.
14. Ишекова Т.В. Учебное пособие – Саратов: Изд-во «Научная книга», 2006. – 40 с.
15. Календарь «Дары Берендея» (дикорастущие ягодники и грибы родного края). Иванов Е., ученик 9-го класса. Астана, 2014.
16. Краткий терминологический русско-казахский словарь по чрезвычайным ситуациям. Астана, 2006.
17. Куприянов Б. В. Нормативные основы образовательных программ в организациях дополнительного образования // Дополнительное образование детей в изменяющемся мире: доп перспективы развития востребованности, привлекательности, результативности : материалы Международной научно-практической конференции. В 2 ч. Ч. 1 / под ред. А.В. Кислякова, А.В. Щербакова. – Челябинск : ЧИППКРО, 2013. – с. 86-95.

18. Краткий терминологический русско-казахский словарь по чрезвычайным ситуациям. Астана 2006.

19. Лютерович О.Г. О дефинициях термина «туризм». В соавторстве с Сериковой Н.У. Педагогический вестник КазНПУ им. Абая. Алматы, 2005. - с.34-36.

20. Методические пособия по проведению занятий по пожарной безопасности в рамках курса «Основы безопасности жизнедеятельности» для общеобразовательных организаций и обучающихся заведений. Усть-Каменогорск, 2008.

21. Наставление по технической службе Государственной противопожарной службы Агентства Республики Казахстан по чрезвычайным ситуациям. Алматы, 2002.

22. Никитинский Е.С., Вуколов В.Н. Формирование индустрии туризма в Казахстане за годы государственной независимости // Агентство Республики Казахстан по туризму и спорту, Казахская академия спорта и туризма. Материалы международной научно-практической конференции. - Астана, 2013. – С. 215-220.

23. Огиенко Н.А. Туризм, как средство познания собственной цивилизации. Проблемы, пути решения. // Казахстановедение: познавательные, оценочные и прикладные проблемы. Материалы международной научно-практической конференции. - Астана, 2014. – С. 450-453.

24. Основы безопасности жизнедеятельности (учебное пособие для учителей начальных классов общеобразовательных организаций всех типов). Алматы, 2001.

25. Правила по охране труда в подразделениях противопожарной службы. Ведение аварийно-спасательных работ в зонах химического заражения. Светлая Роща, 2010.

26. Потаева Г.Р., Федорцова Т.А. Экскурсоведение: Учебно-методическое пособие. – Мн.: БГУ, 2002. - 354 с.

27. Подъем на верхние уровни зданий и сооружений с использованием альпинистского снаряжения (учебное пособие). Светлая Роща, 2008.

28. Правила и приемы работы с альпинистским оборудованием и снаряжением (учебное пособие) Светлая Роща, 2010.

29. Программа подготовки личного состава частей и гарнизонов противопожарной службы Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Казахстан. Безопасность жизнедеятельности (учебное пособие для военнослужащих всех категорий). Пожарная безопасность инженерных систем. Курс лекций. Астана 2012.

30. Рекреационные объекты Северо-Казахстанской области. Учебное пособие Дробовцев В.И. Петропавловск, 2006.

31. Сборник материалов для подготовки руководящего состава по вопросам чрезвычайных ситуаций и гражданской обороны. Алматы 2004.
32. Северо-Казахстанская область. Энциклопедия. Арыс Алматы 2004.
33. Снаряжение, применяемое в промышленном альпинизме (учебное пособие). Организация страховки и самостраховки (учебное пособие). Светлая Роща, 2010.
34. Толковый словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. Д. Н. Ушакова. Т. 1. М., 2000. – 678 с.
35. «Учебник спасателя». С.К.Шойгу и др. Издательство «Сов. Кубань» Краснодар, 2002.
36. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений по курсу «Безопасность жизнедеятельности» книга 1 . 2 .г. Алматы, 2002.
37. Учебное пособие по начальной военной подготовке (основы медицинских знаний). Алматы, 2002.
38. Учебное пособие «Огнезащита строительных конструкций, материалов и изделий». Светлая Роща, 2009.
39. Узлы, применяемые в промышленном альпинизме (учебное пособие). Светлая Роща, 2010.
40. «36,6 градусов. Искусство оставаться в живых!» Коди Лундин.
41. Издательство «Феникс» . Ростов-на-Дону, 2005.
42. 100 представителей дикорастущей флоры Северного Казахстана и Юга Западной Сибири. Учебно-методическое пособие Яворская В.Н. Петропавловск, 2008.

Введение

В Казахстане туристско-краеведческое направление дополнительного образования рассматривается как существенная составляющая инновационного развития страны в долгосрочной перспективе.

В условиях реализации общенациональной идеи «Мәңгілік Ел» и проекта «Поколение +» создание эффективной модели развития детско-юношеского туризма в стране является одной из наиболее эффективных образовательных технологий, обеспечивающих гармоничное развитие личности, формирование казахстанского патриотизма, гражданской идентичности и культуры толерантности. Концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан (далее – Концептуальные подходы) разработаны в свете решения очередных задач, поставленных Главой Государства в Посланиях народу Казахстана «Новое десятилетие – новый экономический подъем – новые возможности Казахстана», «Построим будущее вместе!», «Казахстанский путь — 2050».

В Концептуальных подходах определены стратегия, цель и задачи государственной политики, принципиально важные для развития детей и молодежи, вовлечение обучающихся школ в туристско-краеведческую деятельность через походы, путешествия, экспедиции, экскурсии и клубную работу и составлены с учетом приоритетов развития внутреннего туризма. Учитывая приоритетное развитие внутреннего туризма в рамках поставленных государством задач по развитию туристской отрасли, одним из основных направлений является развитие активных видов туризма путем широкого вовлечения подрастающего поколения в этот процесс.

Дополнительное образование туристско-краеведческой направленности основывается на освоении детьми и подростками современных технологий, обеспечивающих их личностное и профессиональное самоопределение в изменяющемся мире, а также включение в созидание новых форм организации социальной жизни. Основной задачей современной организации дополнительного образования наряду с обучением является и воспитание школьников, формирование личности, способной к постоянному саморазвитию и успешной самореализации в жизни.

Туризм, как никакая другая форма воспитательной работы, позволяет эффективно решать все задачи через подлинное самоуправление и самообслуживание детей. Именно в походах создаются уникальные условия почти полной автономности жизнедеятельности коллектива детей-туристов, которые ставят

коллектив и его отдельных членов перед неизбежностью самостоятельно оценивать ситуацию, принимать решения и самостоятельно действовать. Проведение туристско-краеведческой работы на регулярной основе является мощным стимулом для роста внутреннего туризма.

В настоящее время в республике охват туристско-краеведческим направлением составляет 2,8% от общего количества школьников. Туристско-краеведческую образовательную деятельность осуществляют 35 станций и центров юных туристов, в них занимаются 19 532 школьника. В туристско-краеведческих кружках и объединениях общеобразовательных школ – 40 448 школьников, во дворцах, центрах творчества детей занимаются 18 094 школьника в возрасте от 7 до 17 лет.

Для популяризации туристско-краеведческой деятельности (далее - ТКД) проводятся районные, областные и республиканские соревнования, слеты и конкурсы туристско-краеведческой направленности. Проведение таких мероприятий способствует развитию творческих способностей, формированию устойчивых интересов и ранней профессиональной направленности детей и подростков.

В рамках туристско-краеведческой экспедиции школьников «Менің Отаным – Қазақстан» ежегодно проводятся десятки пеших, лыжных, водных, велосипедных походов, экспедиций и экскурсий по самым различным маршрутам, в которых участвуют тысячи юных туристов и их взрослых наставников. Проводятся разнообразные соревнования, турниры, слеты и прочие акции в сфере спортивного, краеведческого, оздоровительного туризма, экологии, геологии.

Солидный арсенал различных форм туристско-краеведческой деятельности накопил Западно-Казахстанский областной Центр детско-юношеского туризма и экологии. Созданный в 1960 году, к настоящему времени он стал одним из ведущих организаций дополнительного образования Казахстана в этой сфере. При центре действуют казахстанское отделение Московской международной академии детско-юношеского туризма и краеведения, общественное объединение «Детская академия развития», изостудия «Этюд». Стало доброй традицией проведение мероприятий республиканского и международного уровня на базе Центра. Особую популярность получила водная экспедиция школьников «Жайық - Урал». За прошедшее время она преобразовалась из агитационно-пропагандистской акции в комплексную туристско-экологическую экспедицию со своей системой и структурой, стала мощным стержнем экологического движения, объединяющего значительное количество

молодежи как Западного Казахстана, так и прилегающих к Уралу и его пойме других регионов России. В программу этого мероприятия входят эколого-краеведческая экспедиция «Малые реки Приуралья», акции «Таза ауыл» («Чистое село»), «Зеленый парус Приуралья», «Посади свое дерево, турист», соревнования по бердингу (спортивная орнитология) и экологическая экспедиция «Памятники природы ЗКО».

На базе областного центра «Экотуризм и краеведение» Павлодарской области успешно реализуется проект туристской экспедиции «Менің Отаным - Қазақстан». Учебный процесс данного центра ориентирован на достижение высоких личных и командных результатов в краеведческой работе, а также туристско-спортивных навыках.

Таким образом, туристско-краеведческая деятельность способствует всестороннему развитию личности ребёнка, направлена на совершенствование его интеллектуального, духовного и физического развития, способствует изучению родного края, приобретению навыков самостоятельной работы, организации экскурсий, походов, туристских экспедиций и других видов. Например, детско-юношеский туризм является уникальной моделью воспитания личности, одной из наиболее эффективных оздоровительных технологий и одним из самых массовых оздоровительных доступных видов спорта, способствующих формированию здорового образа жизни человека через общение с природой, организации активного досуга и занятости, развитию культуры поведения на природе, бережного отношения к памятникам истории и культуры, практическому познанию родного края, а также социальной адаптации, профессиональной ориентации, воспитанию гражданственности и патриотизма, что имеет большое государственное значение в воспитании подрастающего поколения.

1. Туристско-краеведческое направление

Туристско-краеведческая деятельность – это особый вид профессиональной деятельности, которому должен соответствовать определенный набор требований. Современный туристский рынок требует нового подхода к организации туристско-краеведческой деятельности. Приоритетными направлениями государственного регулирования туристской деятельности согласно Закону Республики Казахстан «О туристской деятельности в Республике Казахстан» являются регулирование и поддержка внутреннего, въездного и социального туризма.

Возникновение туристско-краеведческой теории – результат активной познавательной деятельности десятков тысяч педагогов и методистов на местах, обобщение их практики. Развитие туристско-краеведческой деятельности в стране потребовало разработки теоретических и методических основ. К концу 70-х годов определились основные части туристско-краеведческой деятельности: теория, методика, практика. Представляя собой совокупность обобщенных положений, теория создает предпосылки для появления новой науки – краеведение. Важным для развития туристско-краеведческой деятельности являются фундаментальные и прикладные научные труды зарубежных и казахстанских ученых в области методики: Б.В. Емельянова, Г.Р. Потаева, Т.А. Федорцова, Т.В. Ишековой, М.П. Анциферова, М.М. Илюхина, А. Бакушинского, И. Зорина, О.Г. Лютерович и др.

В ходе развития туристско-краеведческой деятельности менялось ее содержание, совершенствовалась методика проведения. Пройдя сложный путь развития в течение времени, туристско-краеведческая деятельность в настоящее время является важным звеном образовательного процесса, выполняющая большую познавательную, воспитательную, пропагандистскую роль. Опираясь на труды казахстанских ученых, исследователей Г.Т. Хайруллина, А.А. Бейсенбаевой, А.А. Саипова, М.С. Молдабековой, Н.Д. Хмель, Н.Н. Хан, модель дополнительного образования туристско-краеведческой направленности определяется известными в психолого-педагогической науке подходами к моделированию профессионально-педагогической деятельности. Организационно-педагогическая модель эффективного управления туристско-краеведческой деятельностью обучающихся, включающая цели, функции, организацию и направления деятельности структурных подразделений системы дополнительного образования, а так же совокупность ситуативных творческих групп, направленных на решение задач перспективного

развития туристско-краеведческого направления. Туристско-краеведческая деятельность является уникальной моделью воспитания личности, в процессе которой при правильном педагогическом построении интегрируются на личность все основные стороны воспитания: патриотическое, нравственное, трудовое, эстетическое, физическое, экологическое, интеллектуальное, формируются навыки исследовательской, поисковой деятельности, реализуются творческие способности, создаются благоприятные условия для самопознания, самореализации и социализации уже с раннего возраста.

Туристско-краеведческая деятельность имеет достаточно сложную структуру, подразделяется по нескольким классификационным признакам. Сложность объясняется многообразием форм и методов работы, необходимостью и возможностями взаимодействия туристско-краеведческой работы. Деление туристско-краеведческой деятельности на определенные группы на практике носит несколько условный характер, однако имеет большое значение для деятельности организаций. Правильная классификация туристско-краеведческой деятельности обеспечивает условия для лучшей организации работы педагога с детьми, облегчает специализацию, создает основу для деятельности методических секций. При разработке новых образовательных программ туристско-краеведческого направления дополнительного образования с большей полнотой и целенаправленностью используются достижения отдельных отраслей знаний. По содержанию туристско-краеведческая работа подразделяется на многоплановые и тематические.

Туристско-краеведческая деятельность является как самостоятельной деятельностью, так и частью комплекса туристских услуг. В современных условиях наиболее привлекательными объектами считаются достопримечательности природного происхождения. Это объясняется мировыми тенденциями стремительного роста интереса к экологически первозданным местам, высокой эмоциональной и эстетической насыщенностью посещения, а также уникальностью и неповторимостью каждого природного объекта. Развитие туризма в Казахстане, по мнению специалистов, должно произойти преимущественно за счет внедрения новых технологий. Анализ развития туризма в Казахстане на современном этапе позволяет сделать вывод относительно распространения различных его видов в стране по регионам:

Южный Казахстан. Экологический. Горный. Охота с беркутом. Велотуризм. Туристско-краеведческий. Исторический и паломнический. Альпинизм.

Северный Казахстан. Экологический. Лыжный. Пеший. Туристско-краеведческий.

Центральный Казахстан. Экологический. Туристско-краеведческий. Водный. Спелеологический. Исторический.

Восточный Казахстан. Экологический. Горный. Туристско-краеведческий. Водный, рафтинг. Туристско-краеведческий.

Западный Казахстан. Экологический. Водный. Пеший. Туристско-краеведческий. Исторический.

В целом, совершенствование туристско-краеведческой деятельности в рамках развития современной индустрии туризма требует решения проблем в области регламента, расширения потенциала используемых объектов, совершенствования методологической базы и подготовки кадров. Все эти действия должны быть направлены на повышение качества предоставляемых услуг туристско-краеведческой работы.

Таким образом, туристско-краеведческая работа представляет собой целенаправленный, комплексный процесс познания окружающего мира. Этот процесс происходит с использованием заранее выбранных объектов, находящихся в природных, техногенных или антропогенных условиях и под руководством квалифицированного специалиста-педагога в соответствии заранее определенной тематике. В ходе туристско-краеведческой деятельности педагог помогает обучающимся исследовать объекты и процессы, на основе которых раскрывается тема, собрать необходимую информацию, овладеть практическими навыками самостоятельного мониторинга. Каждая форма организации туристско-краеведческой деятельности – совокупность направленных действий, имеющих конкретную цель. Целенаправленный характер туристско-краеведческой работы по видам, тематике, с учетом демографического состава участников осуществляется в многовекторных направлениях.

2. Методика разработки образовательных программ туристско-краеведческого направления дополнительного образования детей

Современные реформы системы образования принципиально изменили статус и функции организаций дополнительного образования детей. В связи с этим выдвигаются повышенные требования к методической работе.

Главной целью методической работы является оказание практической помощи педагогам, в повышении их мастерства, развитии личностной культуры и усилении творческого потенциала,

направленного на активное освоение новых эффективных учебно-воспитательных технологий и повышение качества образования.

Методическая работа – один из главных элементов деятельности дополнительного образования детей. Деятельность педагога дополнительного образования немыслима без методического обеспечения.

Чтобы методическая работа с педагогами была успешной, она должна иметь системный, целенаправленный, планомерный и проблемно ориентированный характер, а также строиться на диагностико-аналитической основе с учетом особенностей развития участников учебно-воспитательного процесса, а также проблем, выявленных в процессе осуществления методического мониторинга.

Как вид деятельности, методическое обеспечение – это процесс, направленный на создание разнообразных видов методической продукции, на оказание методической помощи различным категориям педагогических работников, на выявление, изучение, обобщение, формирование и распространение положительного индивидуального исследовательского опыта. И предполагается решение следующих задач.

Обучающие: обучение детей и подростков алгоритмам выполнения анализа, написания и представления исследовательской работы; расширение знаний, формирование умения и навыков приобретения опыта самостоятельной практической деятельности.

Развивающие: развитие творческой, познавательной и созидательной активности обучающихся; усиление индивидуального потенциала, связанного с созданием условий для самореализации обучающихся в различных видах деятельности, учитывая их возможности.

Воспитательные: вовлечение обучающихся в поисково-исследовательскую деятельность через интеллектуально-познавательные процессы, развитие и поддержка их творческой активности; формирование здорового образа жизни детей; развитие познавательного, научного, художественного, эстетического интереса обучающихся при использовании всего многообразия форм и методов туристско-краеведческой деятельности.

Формы методической деятельности:

курсы повышения квалификации в очной и дистанционной форме; теоретические семинары; вебинары; семинары-практикумы; диспуты, дискуссии («круглый стол», диалог-спор, дебаты, форум и другие); «деловые игры», ролевые игры, занятия-имитации, занятия-панорамы; обсуждение современных новейших методик, технологий;

обсуждение отдельных открытых занятий, мероприятий; обсуждение методов диагностики детей; выставки; отчеты; конкурсы и др.

Основные понятия, используемые в данных рекомендациях:

Образовательная программа – комплекс основных характеристик образования (объем, содержание, планируемые результаты), организационно-педагогических условий и форм аттестации, который представлен в виде учебно-тематического плана, содержания программы, а также оценочных и методических материалов.

Направленность образования – ориентация образовательной программы на конкретные области знания и (или) виды деятельности, определяющая ее предметно-тематическое содержание, преобладающие виды деятельности обучающегося и требования к результатам освоения образовательной программы.

Электронное обучение – организация образовательной деятельности с применением содержащейся в базах данных и используемой при реализации образовательных программ информации и обеспечивающих ее обработку информационных технологий, технических средств, а также информационно-телекоммуникационных сетей, обеспечивающих передачу по линиям связи указанной информации, взаимодействие обучающихся и педагогических работников.

Дистанционные образовательные технологии – образовательные технологии, реализуемые в основном с применением информационно-телекоммуникационных сетей при опосредованном (на расстоянии) взаимодействии обучающихся и педагогических.

Методическая работа осуществляется различными средствами, в том числе консультированием, руководством, обеспечением необходимой продукцией.

Тематическая консультация позволяет глубоко, разносторонне рассмотреть изучаемый вопрос, обстоятельно раскрыть существо темы. Как правило, тематические консультации планируются методистами заранее и вносятся в перспективное планирование. Тематические консультации могут включаться в программу обучающих семинаров. При подготовке к тематической консультации методист подбирает наглядные пособия, методический материал. Текущая консультация — проводится систематически по различным вопросам, возникающим у педагогов в ходе их профессиональной деятельности.

Методическое руководство выражается в четком определении методистом совместно с педагогами перспективных и конкретных целей совместной творческой деятельности, намечают этапы и порядок организации образовательной деятельности, разрабатывают критерии и

показатели результативности образовательной и творческой деятельности, отслеживает программы и планы работ, анализирует их выполнение.

К организационно-методической продукции относятся:

методические рекомендации – учебно-методическое издание, содержание, комплекс коротких и четко сформулированных предложений и указаний, способствующих внедрению в практику эффективных методов и форм обучения и воспитания. Методические рекомендации разрабатываются на основе изучения, обобщения и пропаганды лучшего опыта педагогов по различным направлениям деятельности дополнительного образования детей. А также создаются для оказания помощи коллективу, педагогу в выработке решений, основанных на достижении педагогического опыта с учетом условий и особенностей деятельности педагога, коллектива.

инструктивно-методическое письмо включает указания и разъяснения, вытекающие из нормативного документа уполномоченного органа Республики Казахстан: определяет круг функций и деятельности педагога или коллектива по выполнению решений.

методическая записка дает пояснения методическим материалам, более кратко изложенным. Методическая записка дает ответы на вопросы: какие задачи решаются данной методической работой; кому она адресована; на основании каких документов, фактов составлена методическая работа; какова система изложения материала.

методическая памятка содержит краткие, самые важные сведения о выполнении каких-либо операций или осуществлении каких – либо функций.

Методическая деятельность оформляется в виде методической продукции, которая характеризуется: периодичностью; информацией; адресатом; инновационным потенциалом; функциональным назначением.

Организационно-инструктивная продукция – предлагает, указывает, разъясняет цели и порядок действия, технологии и методики образовательного процесса, проведение мероприятий, акций, демонстрирует возможные приемы и формы организации массовых дел.

Информационная методическая продукция: методическое описание, аннотация, информационный плакат, информационно – методическая выставка, реферат. Данный вид методической продукции содержит сведения, подлежащие распространению, разъяснения приемов и методов, анализ опыта, описания педагогических

технологий, ориентирует в текущих событиях, освещает наиболее важные и актуальные направления педагогической деятельности.

Методическое описание содержит сведения, подлежащие распространению проведенного воспитательного дела, увиденного события или средств его проведения. Часто повествование идет от первого лица, присутствуют личные впечатления, эмоции. Требование к методическому описанию – подробное описание и разъяснение события, действия.

Аннотация – это краткое изложение сути, содержания и главных особенностей методического пособия, разработки, сведений об авторе. Аннотация раскрывает назначение данного материала. В ней обязательно указывается, кем и где может быть использована эта методическая работа. В методической службе аннотация применяется и для самообразования при подготовке к личной аттестации.

Информационный плакат позволяет ознакомить широкий круг людей с предстоящими событиями любого типа или итогами их проведения. Как правило, он предназначен для всеобщего обозрения, поэтому размер, оформление плаката должны быть соответствующими.

Информационно-методическая выставка организуется с целью ознакомления и пропаганды методической литературы (в том числе из опыта работы). Выставка может быть посвящена определенной теме, рассказывая об опыте работы того или иного педагогического коллектива или педагога, может также знакомить с новинками научно – методической и педагогической литературы.

Реферат – это краткое изложение в письменной форме содержания одной или нескольких книг, статей, научных работ или критический обзор источников. Это итог углубленной самостоятельной работы над определенной темой. Реферат должен отражать и точку зрения автора на рассматриваемую проблему, накопленный результативный опыт.

Методическая тема – это конкретное направление, связанное с изучением и разработкой методических аспектов определенной проблемы, предмет методического исследования. Выбор методической темы обусловлен спецификой работы и практическим опытом методистов, педагогов, потребностями субъектов взаимодействия.

Методическая разработка – это пособие, раскрывающее формы, средства, методы обучения, элементы современных педагогических технологий или сами технологии обучения и воспитания применительно к теме учебной программы, преподаванию курса в целом. Методическая разработка может быть как индивидуальной, так и коллективной работой.

К методической разработке предъявляются определенные требования. Поэтому, прежде чем приступить к ее написанию необходимо тщательно подойти к выбору темы разработки:

определить актуальность, цель, задачи методической разработки;
внимательно изучить литературные источники, методические пособия, положительный педагогический опыт по выбранной теме;
составить план и определить структуру методической разработки;
определить направления предстоящей работы.

Методическая разработка обучающихся программ туристско-краеведческого направления предусматривает использование различных форм проведения: экскурсии, краеведческие наблюдения, одно-многодневные, степенные и категорийные туристские походы, экспедиции, лекции, беседы, консультации, форумы, конференции, слёты, круглые столы, вечера, встречи с интересными людьми, с участниками и очевидцами изучаемых событий и явлений, практические самостоятельные творческие задания, научные исследования, работа в музеях, архивах, библиотеках, научно-исследовательских, университетах и других организациях, индивидуальные и групповые занятия.

Форма деятельности зависит от применяемого метода и методических приемов. Например: беседа, самостоятельная работа, работа с книгой, просмотр учебного видеофильма и др.

Способы организации деятельности: коллективный; фронтальный; групповой; парный; индивидуальный.

Программа по туристско-краеведческому направлению определяет содержание, организационные и методические особенности образовательного процесса в организациях дополнительного образования детей. А также позволяет приобщать учащихся и молодежь к всестороннему изучению своей малой родины, возрождению региональных культурных традиций и обрядов, сохранению историко-культурного и природного наследия Республики Казахстан. Содержание методических рекомендаций и разработок не имеет особо регламентированной структуры и может излагаться в произвольной форме.

Тематические программы могут быть посвящены раскрытию одной темы и подразделяются на природоведческие, исторические, архитектурные, производственные и т.д. Каждая из этих групп в зависимости от содержания имеет подгруппы, например туристско-краеведческий объект может быть объектом различных тематических программ.

В зависимости от объективных условий в программу могут быть внесены отдельные изменения и дополнения.

При оформлении образовательной программы рекомендуется включать: титульный лист; аннотацию; сведения об авторе или авторах; пояснительную записку; содержание; список использованной и рекомендуемой литературы; приложения.

На **титульном листе** указывается название организаций в порядке нисходящей подчиненности; фамилия, имя и отчество автора; название работы с указанием вида методической продукции; адрес и год издания. Титульный лист является источником информации, необходимой для обработки и поиска документа.

Аннотация включает краткие сведения о рассматриваемых вопросах; назначении данных методических рекомендаций и разработок; источнике практического опыта, положенного в основу рекомендаций и разработок; о возможности использования опыта педагогическими работниками других образовательных организаций.

Пояснительная записка

В пояснительной записке дается обоснование актуальности разработки данных методических рекомендаций, определяются цель и задачи составления предлагаемых методических рекомендаций; краткое описание ожидаемого результата от использования данных методических рекомендаций; обоснование особенности и новизны данной работы в сравнении с уже существующими разработками.

Учебно-тематический план. Программа содержит перечень разделов и тем, количество часов по каждой теме с разбивкой на аудиторные (теоретические и практические виды занятий) и внеаудиторные занятия (самостоятельная работа и занятия, которые могут проводиться с использованием дистанционных образовательных технологий, далее – ДОТ).

Если Программа рассчитана более чем на год обучения, то тематический план составляется на каждый год, а все остальные разделы программы могут быть общими. Учебно-тематический план является примерным и предусматривает освоение основных тем образовательных областей, раскрывает технологию реализации предмета, определяет последовательность изложения тем, количество часов на каждую из них с разбивкой на теоретические и практические виды занятий на каждую тему, направление, год обучения и форму получения образования. В соответствии с учебно-тематическим планом представляется краткое описание теоретических и практических видов занятий, краткое изложение каждой темы, позволяющее раскрыть содержание занятий.

В настоящее время в методической литературе внимание педагогов обращается на модульный принцип разработки программ. Этот принцип заключается в интеграции учебного материала в ряд

образовательных модулей, где модуль представляет собой логически завершенную, относительно самостоятельную часть образовательной программы, формирующую определенную компетенцию или группу компетенций в ходе освоения. Такая Программа может включать базовый (обязательный) модуль и модули по выбору (например, модули для одаренных детей и детей с ограниченными возможностями здоровья; модули разного уровня освоения программы; выстроенные в логике определенных видов деятельности по программе.

Методы реализации

Основные методы реализации образовательной программы по туристско-краеведческому направлению:

методы обучения и формирования гражданско-патриотического сознания (беседа, рассказ, диспут, лекция, пример и др.);

методы организации туристско-краеведческой деятельности, поведения учащихся (практическая исследовательская работа, практическая работа, упражнение, работа с литературой, самостоятельная работа, иллюстрация, демонстрация, дистанционные методы обучения и др.);

методы стимулирования туристско-краеведческой деятельности, поведения учащихся (соревнование, участие в походах, экспедициях, поощрение, перспектива, ситуация успеха и др.);

методы контроля и оценки туристско-краеведческой деятельности, поведения учащихся (беседа, опрос, наблюдение, анкетирование, тестирование, ранжирование, устный и письменный контроль, анализ результатов деятельности учащихся, самоанализ, самоконтроль, диагностика, тренинги, рефлексивные методы и др.).

Формы подведения итогов образовательного процесса: отчетное, контрольное, открытое, итоговое занятие, экзамен, зачет, конкурсы, выставка, самостоятельная работа, презентация и защита проекта, зачетный поход, экспедиция, слет и другие.

Ожидаемые результаты

Авторы обозначают предполагаемые результаты по освоению программы обучающимся. Эти результаты выражаются в системе усвоенных знаний и сформированных умений и навыков. Ожидаемый результат соответствует поставленной цели, комплексу задач в обучении, воспитании, развитии обучающегося по основным критериям:

усвоение специальных теоретических знаний по изучению содержания тем туристско-краеведческого направления;

приобретение умений и навыков практической деятельности;

развитие личностных качеств обучающегося.

Литература и информационный ресурс – литературные и информационные источники по каждому направлению деятельности составляется в соответствии с правилами оформления литературных источников и указываются в соответствии с требованиями государственного стандарта по составлению библиографических записей.

Приложения могут включать материалы, необходимые для организации рекомендуемого вида деятельности с использованием данных методических рекомендаций и разработок, но не вошедшие в разделы: планы проведения мероприятий, открытых занятий, примерные вопросы к викторинам, схем, диаграммы, фотографии и т.д.

Ценностно-мотивационный компонент характеризует интересы и потребности в освоении профессии педагога, мотивы использования знаний, умений, навыков, современных технологий, стремление к новым, более высоким профессиональным позициям, желание реализации творческого потенциала личности средствами туристско-краеведческой деятельности.

Процессуально-созидательный компонент включает в себя умение личности усваивать и применять специальные знания на практике, обладать навыками творческой умственной деятельности, искать альтернативные варианты решения задач, выбирать оптимальные способы действий.

Оценочно-аналитический компонент подразумевает умение педагога давать самооценку познавательной подготовленности. Вышеуказанные компоненты модели специалиста - педагога явились основой для отбора, критериев, выражающих важнейшие свойства его сознания и поведения.

Научный принцип – является важным качеством туристско-краеведческой деятельности как формы воспитания и обучения. Содержание туристско-краеведческой процесса должно излагаться в соответствии с данными определенного раздела современной науки, оказывать содействие формированию мировоззрения. Факты, события, теоретические положения даются в научной интерпретации, получают освещение с учетом достижений тех отраслей современной науки, к которым они имеют отношение. Факты и события должны получить объективную научную оценку.

Принцип сочетания требовательности и уважения к подростку служит надежной основой и ориентиром в налаживании необходимых контактов в туристской группе. Этот принцип органически связан с опорой на коллектив. Чем разнообразнее общение подростка в коллективе, тем совершеннее умения и навыки, которые подросток усваивает. Сочетание требовательности с уважением к

подростку проявляется в доверии к его силам и возможностям. Реализация этого принципа в туристской деятельности имеет свою специфику.

Принципы последовательности, постепенности, систематичности имеют большое значение в туристской работе со школьниками. Соблюдение этих принципов предполагает построение педагогической системы, составные части которой органично взаимосвязаны, образуют целостное единство. Реализация этих принципов предполагает непрерывность и преемственность педагогического процесса в туристской работе.

Принцип доступности туристско-краеведческой деятельности реализуется через её содержание. Туристско-краеведческой деятельности присуща демократичность, что предполагает успешное участие в ней школьников с любым уровнем физического, интеллектуального и эмоционального развития. Разнообразие форм туристско-краеведческой деятельности, их чередование снимают психологическую напряжённость и способствуют организации толерантного общения членов туристского коллектива.

Принцип прочности усвоения знаний, умений и навыков в туристско-краеведческой деятельности осуществляется при выполнении дежурных обязанностей, качество которых оценивается товарищами.

Принцип наглядности обучения с развитием мышления имеет важное значение в туристско-краеведческой деятельности. Наглядность значительно увеличивает глубину восприятия объекта, что важно для детей и подростков.

Принцип единства взглядов, требований и действий со стороны педагогов, родителей, представителей общественности является важным условием успешного воспитания подростков в туристской деятельности. Это условие обеспечивается соблюдением принципов воспитания, использованием форм и методов, применяемых педагогикой и психологией в различных видах, в туристско-краеведческой деятельности.

Принцип целостности воспитательного процесса и единства педагогического влияния является одним из важнейших принципов педагогики, успешно осуществляемым в туристско-краеведческой деятельности. Реализация этого принципа способствует осуществлению органичного слияния образовательного, воспитательного и оздоровительного процессов.

Образовательные области дополнительного образования детей и молодежи туристско-краеведческого направления: малый туризм (дошкольный), юные туристы, юные краеведы, географы-краеведы,

юные геологи, юные гидрологи, юные историки, юные этнографы, юные фольклористы, музееведение, литературное краеведение, юные барды, юные археологи, юные туристы-экологи, юные туристы-краеведы, юные экскурсоводы, мой город, мой район, мой род, моя семья, моя малая родина, юные почвоведы, художественное краеведение, любительское рыболовство, юные туристы-спасатели, юные туристы-спелеологи, туристы-проводники, школа безопасности, юные судьи туристских соревнований, юные инструкторы туризма, велосипедный туризм, пешеходный туризм, водный туризм, лыжный туризм, горно-пешеходный туризм, туристское многоборье, спортивное скалолазание, альпинизм, туризм и спортивное ориентирование, спортивное ориентирование и др.

В организациях дополнительного образования может быть освоено большое количество развивающих технологий для использования в работе с разными группами детей, поэтому необходимо вести работу по внедрению новых методик и технологий обучения и воспитания, позволяющих усовершенствовать воспитательно-образовательный процесс. Педагоги, как правило, выбирают определенную технологию развивающего образования или ее элементы, осваивают и реализуют ее на практике.

Туризм и краеведение является не только рациональным средством организации свободного времени и оздоровления, но и ресурсом непрерывного образования. Это актуализирует активное использование традиционных и поиск инновационных видов, форм, средств туризма и краеведения в системе дополнительного образования детей и молодежи.

Таким образом, одной из важнейших задач дополнительного образования является обновление содержания предлагаемой детям деятельности, которое осуществляется за счет изменения и усовершенствования существующих программ и введения новых актуальных образовательных программ.

3. Примерные проекты образовательных программ по туристско-краеведческому направлению дополнительного образования детей

Образовательная программа «Малый туризм» (школьный этап, второй год обучения, 2 класс)

Автор: Шаяхметова Г.М., заместитель директора по методической работе ГУ «Станция юных туристов» города Астаны,

педагог дополнительного образования высшей категории, инструктор горного туризма.

Пояснительная записка

Программа «Малый туризм» (школьный этап) является учебной программой дополнительного образования туристско-краеведческого направления; по функциональному предназначению - учебно-познавательной; по форме организации - кружковой; по времени реализации - четырехгодичной.

Данная программа является промежуточной ступенью в системе непрерывного туристско-краеведческого образования: детский сад – школа – дополнительное образование – колледж, ВУЗ. Программа «Малый туризм» предназначена для младших школьников (1-4 классы) и может быть реализована на базе школы, класса, кружка или организации дополнительного образования.

Цель программы: формирование всесторонне развитой личности младшего школьника в условиях туристско-краеведческой деятельности через практическое познание родного края.

Задачи:

воспитывать у подрастающего поколения чувства патриотизма, гражданственности, через изучение Малой Родины прививать любовь к родному краю, к природе и труду;

в процессе занятий туризмом и краеведением способствовать развитию природных задатков и творческих возможностей ребенка;

формировать здоровый образ жизни;

способствовать формированию основ туристской и экологической культуры.

Реализация данной программы актуальна в связи с большим вниманием к развитию детско-юношеского туризма в нашей республике, предполагающего массовый охват школьников туристско-краеведческой и экскурсионной деятельностью, как комплексных средств активной социализации личности в быстро меняющейся конкурентно-способной среде. Широкие возможности туристско-краеведческой деятельности с детьми, как одного из самых массовых и уникальных направлений дополнительного образования, позволяют решать одновременно многие педагогические задачи: воспитания, обучения, развития, оздоровления, профессиональной ориентации и социальной адаптации.

Специфика туристско-краеведческой деятельности заключается в непосредственном «столкновении» ребенка с окружающей его природной и социальной средой, в условиях которой появляется

возможность приобретения жизненно-необходимых навыков, коммуникативной культуры, созидательного и творческого опыта.

Широкие педагогические возможности ТКД привлекают как самих детей, так и их родителей, содействуют сплочению коллектива и вовлечению родительского контингента в педагогический процесс. Программа «Малый туризм», реализуемая на базе начальной школы, позволяет решать выше обозначенные задачи и создать единый коллектив учителей, родителей, учеников, что во многом содействует усилению воспитывающего воздействия на учащихся, улучшению целенаправленности педагогического воздействия.

Программа составлена с учётом возрастных физиологических и психологических особенностей детей. Она содержит в себе различные формы проведения занятий познавательного характера (конкурсы, ролевые игры, творческие мастерские, викторины и др.) и туристской направленности (полоса препятствий, туристские этапы, эстафеты, соревнования, малая туриада, комплексы общей туристской подготовки (далее - ОТП), комплексы общей физической подготовки (далее - ОФП) и т.д.) с использованием игровых моментов и сказочных персонажей.

Структура программы состоит из образовательных блоков (теория, практика), содержание объединено в шесть тематических модулей, каждый из которых реализует отдельные задачи.

В программе второго года обучения предусмотрены углубление материала в краеведческом и туристском направлении и закрепление знаний, полученных на первом году обучения, акцентируется практико-ориентированный подход. Реализация программы предусматривает занятия в объеме 6 часов в неделю. Один раз в учебную четверть проводятся экскурсии в природу, туристские прогулки или походы по родному краю.

Ожидаемые результаты

В результате работы по программе «Малый туризм» обучающиеся должны знать: базовый объем теоретического материала по каждой теме, основные элементы экологической культуры, правила поведения в природе, правила безопасности на прогулках, экскурсиях, в походах, элементы здоровьесберегающих технологий.

Юные туристы должны уметь: наблюдать за явлениями природы, ориентироваться по сторонам горизонта, вязать простейшие туристские узлы, ставить палатку (с помощью взрослых), преодолевать первичные этапы туристской полосы препятствий, совершать путешествие пешком с условным грузом.

Занятия в кружках и секциях организаций дополнительного образования дают детям возможность заниматься краеведением, изучать традиции и обычаи родного края, совершенствовать и

повышать туристское мастерство, формировать основы экологической культуры.

**Учебно-тематический план программы «Малый туризм»
(школьный этап, второй год обучения, 2 класс)**

№ п\п	Наименование темы	Количество часов			
		всего	Теоретич. занятия	практическ ие занятия	
				в пом еще нии	на мест ност и
Модуль I. Развитие познавательных-краеведческих компетенций младших школьников в процессе туристско-краеведческой деятельности (24 час.)					
1	Вводное занятие	2	2		
2	Снова в школу мы идем	2		1	1
3	Окружающий мир школы	2		1	1
4	«Астана – город будущего»	2			2
5	Достопримечательности родного края	2	1	1	
6	Туристско-краеведческая мастерская «Осенний марафон»	3			3
7	Музейный цикл	4		4	
8	Народные традиции и обряды	6	2	4	
9	Детские туристские песни	1	1		
Модуль II. Законы, правила и традиции юных туристов (34 час.)					
10	Второклассник турист - будущий турист и спортсмен	4	2	1	1
11	Второклассник-турист изучает свой микрорайон	4	1		3
12	Второклассник-турист хороший друг, помогает младшим и слабым	2	1	1	
13	Второклассник-турист познает туристские традиции	4	1	2	1
14	Мы – за здоровый образ жизни	4	1	1	2
15	Правила чистоты в туристском походе	2	1	1	
16	Правила приёма пищи в туристском походе	2	1	1	
17	Правила поведения в природе	4	2		2
18	Семейные традиции, родословная	4	2	1	1

	семьи				
19	Самопознание через туризм	4	1	2	1
Модуль III. Туристско-краеведческие знания, умения и навыки младших школьников (62 час.)					
20	Наблюдаем на прогулке, экскурсии, в туристском походе	4	1		3
21	Личное снаряжение юного туриста	4	2	2	
22	Транспортировка продуктов питания, посуда для приготовления пищи в туристском походе	2	1	1	
23	Экскурсионное ориентирование	4	1	1	2
24	Ориентирование по компасу. Стороны горизонта. Роза ветров	4	1	2	1
25	Топографические знаки. Карта	6	2	2	2
26	Ориентирование по местным признакам	2	1		1
27	Ориентирование на местности	4	1	1	2
28	Туристское снаряжение, подбор снаряжения для прогулки, похода	4	1	2	1
29	Туристские узлы, способы вязания, назначение	6	2	4	
30	Укладка рюкзака, комплекс ОФП, ОТП	4	2	2	
31	Установка палатки, комплекс ОФП, ОТП	4	1	2	1
32	Туристские препятствия, комплекс ОФП, ОТП	6	1	4	1
33	Оказание первой помощи при травмах и заболеваниях на прогулке, в походе. Зеленая аптека	4	2	2	
34	Обязанности в туристской группе. Походный дневник	4	2	1	1
Модуль IV. Воспитание основ экологической культуры младших школьников (24 час.)					
35	Природные явления. Составление календаря природных примет	4	2	1	1
36	Наши меньшие друзья, животные, птицы, растения	4	2	1	1
37	Береги окружающий мир	4	2	2	
38	Зелёный мир класса, школы	4	2	2	
39	Юные туристы – друзья природы	4	2	1	1
40	Экологическая тропинка	4	1	1	2

Модуль V. Правила безопасности на прогулках, экскурсиях, в походах (28 час.)					
41	Дисциплина – залог безопасности	4	1	2	1
42	Безопасная дорога в школу	2	1		1
43	Знай и соблюдай правила дорожного движения. Конкурс «Красный, жёлтый, зелёный»	4	1	1	2
44	Как вести себя в экстремальных ситуациях	4	1	2	1
45	Особенности передвижения в незнакомой местности	2	1		1
46	Поведение на массовых мероприятиях, праздниках	4	1	1	2
47	Правила поведения на прогулках, экскурсиях	4	1		3
48	Правила поведения в туристских походах	4	1	1	2
Модуль VI. Здоровый образ жизни, спорт, туризм, отдых (44 час.)					
49	Казахские детские спортивные игры	6	1	2	3
50	Туристские детские игры	6	1	2	3
51	Проведение малого эталонного маршрута по городу	4			4
52	Проведение отчётных прогулок, походов, экскурсий, участие в фестивале здоровья	22	4	2	16
53	Подготовка к малой туриаде, ОФП	4		2	2
54	Проведение малой туриады	2			2
	Итого:	216	65	70	81

Содержание программы «Малый туризм»
(школьный этап, второй год обучения, 2 класс)

Модуль I. Развитие познавательных-краеведческих компетенций младших школьников в процессе туристско-краеведческой деятельности (24 час.)

1. Вводное занятие (2 часа).

Теоретические занятия. Беседа «Сказочный мир путешествий». Выставка рисунков «Мое солнечное лето».

2. Снова в школу мы идем (2 часа).

Практические занятия. Экскурсия по зданию школы, знакомство с кабинетами и специализированными залами.

3. Окружающий мир школы (2 часа).

Практические занятия. Экскурсия по территории школы, знакомство со спортивными площадками. Игры. ОФП.

4. «Астана - город будущего» (2 часа).

Выездная экскурсия «Астана - город будущего».

5. Достопримечательности родного края (2 часа).

Теоретические занятия. Демонстрация слайд-фильма «Легенды Приишимья». *Практические занятия.* Коллективное творческое дело «Наш общий дом – мы в нем живем».

6. Туристско-краеведческая мастерская «Осенний марафон» (3 часа).

Практические занятия: Туристская полоса препятствий (обучающий тренинг, выездная экскурсия в осенний лес).

7. Музейный цикл (4 часа).

Практические занятия. Тематические экскурсии в краеведческий музей, музей Первого Президента Республики Казахстан.

8. Народные традиции и обряды (6 часов).

Теоретические занятия. Мини-конференция «Туған жер».

Практические занятия. Костюмированное представление «Юрта дружбы». Этно-выставка творческих работ детей и родителей.

9. Детские туристские песни (1 час).

Теоретические занятия: Разучивание детских песен, концерт студии бардовской песни. *Практические занятия.* ОТП: отработка туристских навыков.

Модуль II. Законы, правила и традиции юных туристов (34 час.)

10. Второклассник турист - будущий турист и спортсмен (4 часа).

Теоретические занятия. Что должен уметь юный турист. Азы активного образа жизни. Разучивание комплексов утренней гимнастики.

Практические занятия. Отработка комплексов ОТГІ, туристская эстафета.

11. Второклассник-турист изучает свой микрорайон (4 часа).

Теоретические занятия. Знакомство с достопримечательностями примыкающей к школе территории и микрорайона. Чем знаменателен наш микрорайон. Герои нашего двора.

Практические занятия. Экскурсия по знаменательным объектам нашего района.

12. Второклассник-турист хороший друг, помогает младшим и слабым (2 часа).

Теоретические занятия.

Видеофильм «Доброта во мне». Обсуждение, эссе.

Практические занятия. Оформление туристского уголка.

13. Второклассник-турист познает туристские традиции (4 часа).

Теоретические занятия. Работа с постерами «Изучаем законы юных туристов». *Практические занятия.* Игровая мастерская «В поход за счастьем». Детские туристские игры. Комплекс ОТП.

14. Мы - за здоровый образ жизни (4 часа).

Теоретические занятия. Беседы о здоровом образе жизни. Здоровое питание. Режим дня. *Практические занятия.* Участие в совместном мероприятии с учащимися 2-х классов «Папа, мама, я - туристская семья». Занятия на улице, комплексы ОТП, ОФП.

15. Правила чистоты в туристском походе (2 часа).

Теоретические занятия. Инсценировка «Походные картинки». Обсуждение.

Практические занятия. Конкурс рисунков на тему «Чистота – залог здоровья». Комплексы ОТП. ОФП.

16. Правила приёма пищи в туристском походе (2 часа).

Теоретические занятия. Беседа «Как правильно питаться в туристском походе». Использование даров природы в условиях путешествия.

Практические занятия. Ролевая игра «На привале».

17. Правила поведения в природе (4 часа).

Теоретические занятия. Изучение правил поведения в природе. Обсуждение видеофильма «Когда березки плачут».

Практические занятия. Тренинги на знание правил поведения в природе. Игровые комплексы.

18. Семейные традиции, родословная семьи (4 часа).

Теоретические занятия. Заслушивание проектов «Традиции моей семьи», выставка рисунков.

Практические занятия. Игра «Поле чудес». Игровые комплексы. ОФП.

19. Самопознание через туризм (4 часа).

Теоретические занятия. Работа с картинками по блокам: «Человек и природа», «Тропинки счастья», «Познаем себя в походе».

Практические занятия. Презентация портфолио «Мой мир». Коллективное творческое дело «В поход за счастьем». Игровые комплексы. ОФП.

Модуль III. Туристско-краеведческие навыки и умения младших школьников (62 часа).

20. Наблюдаем на прогулке, экскурсии, в туристском походе (4 часа).

Практические занятия: Автобусные экскурсии «Астана спортивная», «Астана театральная». Подведение итогов экскурсий, что узнали нового.

21. Личное снаряжение юного туриста (4 часа).

Теоретические занятия. Виды личного снаряжения, предназначение, требования к экипировке юного туриста.

Практические занятия. Ролевая игра «Волшебный рюкзачок». Работа с магнитной доской, ранжирование по видам предметов личного снаряжения.

22. Транспортировка продуктов питания, посуда для приготовления пищи в туристском походе (2 часа).

Теоретические занятия. Работа с иллюстрациями. Задания на классификацию и ранжирование предметов, продуктов питания.

Практические занятия. Инсценировка ситуаций в походе. Инструкции для юных путешественников.

23. Экскурсионное ориентирование (4 часа).

Теоретические занятия. Знакомство с видами экскурсионного ориентирования. Виды карто-схем. Определение местонахождения школы, своего дома на карте-схеме. Правила поведения на улице.

Практические занятия. Отработка навыков пространственного ориентирования.

24. Ориентирование по компасу. Стороны горизонта. Роза ветров (4 часа).

Теоретические занятия. Назначение компаса. Виды компасом. Роза ветров. Элементы топографии. Условные знаки. Алфавит карты.

Практические занятия. Определение сторон света. Занимательная топография. ОПП.

25. Топографические знаки. Карта (6 часов).

Теоретические занятия. Группы топографических знаков. Назначение. Виды карт. Назначение. Масштаб. Способы рисования карт.

Практические занятия. Тренинги на знание топографических знаков. Чтение карт. Работа с карточками, тестовые задания. Практикум «Топо-дром». Занимательная топография. ОПП.

26. Ориентирование по местным признакам (2 часа).

Теоретические занятия. Сезонные признаки ориентирования. Местные признаки (по деревьям, пням, муравейникам и др.).

Практические занятия. Выставка рисунков «Подсказки природы». Тренинги на местности.

27. Ориентирование на местности (4 часа).

Теоретические занятия. Азбука карты. Изображение местности на бумаге. Азимут.

Практические занятия. Определение азимута на местности. Движение по азимуту. Практикум по определению сторон света и азимута.

28. Туристское снаряжение, подбор личного снаряжения для прогулки, похода (4 часа) *Теоретические занятия.* Знакомство с туристским снаряжением. Виды снаряжения, назначение. Личное, групповое снаряжение.

Практические занятия. Сюжетно-ролевая игра «Смешарики путешествуют по свету». ОТП.

29. Туристские узлы, способы вязания, назначение (6 часов).

Теоретические занятия. Знакомство с группами туристских узлов, назначение. *Практические занятия.* Разучивание туристских узлов. Тренинги на закрепление. Игра «Мы - дружная связка». Комплексы ОФП, ОТП.

30. Укладка рюкзака. Комплекс ОФП, ОТП (4 часа).

Теоретические занятия. Для чего нужен рюкзак туристу, как его уложить, очерёдность предметов и вещей.

Практические занятия. Туристская мастерская «Незнайка идет в поход». Укладка рюкзачков, эстафета на время. Комплекс ОФП, ОТП.

31. Установка палатки, комплекс ОФП, ОТП (4 часа).

Теоретические занятия. Назначение палатки. Устройство палатки, ее разновидности. *Практические занятия.* Тренинг и установка палаток на время, устройство палаточного городка. Лепка из пластилина на тему «Палаточный городок», Соревнования по установке палатки.

32. Туристские препятствия, комплекс ОФП, ОТП (6 часов).

Теоретические занятия. Виды туристских препятствий, способы преодоления препятствий, меры безопасности в походах.

Практические занятия. Туристская полоса препятствий. Навыки преодоления этапов полосы. Комплекс ОФП, ОТП.

33. Оказание первой помощи при травмах и заболеваниях на прогулке, в походе. Зеленая аптека (4 часа).

Теоретические занятия. Виды травм и заболеваний в походных условиях. Приемы, способы транспортировки пострадавших. Зеленая аптека, назначение лечебных трав.

Практические занятия. Переноска пострадавших. Игра «Джунгли», тренинги по оказанию первой доврачебной помощи.

34. Обязанности в туристской группе. Походный дневник (4 часа).

Теоретические занятия. Самоуправление. Должностные обязанности в туристской группе. Постоянные и временные обязанности в группе.

Практические занятия. Игра «Мы - дружная связка». Комплексы ОФП. ОТП.

Модуль IV. Воспитание основ экологической культуры младших школьников (24 часа).

35. Природные явления. Составление календаря природных примет (4 часа).

Теоретические занятия. Для чего надо быть знакомым с природными явлениями. Народные приметы.

Практические занятия. Работа с иллюстрациями: природные явления. Работа по подготовке материала для календаря природных явлений и примет. Сезонные наблюдения за природой.

36. Наши меньшие друзья, животные, птицы, растения (4 часа).

Теоретические занятия. Живая природа вокруг нас. Животный и растительный мир родного края.

Практические занятия. Творческое коллективное дело «Степные этюды». Фенологические наблюдения.

37. Береги окружающий мир (4 часа).

Теоретические занятия. Беседа о влиянии деятельности человека на природу. Работа с иллюстрациями. Природные катаклизмы. Экологические катастрофы.

Практические занятия. Изготовление кормушек для птиц (с помощью родителей).

38. Зелёный мир класса и школы (4 часа).

Теоретические занятия. Комнатные, садовые растения. Для чего нужны растения в доме, в классе, на пришкольном участке. Как ухаживать за растениями. Просмотр видеоролика «В капле - жизнь».

Практические занятия. Обзорная экскурсия «Живые уголки школы». Высадка комнатных растений. Конкурс цветочных композиций «Радуга».

39. Юные туристы - друзья природы (4 часа).

Теоретические занятия. Экологическая культура школьника. Дидактическая игра «Пока шумит лес». Правила поведения в природе.

Практические занятия. Зимняя прогулка, наблюдение за изменениями природы в зимнее время (состояние деревьев и растений, поведение птиц и животных). Комплекс ОТП.

40. Экологическая тропинка (4 часа).

Теоретические занятия. Знакомство с этапами экотропы, рисунки-символы экологического маршрута.

Практические занятия. Уход за комнатными растениями в классе, разработка макета экологической тропинки. Викторина-игра «Солнце в ладошке».

Модуль V. Правила безопасности на прогулках, экскурсиях, в походах (28 час.)

41. Дисциплина - залог безопасности (4 часа).

Теоретические занятия. Беседа. Что такое дисциплина. Как надо вести себя на уроках, в школе, в общественных местах. Характеристика дисциплинированного школьника.

Практические занятия. Разбор ситуаций поведения детей в различных общественных местах и в природе. Экскурсия в городской парк.

42. Безопасная дорога в школу (2 часа).

Теоретические занятия. Беседа «Моя дорога в школу», обсуждение, работа в группах.

Практические занятия. Составление маршрута. Комплексы ОФП, ОТГП.

43. Знай и соблюдай правила дорожного движения. Конкурс «Красный, жёлтый, зелёный» (4 часа).

Теоретические занятия. Работа с опорными сигналами по теме «Светофор». Анализ ситуаций, связанных с происшествиями на дороге. Школьный патруль: какие знаки дорожного движения имеются вокруг нашей школы, около вашего дома.

Практические занятия. Игровые ситуации на знание правил дорожного движения (ПДД) в помещении на площадке. Конкурс «Красный, жёлтый, зелёный».

Экскурсия по городу - практикум на закрепление ПДД.

44. Как вести себя в экстремальных ситуациях (4 часа).

Теоретические занятия. Экстремальные ситуации в природных условиях, природные факторы, преодоление стрессов, сигналы международного кода спасения, типы костров.

Практические занятия. Разведение костра, типы сигнальных костров. Устройство временного жилища. Моделирование ситуаций.

45. Особенности передвижения в незнакомой местности (2 часа).

Теоретические занятия. Выбор района путешествия. Правила передвижения в незнакомой местности. Меры предосторожности. Предпоходная подготовка.

Практические занятия. Тренинги на движения по пересеченной местности. Комплексы ОФП. ОТГП.

46. Поведение на массовых мероприятиях, праздниках (4 часа).

Теоретические занятия. Рассказ на тему «Мой любимый праздник». Правила поведения на массовых мероприятиях.

Практические занятия. «Шақырады көктем!»- праздничный спектакль, с участием сказочных персонажей казахских сказок. Посещение праздничной ярмарки.

47. Правила поведения на прогулках, экскурсиях (4 часа).

Теоретические занятия. Как вести себя на экскурсии, порядок движения, краеведческие задания, наблюдаем, зарисовываем.

Практические занятия. Выездная экскурсия, посещение экспозиций Национального Музея Республики Казахстан.

48. Правила поведения в туристских походах (4 часа).

Теоретические занятия. Как вести себя в туристском походе, порядок движения, маршрут, походные команды, обязанности в походе.

Практические занятия. Туристская прогулка в окрестностях школы, отработка навыков движения в походе.

Модуль VI. Здоровый образ жизни, спорт, туризм, отдых (44 час.)

49. Казахские детские спортивные игры (6 часов).

Теоретические занятия. Знакомство с детскими национальными играми.

Практические занятия. Казахские детские спортивные игры в помещении и на территории школы. Комплекс ОТП.

50. Туристские детские игры (6 часов).

Теоретические занятия. Знакомство с детскими туристскими играми.

Практические занятия. Туристские детские игры в помещении и на территории школы. Комплекс ОФП;

51. Проведение малого эталонного маршрута по городу (4 часа).

Практические занятия. Эталонный маршрут: автобусно-пешеходная экскурсия по достопримечательным местам столицы.

52. Проведение отчётных прогулок, походов, экскурсий, участие в фестивале здоровья (22 часа).

Практические занятия. 1. Знакомство со спортивными сооружениями столицы. Знакомство со спортивными площадками столицы.

2. Малый туристский поход в зоны отдыха «Жасыл Аймак», «Казахско-турецкий» лес, «Арман», Малотимофеевка и др.

53. Подготовка к малой туриаде. Комплекс ОФП (4 часа).

Практические занятия. В помещении: повторение - установка палатки, укладка рюкзака, элементов туристской техники.

На местности: закрепление навыков преодоления туристских препятствий, проведение туристских эстафет. Повторение туристских песен. ОТП. Пробные соревнования в группах.

54. Проведение малой туриады (2 часа).

Практические занятия. Проведение малого туристского слёта на территории школы, (в городском парке отдыха, или выездное мероприятие) с участием родителей.

Образовательная программа «Туристское многоборье»

Составитель: Швайдюк М.А., заведующая отделом организационно-массовой работы ГУ «Станция юных туристов» города Астаны, педагог дополнительного образования второй категории.

Пояснительная записка

Туризм открывает большие возможности для приобретения многих важных для жизни знаний, различных двигательных умений и навыков, способствует укреплению здоровья и разностороннему формированию личности. Одним из его направлений является туристское многоборье. Особое значение оно приобретает в системе дополнительного образования.

Целью программы является обучение, воспитание, развитие и оздоровление детей в процессе занятий туристским многоборьем, формирование всесторонней гармонично развитой личности.

Программа направлена на решение следующих **задач**:

формирование знаний, умений по туристскому многоборью, а также необходимых туристских навыков;

воспитание морально-волевых качеств, гражданственности, чувства любви к Родине;

всестороннее физическое развитие и целенаправленная физическая подготовка;

укрепление здоровья, формирование навыков здорового образа жизни.

Данная программа является адаптированной и предназначена для педагогов дополнительного образования.

Рекомендуемый минимальный состав группы первого года обучения 10 - 15 человек, второго 8 - 12 человек. После каждого года обучения за рамками обучающих часов планируется проведение зачетных походов или многодневных туристских мероприятий - слета, соревнований, сборов, экспедиций, туристского лагеря.

Ранняя спортивно-туристская специализация способствует развитию и формированию тактико-технического мастерства и

психологической мобильности туристов-многоборцев особенно при работе (выступлении) на технически сложных дистанциях и в нестандартных (экстремальных или нештатных) ситуациях возникающих при прохождении (преодолении) технических этапов.

Представленная программа предназначена в первую очередь для тренеров-преподавателей, педагогов дополнительного образования, социальных педагогов и учителей общеобразовательных организаций, преподавателей профильных (лицейских, туристских) классов и туристских колледжей, имеющих определенную туристско-спортивную подготовку. Педагогам рекомендуется планировать и осуществлять работу по программе с учетом ближайших и дальних перспектив организации деятельности туристско-спортивного коллектива – команды туристского многоборья.

Содержание программы предусматривает приобретение обучающимися знаний о родном крае, о технике и тактике туристского многоборья, ориентировании на местности, оказание первой доврачебной помощи, получение спортивных разрядов. Решение воспитательных и оздоровительных задач является обязательным компонентом каждой темы.

Программа предусматривает прохождение воспитанниками своеобразного индивидуализированного образовательного спортивно-туристского маршрута – интенсивного по напряженности и объемам физических, психологических и интеллектуальных нагрузок с элементами познания при соответствующей их уровню подготовленности. Необходимо, чтобы при этом образовательные спортивно-туристские маршруты носили комплексный образовательно-воспитательный характер и проходили через ряд образовательных областей: естествознание, физическая культура, спортивный и оздоровительный туризм, социальная практика, технология, психологическая культура и др.

Ожидаемые результаты

В течение первого года обучения по данной программе обучающиеся должны освоить базовый уровень основ туристского многоборья, топографической подготовки, краеведческой деятельности. При этом предусматривается участие в соревнованиях: по личной и командной технике пешеходного туризма, на контрольно-туристском маршруте (далее-КТМ) на дистанциях 1-2 класса, по спортивному ориентированию школьного и городского (районного) масштабов, а также участие в однодневном туристско-тренировочном походе. Воспитанники имеют возможность выполнить нормативы 2-го -1-го разряда по спортивному туризму.

Второй год обучения (начальной специализации) предполагает

обучение техническим видам личной и командной техники пешеходного, горного, лыжного и водного туризма, туристского многоборья, прохождению контрольно-туристского маршрута (КТМ), туристскому ориентированию. При этом по окончании начальной подготовки предусматривается участие в соревнованиях: на дистанциях 1-2 класса по туристскому многоборью, спортивному ориентированию школьного и городского (районного) масштабов, а также участие в нескольких однодневных и двухдневных тренировочных туристских походах.

Учебно-тематический план занятий кружка «Туристское многоборье»
1 год обучения

№ п/п	Наименование темы	Количество часов			
		Всего	теоретич. занятия	Практические занятия	
				в помещении	на местности
1. Туристское многоборье как вид спорта (12 час.)					
1.1.	Классификация видов туристского многоборья и нормативные документы по туристскому многоборью	2	1		1
1.2.	Техника безопасности и правила поведения туристов-многоборцев на занятиях	2	1		1
1.3.	Личное снаряжение туриста-многоборца	2	1		1
1.4.	Групповое снаряжение туриста-многоборца	2	1		1
1.5.	Туристские слеты и соревнования	2	1		1
1.5.1.	Подведение итогов прошедших соревнований	2	1		1
2. Общая и специальная физическая подготовка (80 час.)					
2.1.	Строение и функции организма человека и влияние физических упражнений на укрепление	2	2		

	здоровья, повышение работоспособности				
2.2.	Общая физическая подготовка	2			2
2.2.1.	Легкая атлетика	2			2
2.2.2.	Бег на короткие дистанции, туристік дағдылар	2	1		1
2.2.3.	Бег на длинные дистанции, туристік дағдылар	2	1		1
2.2.4.	Бег по пересеченной местности, туристік дағдылар	2	1		1
2.2.5.	Скалолазание, туристік дағдылар	2		2	
2.2.6.	Индивидуальное лазание по скальным стенкам	2		2	
2.2.7.	Лазание на скорость и на сложность. Туристік дағдылар	2		2	
2.2.8.	Подготовка к соревнованиям по скалолазанию. Туристік дағдылар	12		12	
2.3.	Специальная физическая подготовка. Упражнения на развитие выносливости. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.1.	Упражнения на развитие быстроты	2		2	
2.3.2.	Бег на скорость. Быстрое приседание и вставание. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью. Туристік дағдылар	4		4	
2.3.3.	Бег на скорость. Прыжки через препятствия. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью. Туристік дағдылар	4		4	
2.3.4.	Упражнения для развития ловкости. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.5.	Упражнения для развития силы. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью. Туристік дағдылар	2		2	

2.3.6.	Упражнения для развития гибкости. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью. Туристік дағдылар	2		2	
2.3.7.	Лыжный спорт	2			2
2.3.8.	Изучение техники ходьбы на лыжах, повороты, остановки	8			8
2.3.9.	Катание с гор, техника подъема. Подготовка к соревнованиям по лыжному туризму	2			2
2.3.10.	Подготовка к соревнованиям по лыжному туризму	8			8
2.3.11.	Скалолазание. Туристік дағдылар.	12		12	
3.Туристское многоборье по видам (30 час.)					
3.1.	Технико-тактическая подготовка вида «Личная техника пешеходного туризма (ТПТ)»	2		2	
3.1.1.	Техника прохождения различных этапов	2		2	
3.1.2.	Дистанции 2-го класса, техника преодоления	6		6	
3.2.	Технико-тактическая подготовка вида «Командная техника пешеходного туризма (ТПТ)»	2		2	
3.2.1.	Командная работа на технических этапах	2		2	
3.2.2.	Командная работа на технических этапах, распределение обязанностей	4		4	
3.2.3.	Работа всей команды на всех этапах	2		2	
3.3.	Технико-тактическая подготовка вида «Контрольно-туристский маршрут (КТМ)»	2		2	
3.3.1.	Понятие «контрольно-туристский маршрут»	2		2	
3.3.2.	Работа команды на технических этапах	2		2	
3.3.3.	Организация командной страховки	2		2	

3.3.4.	Работа на этапах	2		2	
4.Ориентирование на местности (10 час.)					
4.1.	Краткие сведения и правила по спортивному ориентированию	2	1		1
4.2.	Условные знаки спортивных карт	2	1		1
4.2.1.	Работа с топографическими знаками	2	1		1
4.3.	Техника ориентирования	2	1		1
4.3.1.	Работа с картой. Хожение по азимуту	2			2
5.Основы гигиены и первая доврачебная помощь (12 час.)					
5.1.	Личная гигиена туриста, профилактика травматизма на занятиях и соревнованиях по туристскому многоборью	2	1		1
5.1.1.	Закаливание на занятиях туризмом	2	1		1
5.2.	Основные приемы оказания первой доврачебной помощи	2	1		1
5.2.1.	Подготовка к соревнованиям по водному туризму	2			2
5.3.	Приемы транспортировки пострадавшего	2	1		1
5.3.1.	Подготовка к соревнованиям по водному туризму	2			2
ИТОГО:		144	19	78	47

Зачетный поход или многодневное мероприятие (лагерь, слет, соревнования и т.д.) – вне сетки часов.

Содержание и структура программного материала 1 год обучения

3. Туристское многоборье как вид спорта (12 час.)

4.1. Классификация видов туристского многоборья и нормативные документы по туристскому многоборью

Виды туристского многоборья. Виды, в которых результат определяется суммой времени прохождения всей дистанции (техника

пешеходного туризма личная и командная, соревнования связок, эстафеты).

Виды, в которых результат определяется суммой времени прохождения каждого технического этапа дистанции (контрольно-туристский маршрут).

Туристские слеты и соревнования. Правила соревнований и система штрафов по туристскому многоборью на личных, лично-командных, командных дистанциях и контрольно-туристском маршруте. Характеристика дистанций 1 и 2 классов. Разрядные требования по туристскому многоборью. Значки «Жас турист», «Қазақстан саяхатшысы».

Практические занятия: комплекс общей физической подготовки. Тренинги по работе с туристским снаряжением.

1.6 Техника безопасности и правила поведения туристов-многоборцев на занятиях

Основы безопасности при проведении занятий в спортивном зале, на местности по туристскому многоборью, спортивному ориентированию, при проведении многодневного туристского слета, похода. Требования по технике безопасности в работе с личным и групповым снаряжением. Заполнение журналов по технике безопасности.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки.

1.7 Личное снаряжение туриста-многоборца

Понятие о личном снаряжении. Перечень личного снаряжения туриста-многоборца. Понятие о походном снаряжении. Перечень личного снаряжения для многодневного похода, требования к нему. Правила размещения предметов в рюкзаке. Хранение и использование личного снаряжения.

Практические занятия: Специальное туристское снаряжение для занятий техникой туризма: знакомство с различными типами страховочных систем, регулировка и правильное расположение личного снаряжения на себе. Приведение снаряжения в рабочее или транспортное состояние. Комплекс общей физической подготовки. Тренинги по работе с туристским снаряжением.

1.8 Групповое снаряжение туриста-многоборца

Правила эксплуатации и требования к групповому снаряжению. Перечень командного снаряжения: веревки, рюкзаки, палатки. Походная посуда для приготовления пищи. Хозяйственный набор. Особенности снаряжения для зимнего похода. Хранение и использование группового снаряжения.

Практические занятия: Маркировка веревок. Подготовка веревок к рабочему состоянию. Проверка комплектности и исправности группового снаряжения. Формирование ремонтного набора. Комплекс общей физической подготовки. Тренинги по работе с туристским снаряжением.

1.9 Туристские слеты и соревнования

Задачи туристских слетов и соревнований. Положение о слете и соревнованиях, условия проведения. Награждение победителей. Организация туристского быта на соревнованиях. Подведение итогов прошедших соревнований.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки

2. Общая и специальная физическая подготовка (80 час.)

2.1. Строение и функции организма человека и влияние физических упражнений на укрепление здоровья, повышение работоспособности

Краткие сведения о строении человеческого организма (органы и системы). Основные сведения о строении внутренних органов. Кровеносная система, сердце и сосуды. Дыхание. Органы пищеварения. Нервная система. Влияние различных физических упражнений на укрепление здоровья. Повышение работоспособности. Совершенствование функций организма человека под воздействием занятий туристским многоборьем.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки.

2.2. Общая физическая подготовка

Практические занятия:

Легкая атлетика:

Бег на дистанции 60 м, 300 м, 500 м, 1000 м; бег на длинные дистанции: девочки – 2000 м, мальчики – 2500 м; бег по пересеченной местности (кросс) 2,5-5 км с преодолением естественных и искусственных препятствий.

Скалолазание:

Индивидуальное лазание по скальным стенкам на скорость и сложность; страховка партнера. Подготовка к соревнованиям.

2.3. Специальная физическая подготовка

Практические занятия:

Упражнения на развитие выносливости:

Комплекс физических упражнений в три подхода. Бег с изменением скорости, темпа и продолжительности в различных условиях местности.

Упражнения на развитие быстроты:

Бег на скорость на дистанции 30 м, 60 м. Бег с внезапной сменой направлений, с внезапными остановками. Быстрое приседание и вставание. Прыжки через препятствия. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью с интервалами отдыха – 2-3 раза.

Упражнения для развития ловкости:

Командное прохождение этапов «переправа», «гать», «кочки».

Упражнения для развития силы:

Подтягивания на перекладине. Приседания на одной и двух ногах. Отжимания, качание пресса.

Упражнения для развития гибкости, на развитие и расслабление мышц:

Наклоны вперед, в стороны, медленный бег. Растяжение и подвижность суставов.

Лыжный спорт:

Изучение попеременного и одновременного способов ходьбы на лыжах, изучение техники поворотов на месте и в движении, прохождение на лыжах дистанции 1500 м, 3000 м на время, катание с гор, спуски и подъемы на склонах различной крутизны.

Скалолазание на естественном и искусственном рельефе. Туристик дагдылар.

3. Туристское многоборье по видам (30 час.)

5.4. Техничко-тактическая подготовка вида «Личная техника пешеходного туризма (ТПТ)»

Естественные и искусственные препятствия. Освоение техники прохождения (преодоления) различных этапов. Технические этапы дистанций 2-го класса: характеристика и параметры этапов. Способы их прохождения. Учет индивидуальных особенностей занимающихся для выработки более рациональной техники преодоления этапов. Оборудование дистанции. Разметка дистанции, этапов. Границы этапов, контрольные линии.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Оборудование этапов, разметка дистанции. Личное прохождение этапов, прохождение в связке и в команде. Отработка умений и навыков прохождения этапов, дистанций. Формирование умений и навыков работы на дистанции командной: переправа по веревке с самостраховкой; траверс; подъем-траверс-спуск с самостраховкой по перилам, наведенным судьями. Изучение техники вязания узлов: «срединный проводник», «шкотовый», «брамшкотовый», «схватывающий». Спортивное и прикладное значение узлов.

5.5. Техничко-тактическая подготовка вида «Командная техника пешеходного туризма (ТПТ)»

Понятие о тактике. Организация работы команды на технических этапах дистанций 1-го, 2-го классов по технике пешеходного туризма. Работа всей команды на всех этапах. Распределение обязанностей между членами команды.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Знакомство с приемами разработки тактических схем преодоления технических этапов, применения различных специальных средств (снаряжения) на этапах. Имитационные упражнения для освоения и совершенствования техники прохождения различных технических этапов по различным тактическим схемам. Выбор оптимальных вариантов работы на этапе (наиболее скоростных, при минимально возможных штрафах). Отработка навыков работы на дистанциях по заранее разработанным тактическим схемам прохождения дистанции командой (последовательность преодоления каждым участником отдельных этапов). Переправа по веревке с самостраховкой; траверс; подъем-траверс-спуск с самостраховкой по перилам, наведенным судьями.

5.6. Техничко-тактическая подготовка вида «Контрольно-туристский маршрут (КТМ)»

Понятие «контрольно-туристский маршрут». Организация работы команды на технических этапах дистанций 1-го, 2-го классов КТМ. Тактика индивидуального прохождения различных этапов в команде. Тактика работы всей команды на отдельных этапах. Распределение обязанностей между членами команды.

Организация командной страховки. Понятия «страхующий» и «страхуемый».

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Работа на этапах, оборудованных судейским снаряжением. Организация сопровождения. Наведение перил. Формирование навыков по организации страховки и самостраховки. Осуществление переходов от страховки к самостраховке и от самостраховки к страховке. Формирование умений и навыков работы на дистанции командной: переправа по веревке с самостраховкой; траверс; подъем-траверс-спуск с самостраховкой по перилам, наведенным судьями.

6. Ориентирование на местности (10 час.)

6.1. Краткие сведения, правила по спортивному ориентированию

Ориентирование по выбору (туристское). Условия.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Действия участника на старте, на дистанции, на контрольном пункте, в финишном коридоре, после финиша.

6.2. Условные знаки спортивных карт

Виды условных знаков. Масштабные, немасштабные, линейные, площадные знаки. Группы условных знаков. Изображения различных форм рельефа.

Практические занятия: Топографический диктант: упражнения на запоминание знаков. Комплекс общей физической подготовки.

6.3. Техника ориентирования

Компас, устройство, правила обращения с компасом. Чтение карты, определение азимута движения по карте, движение по азимуту, измерение расстояния по карте, измерение расстояния на местности, определение сторон горизонта.

Практические занятия: Отработка приемов работы с компасом. Ориентирование карты по компасу, нахождение ориентиров по заданному азимуту, движение по азимуту.

7. Основы гигиены и первая доврачебная помощь (12 час.)

7.1. Личная гигиена туриста, профилактика травматизма на занятиях и соревнованиях по туристскому многоборью

Общая гигиеническая характеристика тренировок. Походов и путешествий. Сущность закаливания, его значение для повышения работоспособности человека и увеличения сопротивляемости организма простудным заболеваниям. Закаливание на занятиях туризмом.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки.

7.2. Основные приемы оказания первой доврачебной помощи

Оказание помощи при травмах. Способы иммобилизации пострадавшего. Наложение жгута, ватно-марлевой повязки, обработка ран при кровотечениях. Оказание помощи при тепловом и солнечном ударе, ожогах; при простудных заболеваниях, при укусах насекомых и пресмыкающихся; при пищевых отравлениях.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Оказание первой доврачебной помощи условно пострадавшему. Транспортировка условно пострадавшего.

7.3. Приемы транспортировки пострадавшего

Переноска пострадавшего при травмах различной локализации. Организация транспортировки и переноски пострадавшего в зависимости от характера и места получения травмы, его состояния, количества оказывающих помощь. Изготовление носилок из шестов, волокуши из лыж.

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Транспортировка условно пострадавшего.

**Учебно-тематический план занятий кружка
«Туристское многоборье»
2 год обучения**

№ п/п	Наименование темы	Количество часов			
		Всего	Теоретич. занятия	Практическ ие занятия	
				в поме- щении	на местност
1. Туристское многоборье (12 час.)					
1.1.	Нормативные документы по туристскому многоборью	2	1		1
1.2.	Правила поведения туристов-многоборцев и техника безопасности на занятиях и соревнованиях	2	1		1
1.3.	Личное снаряжение туриста-многоборца Групповое снаряжение туриста-многоборца	4	1		3
1.4.	Технико-тактическая подготовка вида «Личная техника пешеходного туризма» Технико-тактическая подготовка вида «Командная техника пешеходного туризма»	2			2
1.5.	Туристские слеты и соревнования	2	1		1
1. Ориентирование на местности (6 час.)					
2.1.	Картографическая подготовка	4	1		3
2.2.	Соревнования по спортивному ориентированию	2			2
2. Общая и специальная физическая подготовка (66 час.)					
3.1.	Общая физическая подготовка	42			
3.1.1.	Легкая атлетика	2			2
3.1.2.	Бег на короткие дистанции, туристiк дағдылар	2			2
3.1.3.	Бег на длинные дистанции, туристiк дағдылар	2			2
3.1.4.	Бег по пересеченной местности, туристiк дағдылар	2			2
3.1.5.	Скалолазание, туристiк дағдылар	6		6	

3.1.6.	Индивидуальное лазание по скальным стенкам	4		4	
3.1.7	Лазание на скорость и на сложность. Туристік дағдылар	4		4	
3.1.8	Подготовка к соревнованиям по скалолазанию. Туристік дағдылар	18		18	
3.1.9	Соревнования по скалолазанию	2		2	
3.2.	Специальная физическая подготовка.	24			
3.2.1.	Упражнения на развитие выносливости. Туристік дағдылар	2		2	
3.2.2	Подготовка к соревнованиям по технике горного туризма	20		20	
3.2.3	Соревнования по технике горного туризма	2		2	
3. Туристское многоборье по видам (108 час.)					
4.1.	Технико-тактическая подготовка вида «Техника лыжного туризма»	36			
4.1.1.	Правила по технике лыжного туризма	2	1	1	
4.1.2.	Изучение конькового хода	2			2
4.1.3.	Изучение техники поворотов в движении	2			2
4.1.4.	Прохождение на лыжах различных дистанций на время	2			2
4.1.5.	Спуск на лыжах по склонам	2			2
4.1.6.	Преодоление подъемов на лыжах	2			2
4.1.7.	Преодоление препятствий на лыжах	2			2
4.1.8.	Техника лыжного туризма	10			10
4.1.9	Подготовка к соревнованиям по технике лыжного туризма	2			2
4.1.10	Подготовка к соревнованиям по технике лыжного туризма	8			8
4.1.11	Соревнования по технике лыжного туризма	2			2
4.2.	Технико-тактическая подготовка вида «Техника горного туризма»	36			
4.2.1.	Работа каждого участника на технических этапах	6		6	
4.2.2.	Работа в связках на технических этапах	8		8	
4.2.3.	Командная работа на технических этапах	10		10	

4.2.4	Командная работа на технических этапах, распределение обязанностей	2		2	
4.2.5	Командная работа на технических этапах, распределение обязанностей	10		10	
4.3.	Технико-тактическая подготовка вида «Техника водного туризма»	36			
4.3.1.	Правила по технике водного туризма	2	2		
4.3.2.	Плавательные средства, разновидности, применение	2	1	1	
4.3.3.	Личное и бивачное снаряжение	2	1	1	
4.3.4.	Безопасность походов	2	1	1	
4.3.5.	Питание в водном походе	2	1	1	
4.3.6.	Организация спасательных работ на воде, первая помощь	2	2		
4.3.7.	Техника водного туризма, общая физическая подготовка, туристтік дағдылар	24		24	
4. Основы гигиены и первая доврачебная помощь (24 час.)					
5.1.	Личная гигиена туриста, профилактика травматизма на занятиях и соревнованиях по туристскому многоборью	2	1		1
5.1.1.	Закаливание на занятиях туризмом	2	1		1
5.2.	Основные приемы оказания первой доврачебной помощи	6			
5.2.1.	Походная аптечка, необходимое содержимое	2	1		1
5.2.2.	Виды травм, укусов, заболеваний в походах	4	3		1
5.3.	Приемы транспортировки пострадавшего	6			
5.3.1.	Вязание волокуш, носилок	2			2
5.3.2.	Переноска пострадавшего	4			4
5.4.	Подготовка к соревнованиям по водному туризму	8	4		4
ИТОГО:		216	23	115	78

Зачетный поход или многодневное мероприятие (лагерь, слет, соревнования и т.д.) – вне сетки часов.

Содержание и структура программного материала

2 год обучения

2. Туристское многоборье (12 час.)

1.2 Документы по туристскому многоборью

Единая Казахстанская спортивная классификация. Разрядные требования по туристскому многоборью. Туристские слеты и соревнования. Программа областных, городских, республиканских соревнований по туристскому многоборью. Характеристика дистанций 3-го класса. Права и обязанности участников соревнований. Система штрафов на личных, лично-командных и командных дистанциях, контрольно-туристском маршруте.

Практические занятия: комплекс общей физической подготовки. Тренинги по работе с туристским снаряжением. Повторение пройденного материала.

1.2 Правила поведения туристов-многоборцев и техника безопасности на занятиях и соревнованиях

Соблюдение безопасности – основное и обязательное требование при проведении тренировочных занятий и соревнований по туристскому многоборью, спортивному ориентированию, в походах. Ответственность каждого участника перед собой и другими членами группы в соблюдении мер безопасности. Система обеспечения безопасности в туризме. Опасные ситуации, возникающие на соревнованиях (переправа первого участника через водную преграду, работа на опасных скальных участках, натяжение перил с помощью блоков и полиспастов). Заполнение журналов по технике безопасности.

Практические занятия: комплекс общей физической подготовки. Повторение пройденного материала.

1.5 Личное снаряжение туриста-многоборца

Перечень личного снаряжения туриста-многоборца. Подбор личного снаряжения для участия в соревнованиях по туристскому многоборью на личных, лично-командных и командных дистанциях.

Практические занятия: специальное туристское снаряжение для занятий техникой туризма: знакомство с различными типами страховочных систем, регулировка и правильное расположение личного снаряжения на себе. Приведение снаряжения в рабочее или транспортное состояние. Комплекс общей физической подготовки. Тренинги по работе с туристским снаряжением.

Групповое снаряжение туриста-многоборца

Подготовка группового снаряжения: блоки и полиспаст. Правила эксплуатации. Транспортировки. Распределение снаряжения между участниками, использование снаряжения в зависимости от условий соревнований.

Практические занятия: Маркировка веревок. Подготовка веревок к рабочему состоянию. Проверка комплектности и исправности группового снаряжения. Формирование ремонтного набора. Комплекс общей физической подготовки. Тренинги по работе с туристским снаряжением.

1.6 Техничко-тактическая подготовка вида «Личная техника пешеходного туризма»

Практические занятия: Освоение технических этапов на дистанции 3-го класса («Навесная переправа», «Параллельная переправа с перестежками без потери страховки»). Закрепление умений и навыков прохождения технических этапов на дистанции 2-го класса. Штрафы за совершенные ошибки на этапах. Подготовка соревнованиям по пешеходному туризму «Золотая осень-2013».

Техничко-тактическая подготовка вида «Командная техника пешеходного туризма»

Практические занятия: Комплекс общей физической подготовки. Разработка тактических схем преодоления технических этапов, применение различных специальных средств для наведения перил на этапах: блоки и полиспаст. Рисовка схем этапов по техническим параметрам, планирование способов их прохождения. Прохождение технических этапов по различным тактическим схемам. Выбор оптимальных вариантов работы на этапе (максимально скоростном при минимально возможных штрафах). Отработка навыков работы на дистанциях по заранее разработанным тактическим схемам прохождения дистанций командой (последовательность преодоления отдельных этапов каждым участником). Подготовка соревнованиям по пешеходному туризму «Золотая осень».

1.5. Туристские слеты и соревнования

Положение о слете, условия проведения. Понятия о спортивной этике и ее основные правила. Подготовка к конкурсным программам: конкурс биваков, полевая пресса, художественная самодеятельность. Выезд на открытый городской слет по пешеходному туризму «Золотая осень», участие в соревнованиях.

2. Ориентирование на местности (6 час.).

2.1. Картографическая подготовка

Изображение различных форм рельефа на спортивных картах. Влияние рельефа на выбор пути движения, построение профиля маршрута. Характеристика карты: размер, масштаб, сечение рельефа, характер местности, проходимость, тип растительности, тип ландшафта. Изучение элементов рельефа по моделям и на местности.

Тактико-технические приемы выбора пути движения: по азимуту. По сопутствующим ориентирам, ситуации, комбинированный.

Действия ориентировщика на различных видах трассы. Соотношение скорости бега и качества ориентирования. Последовательность действий при прохождении дистанции, направление. Контроль направления движения с помощью компаса и карты, по объектам местности, контроль высоты. Выход на КП (контрольный пункт) с различных привязок. Отметка на КП. Уход с КП.

2.2. Соревнования по спортивному ориентированию

Открытые городские соревнования по спортивному ориентированию «Осенний ориентир». Жеребьевка участников. Соревнования по ночному ориентированию, по выбору, в заданном направлении. Предстартовая информация: параметры дистанции, длина, число КП, набор высоты.

3. Общая и специальная физическая подготовка (66 час.)

3.1. Общая физическая подготовка

Практические занятия.

Легкая атлетика.

Бег на дистанции 100 м, 300 м, 500 м, 1000 м; бег на длинные дистанции: девочки – 2000 м, мальчики – 3000 м; бег по пересеченной местности (кросс) 3-5 км с преодолением естественных и искусственных препятствий.

Скалолазание.

Индивидуальное лазание по скальным стенкам на скорость и сложность; страховка партнера. Подготовка к соревнованиям.

3.2. Специальная физическая подготовка

Практические занятия

Упражнения на развитие выносливости:

Комплекс физических упражнений в три подхода. Бег с изменением скорости, темпа и продолжительности в различных условиях местности.

Упражнения на развитие быстроты.

Бег на скорость на дистанции 30 м, 60 м. Бег с внезапной сменой направлений, внезапными остановками. Быстрое приседание и вставание. Прыжки через препятствия. Преодоление этапа «переправа» с максимальной скоростью с интервалами отдыха – 2-3 раза.

Упражнения для развития ловкости.

Командное прохождение этапов «переправа», «гать», «кочки».

Упражнения для развития силы.

Подтягивания на перекладине. Приседания на одной и двух ногах. Отжимания, качание пресса.

Упражнения для развития гибкости, на развитие и расслабление мышц:

Наклоны вперед, в стороны, медленный бег. Растяжение и подвижность суставов.

Изучение техники и тактики горного туризма. Подготовка к соревнованиям по технике горного туризма в закрытых помещениях.

6. Туристское многоборье по видам (108 час.).

4.1. Техничко-тактическая подготовка вида «Техника лыжного туризма»

Правила по технике лыжного туризма, нормативы, разрядные требования.

Практические занятия. Изучение конькового хода. Изучение техники поворотов в движении. Прохождение на лыжах различных дистанций на время. Спуск на лыжах по склону в высокой, средней, низкой стойке. Преодоление подъемов на лыжах. Повороты и торможение во время спусков. Преодоление препятствий на лыжах. Техника лыжного туризма. Подготовка к соревнованиям по лыжному туризму.

4.2. Техничко-тактическая подготовка вида «Техника горного туризма»

Практические занятия. Работа каждого участника на технических этапах. Работа в связках. Работа в команде, распределение обязанностей.

4.3. Техничко-тактическая подготовка вида «Техника водного туризма»

Правила по технике водного туризма. Плавательные средства, разновидности, применение. Личное снаряжение. Безопасность походов. Питание в водном походе. Организация спасательных работ на воде, первая помощь.

Практические занятия: Техника и тактика водного туризма. Общая физическая подготовка, туристик дагдылар.

7. Основы гигиены и первая доврачебная помощь (24 час.).

5.5. Личная гигиена туриста, профилактика травматизма на занятиях и соревнованиях по туристскому многоборью

Общая гигиеническая характеристика тренировок. Походов и путешествий. Сущность закаливания, его значение для повышения работоспособности человека и увеличения сопротивляемости организма простудным заболеваниям. Закаливание на занятиях туризмом.

Практические занятия. Комплекс общей физической подготовки.

5.6. Основные приемы оказания первой доврачебной помощи

Походная аптечка. Оказание помощи при травмах. Способы иммобилизации пострадавшего. Наложение жгута, ватно-марлевой повязки, обработка ран при кровотечениях. Оказание помощи при

тепловом и солнечном ударе, ожогах; при простудных заболеваниях, при укусах насекомых и пресмыкающихся; при пищевых отравлениях.

Практические занятия. Комплекс общей физической подготовки. Оказание первой доврачебной помощи условно пострадавшему. Транспортировка условно пострадавшего.

5.7. Приемы транспортировки пострадавшего

Переноска пострадавшего при травмах различной локализации. Организация транспортировки и переноски пострадавшего в зависимости от характера и места получения травмы, его состояния, количества оказывающих помощь. Изготовление носилок из шестов, волокуши из лыж.

Практические занятия. Комплекс общей физической подготовки. Транспортировка условно пострадавшего.

5.8. Подготовка к соревнованиям по водному туризму

Положение по соревнованиям, условия дистанций. Выезд команды.

Образовательная программа туристского практикума «К вершине успеха»

Дьяченко О.В., педагог дополнительного образования ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма» г. Павлодар

Пояснительная записка

Программа туристского практикума «К вершине успеха» - комплексная программа формирования компетенций школьников, личностных ориентиров и норм поведения, обеспечивающих сохранение и укрепление физического и психического здоровья, способствующего интеллектуальному и эмоциональному развитию ребёнка, достижению поставленных целей в образовательном пространстве. Идея гармоничного сочетания оздоровительных и психологических методик, позволяет обучить детей приемам саморегуляции в различных жизненных ситуациях, способам сохранения и укрепления здоровья посредством организации практической деятельности на туристско-тренировочной тропе.

Цель: создание условий для формирования здоровьесберегающих компетенций.

Задачи:

1) способствовать развитию компетенций школьников по самоопределению и саморазвитию в различных жизненных ситуациях;

2) способствовать укреплению здоровья участников образовательного процесса путём создания здоровьесберегающего пространства.

Одним из оптимальных путей достижения целей являются занятия туризмом. Среди других видов спорта, туризм оказывает наиболее благоприятное влияние на личность ребенка. Как вид спорта комплексный и коллективный, туризм позволяет не только приобрести знания об окружающем мире и сформировать необходимые в жизни навыки и умения, но и дает возможность развить ценные личностные качества - коллективизм, взаимопомощь, доброту, самостоятельность в принятии решений, способность принять на себя ответственность, коммуникабельность.

Практические занятия на туристско-тренировочной тропе (далее - ТТТ) являются средством и физического, и интеллектуального развития шольников. Они способствуют интегрированному применению полученных навыков, реализации своих способностей, формированию и развитию личностных качеств шольников.

Содержание программы ориентировано на шольников младшего, среднего, старшего возраста.

Содержание программы

Практическая деятельность на туристско-тренировочной тропе осуществляется по трём возрастным категориям: начальное звено (7-11 лет), среднее звено (12-15 лет), старшее звено (16-18 лет).

Учащиеся 7-11 лет проходят этапы без наведения страховки (бревно, подвесные мосты, кочки, баллоны) и подъём по скалодрому с инструкторской страховкой.

Учащиеся 12-15 лет при прохождении туристско-тренировочной тропы используют самостраховку при наличии инструкторской страховки (на этапах с высотной площадкой пункта страховки).

Учащиеся старшего звена осуществляют практическую деятельность с организацией командной страховки.

Практические задания участников туристского практикума

№	Задание	7-11 лет	12-15 лет	16-18 лет
1.	Скалодром	Подъём по скалодрому с инструкторской страховкой, выполнение инструкций, осуществление	Подъём и спуск лазанием с посещением пункта самостраховки и при	Подъём и спуск лазанием с посещением пункта самостраховки,

		самоконтроля за практической деятельностью и поведением	инструкторской страховке. Повышение уровня самооценки. Анализ собственных действий	организация командной страховки. Тренировка управления своим состоянием
2.	Подвесные мосты малые	Прохождение этапов без наведения страховки, выявление интересов, склонностей, способностей шольников, разбор социальных ситуаций-проб, взаимосвязь физической, эмоциональной и умственной саморегуляции		
3.	Бревно	Прохождение этапа с гимнастической страховкой инструктора, формирование организованности	Прохождение этапа с самостраховкой, самоанализ эффективности и действий	Прохождение этапа и организация страховки, воспитание ответственности
4.	Кочки-баллоны, подвесной мост из баллонов	Прохождение этапа с гимнастической страховкой инструктора, развитие трудовых компетенций	Прохождение этапа с самостраховкой, формирование эмоционально положительной «Я-концепции»	Прохождение этапа и организация страховки, Формирование доминанты на саморегуляцию и самосовершенствование
5.	Подвесной мост большой с высотной площадкой пункта страховки	Не посещают	Прохождение этапа с самостраховкой при наличии инструкторской страховки, обучение достижению целей своего развития	Прохождение этапа и организация командной страховки. Обучение самостоятельному сниманию с себя психическое

				напряжение
6.	Кочки-брёвна	Прохождение этапа с гимнастической страховкой инструктора	Прохождение этапа с самостраховкой. Повышение уровня мотивации	Прохождение этапа и организация самостраховки, формирование саморегуляции

Механизм реализации программы

Программа туристского практикума «К вершине успеха» способствует развитию компетенций шольников по самоопределению и саморазвитию, укреплению здоровья участников образовательного процесса через создание здоровьесберегающего пространства.

Содержание программы основывается на общедидактических и специфических принципах обучения.

Принцип сознательности – нацеливает на формирование учащимися глубокого понимания, устойчивого интереса, осмысленного отношения к познавательной деятельности.

Принцип систематичности и последовательности проявляется во взаимосвязи знаний, умений, навыков, опирается на имеющийся опыт.

Принцип повторения знаний, умений и навыков является одним из важнейших. В результате многократных повторений вырабатываются динамические стереотипы. Характер элементов деятельности может проявляться в изменении упражнений и условий их выполнения, в разнообразии методов и приёмов, в различных формах заданий.

Принцип постепенности. Стратегия и тактика систематического и последовательного обучения важна для формирования здоровьесберегающих условий всестороннего образования ребёнка.

Принцип индивидуализации осуществляется на основе общих закономерностей обучения и воспитания. Опираясь на индивидуальные особенности шольников, педагог всесторонне развивает каждого ребёнка, планирует и прогнозирует его развитие. С учётом уровня индивидуальной подготовленности ученика, его двигательных способностей и состояния здоровья, намечают пути совершенствования умений и навыков.

Принцип непрерывности выражает закономерности построения педагогики оздоровления как целостного процесса. Он тесно связан с принципом системного чередования нагрузок и отдыха.

Принцип цикличности способствует упорядочению процесса педагогики оздоровления. Он заключается в повторяющейся последовательности занятий, что улучшает подготовленность ученика к каждому последующему этапу обучения.

Принцип учёта возрастных и индивидуальных особенностей школьников является фундаментом для формирования знаний, умений и навыков, развития функциональных возможностей организма в процессе использования средств здоровьесберегающих технологий, выявления их личностных качеств.

Принцип наглядности – обязывает строить процесс обучения с максимальным использованием форм привлечения органов чувств человека к процессу познания. Принцип наглядности направлен для связи чувственного восприятия с мышлением.

Принцип активности – предполагает в школьниках высокую степень подвижности, самостоятельности, инициативы.

Принцип всестороннего и гармонического развития личности. Содействует развитию психофизических способностей, знаний, умений и навыков, осуществляемых в единстве и направленных на всестороннее – физическое, интеллектуальное, духовное, нравственное и эстетическое – развитие личности ребёнка.

Принцип оздоровительной направленности решает задачи укрепления здоровья образовательных организаций.

Принцип формирования ответственности у школьников за своё здоровье и здоровье окружающих людей.

Методы и формы работы

Эффективность занятий по программе в значительной степени будет зависеть от разнообразия средств и методов, которые педагог использует в своей работе. Программа практикума «К вершине успеха» предусматривает использование интерактивных методов взаимодействия школьников и педагогов, решение проблемных ситуаций. Практическая деятельность осуществляется через различные формы: групповые, малые группы, индивидуальные, совместно с родителями, инструкторами.

Ожидаемые результаты

Реализация программы туристского практикума «К вершине успеха» позволяет сформировать представление:

о позитивных факторах, влияющих на здоровье;

об организации двигательной активности, составлять, анализировать и контролировать физические нагрузки с учётом безопасности о негативных факторах риска здоровью детей;

сформировать представление об основных компонентах культуры здоровья и здорового образа жизни.

Образовательная программа кружка «Юный спасатель»

Н. Шуренбаев, педагог дополнительного образования Городской станции юных туристов г. Актобе.

Пояснительная записка

Образовательная программа кружка «Юный спасатель» является логическим продолжением программы курса «Основы безопасности жизнедеятельности» для школьников общеобразовательных школ.

Она предназначена для подготовки обучающихся к действиям в экстремальных ситуациях, приобретения практических навыков и умений школьников в вопросах проведения спасательных работ и оказания первой помощи пострадавшим в чрезвычайных ситуациях природного, техногенного и социального характера.

Программа составлена с учетом требований, предъявляемых к квалификации спасателей, согласованных с Министерством по чрезвычайным ситуациям Республики Казахстан, закона Республики Казахстан «О гражданской защите».

В ходе обучения школьники должны изучить основные правовые документы в области защиты от чрезвычайных ситуаций и ведения аварийно-спасательных работ, приобрести опыт прохождения туристских, альпинистских маршрутов и навыки основ выживания в экстремальных условиях, изучить инструменты и приборы для ведения спасательных работ, средства защиты от поражающих факторов, способы оказания первой медицинской помощи, меры безопасности при ведении аварийно-спасательных работ. Подготовка предполагает три основных направления: теоретическое, практическое и физическое.

Целью программы является совершенствование патриотического воспитания детей и молодежи, основанного на принципах взаимопомощи, благородства, любви к людям и природе, приобщения к вопросам личной и коллективной безопасности.

Основными задачами программы является:

привлечение подростков и молодежи к вопросам личной и коллективной безопасности;

обучение практическим навыкам оказанию само и взаимопомощи, грамотным действиям в любой чрезвычайной ситуации;

обучение практическим навыкам и умению пользоваться индивидуальными и коллективными средствами защиты;

улучшение физической подготовки и приобщение детей и подростков к здоровому образу жизни;

соблюдение и пропаганда здорового образа жизни среди детей и подростков;

проведение тренировок и соревнований по закреплению навыков поведения в экстремальных ситуациях.

Подготовка проводится по специально разработанным методическим материалам и пособиям в соответствии с учебной программой и расписанием занятий.

Практическая подготовка проводится на местах дислокации спасательных подразделений Департамента по чрезвычайным ситуациям Актыобинской области: пожарных частях, водолазной станции, медицины катастроф, оперативно-спасательного отряда, спортивного зала и скалодрома станции по методике специальной подготовки спасателей, адаптированной к детям определенного возраста.

Физическая подготовка проводится согласно требованиям, предъявляемым к членам спортивных секций и образовательных организаций выживания в экстремальных условиях.

Ожидаемые результаты

Обучающиеся будут знать:

правила поведения в различных чрезвычайных ситуациях;

способы сохранения жизни при несчастных случаях;

приемы оказания первой медицинской помощи;

особенности оказания первой медицинской помощи при переломах различной локализации;

способы переноски и транспортировки пострадавших при различных переломах;

средства для оказания первой медицинской помощи;

основы выживания в различных климатических и природных условиях;

технику безопасности при выполнении аварийно-спасательных работ;

свои индивидуально-психологические особенности;

приёмы управления своим состоянием;

Обучающиеся будут уметь:

пользоваться альпинистским, первичным пожарным и медицинским оснащением;

работать с компасом и картой, ориентироваться на местности в любое время суток при различных погодных условиях;

контролировать морально-психологическое состояние при ЧС;

применять приемы управления своим состоянием;

Реализация мероприятий, предусмотренных программой, будет способствовать обеспечению непрерывного образовательного процесса, значительному увеличению числа детей-участников общественного детско-юношеского движения «Школа безопасности» и подростковых объединений «Юный спасатель», вовлекая их в социально значимую деятельность, оздоровлению и физическому развитию детей и подростков.

Программа рассчитана на 3 года обучения: первый год обучения – 144 часа, в неделю – 4 часа, второй и третий год обучения - 216 часов, в неделю 6 часов. Возраст обучающихся - 10 - 17 лет.

Учебно-тематический план кружка «Юный спасатель» (первый год обучения)

№	Наименование темы	Количество часов	Теория	Практика
1.	Организационная часть. Общий инструктаж по технике безопасности	2	2	
2.	Спасательное дело	12	2	10
3.	Медицинская подготовка	12	2	10
4.	Пожарная безопасность	14	3	11
5.	Безопасность на воде	14	3	11
6.	Специальная физическая подготовка	14		14
7.	Техника спортивного туризма	50	1	49
8.	Ориентирование	10	2	8
9.	Сигналы бедствия	8	2	6
10.	Зачет	8	2	6
	Всего	144	19	125

Содержание программы кружка «Юный спасатель» (первый год обучения)

Организационная часть. Общий инструктаж по технике безопасности - 2 часа.

Спасательное дело - виды подразделений спасательной службы, функции спасателей - 10 часов.

Необходимость топографической и технической подготовки. Самоспасение - 12 часов.

Медицинская подготовка – виды различных травм и оказание доврачебной помощи - 10 часов.

Пожарная безопасность – причины пожаров; правила пожарной безопасности; тушение пожара; одежда пожарных- 10 часов.

Практическое занятие: боевое развертывание, пожарно - строевая подготовка - 14 часов.

Безопасность на воде – правила поведения; виды снаряжений.

Практическое занятие: поисково спасательные работы, спасение утопающего - 14 часов.

Специальная физическая подготовка – развитие физических данных. Практическое занятие: общая физическая подготовка - 14 часов.

Техника спортивного туризма – практические занятия по овладениям знаний, умений, и навыков основ пешеходного, горного туризма - 50 часов.

Ориентирование – топографические знаки; работа по карте; работа по измерению расстояний шагами.

Практическое занятие: отработка техники ориентирования - 10 часов. Сигналы бедствия – виды сигналов. Практическое занятие по Азбуке Морзе, по световым и звуковыми сигналам - 6 часов.

Итоговое занятие.

Тестовый зачет. Практический зачет. Поисково – спасательные работы - 12 часов.

Учебно-тематический план кружка «Юный спасатель» (второй год обучения)

№	Наименование темы	Количество часов	Теория	Практика	Дата
1.	Введение				
1	Спасательное дело	14	4	10	
2	Медицинская подготовка	14	4	10	
3	Горизонтальный маятник	2		2	
4	Подъем на жумаре	4		4	
5	Командный подъем и спуск	4		4	
6	Лазание по	4		4	

	лестницам				
7	Подъем пострадавшего	4		4	
8	Спуск пострадавшего	4		4	
9	Зачет	4		4	
2.	Специальная физическая подготовка				
1	Вводное занятие «Спасательное дело»	1	1		
2	Различные виды травм	1	1		
3	Основные причины возникновения пожаров, действия при пожаре.	2	2		
4	Водно-спасательное снаряжение	4	2	2	
5	Тренировка развития быстроты	4		4	
6	Групповые и личные страховки и само страховки	4		4	
7	История развития ориентирование. Методика начальной топографической подготовки	1	1		
8	Воздушные сигналы бедствия	2	2		
3.	Тестовый зачет				
1	Виды спасательных снаряжений	4	2	2	
2	Оказание доврачебной помощи: при переломах, при кровотечениях	4		4	
3	Правила пожарной безопасности	4		4	
4	Правила поведения на берегу	4		4	
5	Кроссовая	4		4	

	подготовка				
6	Виды узлов	4		4	
7	Азимут, компас, масштаб, топографические знаки, чтение карты	4		4	
8	Азбука Морзе	4		4	
4.	Практический зачет				
1	Картография с основами топографии	6	2	4	
2	Оказание доврачебной помощи: при ожогах, при поражениях молнией	8	4	4	
3	Первичные средства пожаротушения	2	2		
4	Правила поведения на воде	2	2		
5	Силовые упражнения. Подтягивание на перекладине.	2		2	
6	Техника измерения расстояний	4	2	2	
7	Международные сигналы бедствия	1	1		
8	Однодневный поход с препятствиями	6		6	
9	Техническое обеспечение при спасательных работах	4	2	2	
10	Оказание доврачебной помощи: при обмороке, при солнечном и тепловом ударе	6	2	4	
11	Пожарная безопасность	10	2	8	
12	Пожарно-строевая	6	2	4	

	подготовка, обмундирование				
13	Поисково-спасательные работы	6	2	4	
14	Развитие гибкости	2		2	
15	Техника ориентирования	2	1	2	
16	Самоспасение	2		2	
17	Транспортировка пострадавшего	2		2	
18	Боевое развёртывание. Боевые действия подразделений ПС.	4		4	
19	Безопасность на воде	4		4	
20	Практические занятия. Спасение утопающего	4		4	
21	Общезыическая подготовка	4		4	
22	Навесная переправа	4		4	
23	Специальная физическая подготовка	4		4	
24	Укладка бревна	2		2	
25	Техника спортивного туризма	2		2	
26	Маятник	2		2	
27	Траверс	2		2	
28	Ориентирование	2		2	
29	Параллельные перила	2		2	
30	Сигналы бедствия	2		2	
31	Организационная часть. Общий инструктаж по технике безопасности	1	1		
	Всего	216	44	172	

**Образовательная учебная программа кружка
«Тропинками родного края»
(дошкольный и школьный этап)**

Михайлова О.В. – учитель географии, педагог дополнительного образования Красноярской основной школы Кызылжарского района Северо-Казахстанской области.

Пояснительная записка

Основными формами воспитательного процесса в Красноярской школе по туристско-эколого-краеведческой деятельности являются: работа экологического патруля «Зелёный парус», туристического кружка «Азимут», школьного лесничества «Росток», Музейная группа «Следопыт», кружок литературного краеведения ИЗО и фото студии. В состав данных групп входят учащиеся с 1-го по 9-й классы.

Координирующим органом является детская организация СМВД (далее - Союз мальчишек и девчонок) во главе с президентом школы. Воспитанники мини центра, учащиеся начальных и средних классов принимают участие в мероприятиях по туристско-эколого-краеведческой деятельности на начальных и промежуточных этапах с учётом возрастных и психофизиологических особенностей. Туристско-эколого-краеведческую деятельность осуществляют воспитатели, учителя начальных классов, географии, биологии, русского языка и литературы, истории, казахского языка. Большую помощь в этой работе оказывают зам директора по воспитательной работе и старшая вожатая.

Методическим обеспечением программы являются пособия по экологии, туризму и краеведению, разработанные учителями, воспитателями и учащимися школы.

Программы занятий кружка рассчитаны на детей дошкольного возраста предлагают одно часовое занятие по 25 минут 1 раз в неделю. Для учащихся 1-4 классов – 1 часовое занятие по 45 минут 1 раз в неделю. Для учащихся 5-9 классов – 1 часовое занятие по 45 минут 4 раза в неделю.

Цель: формирование гармонически развитой личности происходит в сочетании многих составляющих, одна из которых - туристско- краеведческая деятельность, позволяющая решать образовательные, оздоровительные и воспитательные задачи.

Задачи программы:

воспитывать гражданско-патриотические качества, развивать национальное самосознание на основе расширения краеведческой деятельности;

формировать активную жизненную позицию, образовательно-информационную культуру учащихся;

формировать у учащихся духовно-нравственные ценности через использование интерактивных форм в воспитательной работе;

способствовать развитию самостоятельности, инициативы, самотворчества;

формировать ценностное отношение к здоровому образу жизни.

Туризм, экология и краеведение – важнейшие средства воспитания, которые открывают широкие возможности для практической подготовки учащихся и воспитанников мини центра к большой жизни.

Туристско-эколого-краеведческая деятельность включает в себя множество форм и методов работы – теоретические занятия, тренировки, походы, экскурсии, исследовательскую деятельность в походе, написание отчётов о походе и т.д.

Участие в походах и экскурсиях расширяет кругозор детей, воспитывает любовь к Родине. Жизнь в походе прививает подросткам навыки самообслуживания, приучает к систематическому труду, воспитывает инициативу и выдержку. Жизнь на свежем воздухе, солнце, вода, соблюдение чёткого режима физически закаляет ребят. В совместном труде, в общих переживаниях походных событий рождается товарищеская поддержка и взаимопомощь.

Краеведение – это школа познания, воспитания историей и культурой, общения людей разных поколений. В то же время это школа здорового образа жизни, упорства в достижении цели, самопознание и познание окружающего мира, общение с природой.

Ожидаемые результаты

Будут созданы условия для формирования гражданской позиции и патриотических чувств подрастающего поколения, интереса к родному краю, чувства любви и ответственности за свою малую родину;

Будут созданы оптимальные условия для творческого развития, развития самостоятельности, инициативы, наблюдательности, рационального использования времени, способствовать оздоровлению и физическому развитию детей и подростков.

Образовательная учебная программа «Тропинками родного края»

(1-4 классы)

п/п	Наименование темы	Количество часов			
		всего	теоретия	практика	
				в помещ ении	на местно сти

Модуль I. Краеведческие навыки и умения младших школьников					
1	Вводное занятие	1	1		
2	Моё родное село (с посещением школьного музея)	9	1	2	6
3	Составление родословной «Моя семья»	4	2	2	
4	Памятники и обелиски моего села	8	1	1	6
5	Написание стихов и эссе о природе родного края	2	2		
6	Рисунки и фотографии природы родного края	7	1	2	4
Модуль II. Формирование экологической культуры					
1	Вводное занятие	1	1		
2	Знакомство с экологическими проблемами края	10		4	6
3	Правила поведения в природе	8	1	5	2
4	Экскурсия на пришкольный участок (сезонные изменения в природе), наблюдения	14	2	4	8
5	Конкурс экологический плакатов	6	2	4	
6	Изготовление поделок из природного материала	8	2	4	2
7	Экологическая акция «Подкорми птицу»	12	2	4	6
Модуль III. Спорт, туризм, отдых					
1	Ознакомление с правилами ТБ при проведении походов и экскурсий	11	1	4	6
2	Осенняя экскурсия в лес (наблюдения за сезонными изменениями)	12	2	4	6
3	Туристическое снаряжение	5	1	4	
4	Укладка рюкзака	3	1	2	
5	Установка палатки	5	1	4	
6	Туристические узлы	6	2	4	
7	Папа, мама, я – туристическая семья. Малая	12	2	4	6

	турада с участием родителей				
	Всего	144	28	58	58

Образовательная учебная программа «Тропинками родного края» (5-9 классы)

№ п/п	Наименование темы	Количество часов			
		всего	теория	Практика	
				в по- ме- щении	на мест- ности
Модуль I. Краеведческие навыки и умения школьников (68 часов)					
1	Вводное занятие	2	1		1
2	Географическое положение, границы и состав Вагулинского сельского округа (5 сел)	5	1	2	2
3	История возникновения и становления округа	5	1	2	2
4	История геологического развития	5	1	2	2
5	Рельеф и полезные ископаемые	5	1	2	2
6	Климат округа	5	1	2	2
7	Внутренние воды (река и озера)	5	1	2	2
8	Почвы округа	5	1	2	2
9	Растительность округа	5	1	2	2
10	Реликтовые, эндемичные растения, нуждающиеся в охране. Выявление их ареалов.	5	1	2	2
11	Животный мир	5	1	2	2
12	Редкие, исчезающие животные. Выявление их ареалов.	5	1	2	2
13	Население округа	4	1	1	2
14	Хозяйство округа	4	1	1	2
15	Социальная инфраструктура	4	1	1	2
16	Экологические проблемы округа	4	1	1	2
17	Рекреационные объекты округа	4	1	1	2
18	Поэтическая страничка (знакомство со стихами и прозой о родном селе профессиональных поэтов и любителей)	4	1	1	2
19	Сбор материалов для школьного сборника «Эхо войны в моей	5	1	2	2

	семье» и акции «Бесмертный полк»				
20	Сбор материалов для школьного сборника к юбилею села Красноярка	5	1	2	2
21	Сбор материалов об истории школы и ее выпускниках	5	1	2	2
22	И красно, и ярко о нашей Красноярке (стихи, эссе о природе родного края)	5	1	2	2
Модуль II. Формирование экологической культуры учащихся (34 часа)					
1	Вводное занятие	3	1		2
2	Изучение экологических проблем края	4		2	2
3	Экологический мониторинг. Экологическая обстановка школы и села	4		2	2
4	Написание проектов по экологии (умение оформлять научные проекты)	4		2	2
5	Акция «Экодесант». Подкорми зимующих птиц и животных (изготовление кормушек и кормовых площадок для животных)	4		2	2
6	Изготовление подделок из природного материала	4		2	2
7	Изготовление природоохранных знаков	4		2	2
8	листовок и плакатов на экологическую тематику	2		2	
9	Фото и создание слайд-шоу, и видеофильмах о природе родного края	4		2	2
10	Акция «Посади дерево» (совместно с местным лесхозом)	4		2	2
11	Операция «Первоцвет»	4		2	2
12	Акция «Чистые берега»	4		2	2
Модуль III. Воспитание туристических навыков (34 часа)					
1	Вводное занятие	1	1		

2	Инструктаж по технике безопасности	4		2	2
3	Туристское снаряжение и обувь	4		2	2
4	Одежда туриста	4		2	2
5	Питание в походе	4		2	2
6	Оказание первой помощи	4		2	2
7	Туристские узлы	4		2	2
8	Туристские препятствия	4		2	2
9	Ориентирование	4		2	2
10	Типы костров	4		2	2
11	Распределение обязанностей в походе	2			2
12	Проложение туристических маршрутов	5	1	2	2
13	Проведение походов, подготовка инструкторов по туризму для летнего эколого-туристического лагеря	12		8	4
14	Посвящение в туристы	4		2	2
15	Проведение районного туристического слета	10		8	2
	Всего	216	25	96	95

Образовательная учебная программа «Юный организатор туристско-краеведческой работы»

Сарбасова З.Е., заведующая методическим отделом ГККП «Детско-юношеского центра экологий и туризма» г. Павлодар.

Пояснительная записка

Экскурсия (от лат. Excursio - прогулка, поездка) - коллективное или индивидуальное посещение музея, достопримечательного места, выставки, предприятия и т.п.; поездка, прогулка с образовательной, научной, спортивной или увеселительной целью. Показ объектов происходит под руководством квалифицированного специалиста - экскурсовода.

Цель – формирование мировоззрения, сочетание образования и воспитания обучающихся в ходе организации и проведения экскурсий, оказания методической помощи при составлении по различным

направлениям и организации алгоритма подготовки экскурсий для педагогов дополнительного образования.

Задачи:

Обучающие: освоение новых форм мониторинга информации; осмысление и закрепление в процессе практической деятельности теоретических знаний.

Воспитательные: формирование познавательных навыков самостоятельного познавательного процесса; развитие коммуникативных навыков.

Развивающие: формирование потребности в самопознании и самореализации.

Цели и задачи определяют окончательный отбор экскурсионных объектов, маршрут экскурсии, содержание экскурсионного рассказа, подбор наглядных пособий, эмоциональный настрой экскурсии и отдельных ее частей. Без определения цели и задач нельзя начинать работу над созданием экскурсии, этого сложного, многопланового произведения, в котором заключены образовательные и воспитательные функции.

Экскурсионный метод, являясь активным способом практических действий экскурсовода и экскурсантов, создает условия для их общения с объектами и для организованной и эффективной деятельности экскурсантов. Экскурсионный метод является основой экскурсионного процесса и представляет собой совокупность способов и приемов сообщения знаний. Основу совокупности составляют: наглядность; обязательное сочетание двух элементов - показа и рассказа; оптимальное взаимодействие трех компонентов - экскурсовода, экскурсионных объектов и экскурсантов. Комплексный характер экскурсионного метода находит свое выражение в действии механизмов сообщения знаний экскурсоводом и усвоения этих знаний экскурсантами.

Классификация экскурсий обеспечивает её эффективную организацию. Разнообразие экскурсий различают по следующим признакам: содержанию; составу участников; месту проведения; способу передвижения; форме проведения.

По содержанию экскурсии подразделяются на обзорные и тематические. Тематические, в свою очередь, подразделяются на следующие подгруппы: исторические; военно-исторические; производственные; природоведческие; искусствоведческие; литературные; архитектурно-градостроительные и другие.

По составу участников: взрослые граждане; дети разного возраста; местные жители и приезжие; иностранные граждане.

По месту проведения экскурсии: городские; загородные; производственные; музейные и другие.

По способу передвижения экскурсии: пешеходные; автобусные; смешанные.

По форме проведения: обычные экскурсии; учебные; прогулки-экскурсии; концерт-экскурсии и другие.

Ожидаемые результаты

Обучающиеся будут владеть профессиональной терминологией, знать этапы подготовки экскурсии и методики ее проведения. Обучающиеся приобретут навыки разработки экскурсий и их проведения.

Технология подготовки новой экскурсии

Подготовка новой экскурсии поручается творческой группе. В ее состав включается от 3 до 7 человек, а в отдельных случаях и больше, в зависимости от сложности темы.

Подготовка новой экскурсии проходит три основных ступени:

Предварительная работа - подбор материалов для будущей экскурсии, их изучение. Одновременно с этим происходит отбор объектов, на которых будет построена экскурсия.

Непосредственная разработка самой экскурсии включает в себя: составление экскурсионного маршрута; обработку фактического материала; работу над содержанием экскурсии, ее основной частью, состоящей из нескольких основных вопросов; написание контрольного текста; работу над методикой проведения экскурсии; выбор наиболее эффективных методических приемов показа и рассказа во время проведения экскурсии; подготовку методической разработки новой экскурсии; написание экскурсоводами индивидуальных текстов.

Заключительная ступень - защита экскурсии на маршруте. Утверждение новой экскурсии руководителем экскурсионного предприятия, допуск экскурсоводов, защитивших свою тему, до работы на маршруте.

Схема всех экскурсий независимо от темы, вида и формы проведения одинакова: вступление, основная часть, заключение.

Вступление, как правило, состоит из двух частей:

организационной (знакомство с экскурсионной группой и инструктаж экскурсантов о правилах поведения и безопасности в пути, на маршруте);

информационной (краткое сообщение о теме, протяженности и продолжительности маршрута, времени отправления и прибытия назад, санитарных остановках и месте окончания экскурсии).

Основная часть строится на конкретных экскурсионных объектах, сочетании показа и рассказа. Содержание состоит из нескольких

подтем, которые должны быть раскрыты на объектах и объединены темой. Количество подтем экскурсии обычно от 5 до 12.

Заключение занимает по времени 5-7 минут и состоит из двух частей:

итога основного содержания экскурсии, вывод по теме, реализующий цель экскурсии;

информация о других экскурсиях, которые могут расширить и углубить данную тему.

В процессе подготовки новой экскурсии можно выделить ряд основных этапов, которые располагаются в определенном порядке:

1. Определение цели и задач экскурсии.
2. Выбор темы.
3. Отбор литературы и составление библиографии.
4. Определение источников экскурсионного материала.
5. Отбор и изучение экскурсионных объектов.
6. Составление маршрута экскурсии.
7. Обезд или обход маршрута.
8. Подготовка контрольного текста экскурсии.
9. Комплектование «портфеля экскурсовода».
10. Определение методических приемов проведения экскурсии.
11. Определение техники ведения экскурсии.
12. Составление методической разработки.
13. Составление индивидуальных текстов.
14. Прием экскурсии.
15. Утверждение экскурсии.

Отбор и изучение экскурсионных объектов

Правильный отбор объектов, их количество, последовательность показа оказывают влияние на качество экскурсии.

Различают основные и дополнительные объекты.

К основным объектам относятся объекты, определяющие тему экскурсии. В ходе их показа подразделяются на подтемы.

Дополнительные объекты экскурсии обогащают отдельные конкретные факты, по подробности и местных рассказов о прошедших событиях.

В экскурсионной практике 2-3 часовые обзорные экскурсии состоят из 15-30, а в ходе тематических экскурсий применяются 10-15 объектов.

В качестве объектов могут быть:

памятные места, связанные с историческими событиями в жизни нашего народа, развитием общества и государства;

здания и сооружения, мемориальные памятники, связанные с жизнью и деятельностью выдающихся личностей, произведения

архитектуры и градостроительства, жилые и общественные здания, здания промышленных предприятий, инженерные сооружения, здания культурного назначения и другие постройки;

природные объекты - леса, рощи, парки, реки, озера, заповедники и заказники, а также отдельные деревья, реликтовые растения и другие;

экспозиции государственных и народных музеев картинных галерей, постоянных и временных выставок;

памятники археологии - городища, древние стоянки, поселения, курганы с захоронениями, земляные валы, святилища и другие;

памятники искусства - произведения изобразительного, декоративно-прикладного искусства, скульптура, садово-парковое и другие.

Экскурсионные объекты классифицируются:

по содержанию - одноплановые и многоплановые;

по функциональному назначению - основные, и дополнительные;

по степени сохранности - полностью сохранившиеся, частично сохранившиеся, утраченные.

В практике подготовки экскурсий отбор объектов заканчивается составлением карточки (паспорта) на каждый из них.

В карточку объектов вносятся следующие данные:

1) наименование объекта (первоначальное и современное), а также название, под которым памятник известен у населения;

2) историческое событие, с которым связан памятник, дата события;

3) местонахождение объекта, его почтовый адрес, на чьей территории памятник расположен (область, населенный пункт и тд);

4) описание памятника (подъезд к нему, его автор, дата сооружения, из каких материалов изготовлен, текст мемориальной надписи);

5) источник сведений о памятнике (литература, где описан памятник и события, связанные с ним, архивные данные, устные предания, основные печатные работы и места хранения неопубликованных работ);

6) сохранность памятника (состояние памятника и территории, на которой он находится, дата последней реставрации);

7) охрана памятника (на кого возложена);

8) в каких экскурсиях памятник используется;

9) дата составления карточки, фамилия и должность составителя.

К карточке прикрепляется фотография объекта, воспроизводящая его нынешний и прежние виды.

Технологическая карта экскурсии

Технологическая карта экскурсии является заключительным документом в процессе завершения создания экскурсии. Здесь раскрывается тема экскурсии, цели, задачи, оптимальный вариант маршрута, его протяженность и продолжительность, объекты показа, места остановок, подтемы, методические и организационные указания.

Таблица 1. Технологическая карта экскурсии

Маршрут по участкам (поэтапно)	Места остановок	Объекты показа	Время	Основное содержание информации	Организационные указания	Методические указания
1	2	3	4	5	6	7

Технологическая карта экскурсии включает:

Тема экскурсии.

Продолжительность (часов).

Протяженность (км).

Авторы-составители, автор, группа авторов, организация.

Содержание экскурсии.

Маршрут экскурсии, варианты маршрута в том числе (летней и зимний).

Технологическая карта состоит из трех частей: введение, основная часть и заключение. Введение и заключение, не связанных с объектами экскурсионной частей, в содержании карты основная часть оформляется графически. Здесь даются информационные указания экскурсоводам, чтобы у экскурсантов вызвать интерес к теме, привлечь внимание к объектам показа и рассказа.

В графе 1 «Маршрут по участкам» демонстрируются экскурсионной группе улицы, проспекты, бульвары, площади, шоссе, дороги. Первым указывается место, где экскурсовод делает вступление к экскурсии, затем называется отрезок пути до объекта показа.

В графе 2 «Места остановок» указываются точки остановки автобуса и выхода группы для осмотра объекта. В этой графе указывают зимние и летние варианты выходов из автобуса, так как в зимнее время количество выходов уменьшается.

В графе 3 «Объект показа» в ходе передвижения группы указываются конкретные экскурсионные объекты (полное название объекта, приводят фамилии, имена, отчество авторов-скульпторов и архитекторов).

Продолжительность экскурсии, необходимое для показа объекта и экскурсионного рассказа отмечается в графе 4 «Время». В этом же

промежутке времени следует учитывать и время, предназначенное на самостоятельный осмотр объекта экскурсантами и предусмотренное на передвижение к следующему объекту. Сумма отрезков времени, указывается в четвертой графе, составляет общую продолжительность экскурсии.

В 5 графе «Основное содержание информации» перечисляются, согласно маршруту, наименование подтем с краткой аннотацией. Подтема представляет собой составную часть экскурсии.

Все вопросы, связанные с порядком передвижения и расположения экскурсионной группы у объектов, обеспечение её безопасности, правилами поведения у памятных мест и памятников истории и культуры, требованиями охраны природы, выполнением санитарно-гигиенических требований, записываются в графе 6 «Организационные указания». Рекомендации следует давать совершенно конкретные.

В графу 7 «Методические указания» помещают наиболее важные указания экскурсоводу, связанные с показом и рассказом. В ней перечисляются конкретные детали объекта, на которые экскурсоводу следует обратить внимание при показе, рекомендуются методические приемы показа и рассказа, даются советы по использованию материалов из «портфеля экскурсовода» материалов цитирования.

После составления методической разработки следует получить у специалистов заключение о ее качестве и утвердить её приказом руководителя организации.

Список использованных источников

1. Азимут. Журнал Федерации спортивного ориентирования России. – М.: ФиС, 2010.
2. Алгоритм безопасности № 5, 2014.
3. Антонович И.И. Спортивное скалолазание. – М.: ФиС, 2008.
4. Аппенинский А.И. Физическая тренировка в туризме: Метод.рекомендации. – М.: ЦРИБ «Турист», 2008.
5. Асмолов А.Г. Системно-деятельностный подход к разработке стандартов нового поколения // Педагогика. – 2009. – № 4. – М., С. 18-22.
6. Бакушинский А.В. Методы и практика экскурсионного дела: Сб. статей. – М.: Новая Москва, 1925. – С.83–103
7. Бернштейн Н.А. О ловкости и ее развитии. – М.: ФиС, 2001.
8. Варламов В.Г. Физическая подготовка туристов-пешеходников: Метод.рекомендации. – М.: ЦРИБ «Турист», 2009.
9. Ведение аварийно-спасательных работ в зонах радиоактивного загрязнения и при обнаружении источника ионизирующего излучения. Практические рекомендации. Светлая Роща, 2008.
10. Воронов Ю.С. Тесты и занимательные задачи для юных ориентировщиков: Учеб.пособие. – М.: ФСО РФ, 2008.
11. Зорин И.В., Квартальнов В.А. Энциклопедия туризма. Справочник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 368 с
12. Емельянов Б.В. «Экскурсоведение», Москва, 2003-105 с.
13. Использование эколого-краеведческого материала на уроках в начальной школе и во внеклассной работе. Методическое пособие Демьяненко Т.В.Петропавловск, 2011.
14. Ишекова Т.В. Учебное пособие – Саратов: Изд-во «Научная книга», 2006. – 40 с.
15. Календарь «Дары Берендея» (дикорастущие ягоды и грибы родного края). Иванов Е., ученик 9-го класса. Астана, 2014.
16. Краткий терминологический русско-казахский словарь по чрезвычайным ситуациям. Астана, 2006.
17. Куприянов Б. В. Нормативные основы образовательных программ в организациях дополнительного образования // Дополнительное образование детей в изменяющемся мире: доп перспективы развития востребованности, привлекательности, результативности : материалы Международной научно-практической конференции. В 2 ч. Ч. 1 / под ред. А.В. Кислякова, А.В. Щербакова. – Челябинск : ЧИППКРО, 2013. – с. 86-95.

18. Краткий терминологический русско-казахский словарь по чрезвычайным ситуациям. Астана 2006.

19. Лютерович О.Г. О дефинициях термина «туризм». В соавторстве с Сериковой Н.У. Педагогический вестник КазНПУ им. Абая. Алматы, 2005. - с.34-36.

20. Методические пособия по проведению занятий по пожарной безопасности в рамках курса «Основы безопасности жизнедеятельности» для общеобразовательных организаций и обучающихся заведений. Усть-Каменогорск, 2008.

21. Наставление по технической службе Государственной противопожарной службы Агентства Республики Казахстан по чрезвычайным ситуациям. Алматы, 2002.

22. Никитинский Е.С., Вуколов В.Н. Формирование индустрии туризма в Казахстане за годы государственной независимости // Агентство Республики Казахстан по туризму и спорту, Казахская академия спорта и туризма. Материалы международной научно-практической конференции. - Астана, 2013. – С. 215-220.

23. Огиенко Н.А. Туризм, как средство познания собственной цивилизации. Проблемы, пути решения. // Казахстановедение: познавательные, оценочные и прикладные проблемы. Материалы международной научно-практической конференции. - Астана, 2014. – С. 450-453.

24. Основы безопасности жизнедеятельности (учебное пособие для учителей начальных классов общеобразовательных организаций всех типов). Алматы, 2001.

25. Правила по охране труда в подразделениях противопожарной службы. Ведение аварийно-спасательных работ в зонах химического заражения. Светлая Роща, 2010.

26. Потаева Г.Р., Федорцова Т.А. Экскурсоведение: Учебно-методическое пособие. – Мн.: БГУ, 2002. - 354 с.

27. Подъем на верхние уровни зданий и сооружений с использованием альпинистского снаряжения (учебное пособие). Светлая Роща, 2008.

28. Правила и приемы работы с альпинистским оборудованием и снаряжением (учебное пособие) Светлая Роща, 2010.

29. Программа подготовки личного состава частей и гарнизонов противопожарной службы Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Казахстан. Безопасность жизнедеятельности (учебное пособие для военнослужащих всех категорий). Пожарная безопасность инженерных систем. Курс лекций. Астана 2012.

30. Рекреационные объекты Северо-Казахстанской области. Учебное пособие Дробовцев В.И. Петропавловск, 2006.

31. Сборник материалов для подготовки руководящего состава по вопросам чрезвычайных ситуаций и гражданской обороны. Алматы 2004.
32. Северо-Казахстанская область. Энциклопедия. Арыс Алматы 2004.
33. Снаряжение, применяемое в промышленном альпинизме (учебное пособие). Организация страховки и самостраховки (учебное пособие). Светлая Роща, 2010.
34. Толковый словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. Д. Н. Ушакова. Т. 1. М., 2000. – 678 с.
35. «Учебник спасателя». С.К.Шойгу и др. Издательство «Сов. Кубань» Краснодар, 2002.
36. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений по курсу «Безопасность жизнедеятельности» книга 1 . 2 .г. Алматы, 2002.
37. Учебное пособие по начальной военной подготовке (основы медицинских знаний). Алматы, 2002.
38. Учебное пособие «Огнезащита строительных конструкций, материалов и изделий». Светлая Роща, 2009.
39. Узлы, применяемые в промышленном альпинизме (учебное пособие). Светлая Роща, 2010.
40. «36,6 градусов. Искусство оставаться в живых!» Коди Лундин.
41. Издательство «Феникс» . Ростов-на-Дону, 2005.
42. 100 представителей дикорастущей флоры Северного Казахстана и Юга Западной Сибири. Учебно-методическое пособие Яворская В.Н. Петропавловск, 2008.